

Seija Tirkkonen

“Se on semmonen sivustakattojan rooli”

**ISOÄITIEN JA ISOISIEN KOKEMUKSIA
ISOVANHEMMUUDESTA JA LASTENLASTEN
KASVATUKSEEN OSALLISTUMISESTA**

Pro gradu -tutkielma
Kevätlukukausi 2000
Kasvatustieteen laitos
Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Tirkkonen, Seija. "Se on semmonen sivustakattojan rooli." ISOÄITIEN JA ISOISIEN KOKEMUKSIA ISOVANHEMMUUDESTA JA LASTENLASTEN KASVATUKSEEN OSALLISTUMISESTA. Kasvatustieteen pro gradu -työ. Jyväskylän yliopiston kasvatustieteen laitos, 2000. 90 sivua. Julkaisematon.

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, miten isovanhemmat kokevat isovanhempana olemisen ja millainen merkitys isovanhemmuudella on isoäitien ja isoisien elämässä. Lisäksi selvitettiin isovanhempien roolia lastenlasten kasvatuksessa.

Tutkimusmenetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Tutkimuksessa haastateltiin 12 isovanhempaa. Heistä isoäitejä oli seitsemän ja isoisiä viisi. Aineisto analysoitiin laadullisesti teema-alueiden mukaisesti.

Tutkimuksen tulosten mukaan isovanhempana olo on isovanhemmille tärkeää. Erityisen tärkeänä isovanhemmat pitivät lastenlasten emotionaalista merkitystä. Lisäksi isovanhemmat kokivat lastenlasten tuovan sisältöä elämään ja antavan isovanhemmille mahdollisuuden korjata vanhempana tehtyjä virheitä.

Isovanhemmat jakautuivat tutkimuksessa perhekeskeisiin ja harrastuskeskeisiin isovanhempiin. Perhekeskeisille isovanhemmille lastenlapset olivat tärkein asia elämässä ja he viettivät suurimman osan vapaa-ajastaan lastenlasten kanssa. Harrastuskeskeisille isovanhemmille ikätoverit ja omat harrastukset asettuivat puolestaan etusijalle ja isovanhemmuus tuli niiden jälkeen.

Lastenlasten kasvatukseen osallistumisesta kaikki isovanhemmat olivat yksimielisiä: isovanhemmat totesivat kasvatusvastuun kuuluvan vanhemmille ja omaksi tehtäväkseen he näkivät lähinnä taustatukena toimimisen ja turvallisuuden tunteen luomisen lastenlapsille.

Tutkimuksessa vertailtiin myös isovanhemmuuskokemuksia sukupuolten välillä, mutta suuria eroja ei niissä ilmennyt. Isoäidit painottivat isoisiä enemmän isovanhemmaksi tulovaiheen suuria tunnekokemuksia ja nautintoa siitä, ettei lastenlapsista tarvitse ottaa hoito- ja kasvatusvastuuta. Isoisät puolestaan korostivat saaneensa toisen mahdollisuuden vanhemmuuteen ja totesivat paneutuvansa lastenlasten kasvun seuraamiseen paljon enemmän kuin omien lasten kohdalla. Sekä isoäidit että isoisät totesivat isovanhemmuuden eroavan täysin vanhemmuudesta ja kokivat olevansa isovanhempana huomattavasti kypsempiä kasvattajia kuin vanhempana ollessaan.

Avainsanat: isovanhemmuus, isoäidit, isoisät, lastenlapset, kasvatus

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	5
2	ISOVANHEMMUUS MUUTTUVASSA PERHEESSÄ	7
2.1	Perheen ja isovanhemmuuden muuttuminen	7
2.2	Moderni isovanhemmuus	9
2.3	Isovanhempien tehtäviä perheessä	12
2.4	Isovanhemmat lastenlasten hoitajina ja kasvattajina	15
3	ISOVANHEMMUUS YKSILÖN ELÄMÄNKAARESSA	18
3.1	Isovanhemmuus elämänvaiheena	18
3.2	Monta tapaa olla isovanhempi	21
3.3	Sukupuolen merkitys isovanhemmuuteen	23
3.4	Isovanhemmat ja lastenlapset - molemmat tärkeitä toisilleen	25
3.4.1	Isovanhemman ja lapsenlapsen suhde	25
3.4.2	Isovanhemman ja lapsenlapsen suhteeseen vaikuttavia tekijöitä	27
3.4.3	Lastenlasten merkitys isovanhemmalle	29
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	31
4.1	Tutkimustehtävät	31
4.2	Kohdejoukon valinta	31
4.3	Aineiston keruu	33
4.3.1	Haastattelutilanteet	33
4.3.2	Parihaastattelut	35
4.4	Aineiston analyysi	37

5	TUTKIMUKSEN TULOKSET	39
5.1	Isovanhemmaksi tulovaihe	39
5.2	Isovanhempien tämänhetkiset tuntemukset isovanhemmuudesta	42
5.2.1	Isovanhempien suhteet lastenlapsiin	42
5.2.2	Lastenlasten merkitys isovanhempien elämässä	45
5.2.3	Isovanhemmuuden varjopuolia	48
5.3	Isovanhemmat perheessä	51
5.3.1	Isovanhempien sitoutuneisuus ydinperheeseen	51
5.3.1.1	Harrastuskeskeiset isovanhemmat	52
5.3.1.2	Perhekeskeiset isovanhemmat	53
5.3.2	Isovanhempien rooli kasvattajana	54
5.3.2.1	Kasvatusvastuun kokeminen	54
5.3.2.2	Isovanhempien tehtävät lastenlasten kasvatuksessa	56
5.3.2.3	Isovanhempien suhtautuminen lastenlasten kasvattamiseen	59
5.3.2.4	Kasvatuksesta keskusteleminen isovanhempien ja vanhempien kesken	60
5.4	Isovanhemmuuden ja vanhemmuuden eroja	63
5.5	Isoäitiyden ja isoisyden eroja	67
5.6	Tapausesimerkit	68
5.6.1	Hilkka 72 v. 1 lapsenlapsi, "etäisoäiti"	69
5.6.2	Veikko 57 v. 3 lastenlasta, osallistuva "lähi-isoisä"	71
6	POHDINTA	74
6.1	Tutkimuksen päätulosten arviointia	74
6.2	Tutkimuksen arviointia ja jatkotutkimushaasteita	78
	LÄHTEET	82
	LIITE	89

1 JOHDANTO

Isovanhemmuudesta on eliniän pidentymisen myötä tullut osa normaalia ikääntymisprosessia (Somary & Stricker 1998, 53). Suurin osa isovanhemmista kokee roolinsa hyvin mieluisana ja isovanhempien suhteet lastenlapsiin ovat useimmiten lämpimät ja läheiset (Smith 1991, 1). Isovanhemman ja lapsenlapsen suhde on merkityksellinen suhteen molemmille osapuolille. Lastenlapset tuovat isovanhemman elämään väriä ja sisältöä ja isovanhemmat vastaavasti tarjoavat lapsenlapselle turvaa ja välittämistä. Suhteesta hyötyy myös kolmas osapuoli eli vanhemmat. Heille isovanhempien läsnäolo tarkoittaa yleensä lastenhoitoapua ja käytännön neuvojenantajaa.

Isovanhemmuuteen heijastuvat yhteiskunnassa ja perheessä tapahtuvat muutokset, mistä johtuen isovanhemmuus on jatkuvassa käymistilassa. Tutkijat ovat nähneet isovanhempien aseman perheessä ongelmallisena muun muassa siitä syystä, että heiltä puuttuvat selkeästi kuvatut tehtävät (Troll 1983, 67; Kennedy 1990, 43). Isovanhempien rooli lastenlasten kasvatuksessa on niin ikään selkiytymätön, sillä on havaittu, etteivät isoäidit ja isoisät useinkaan tiedä, mitä vanhemmat heiltä lastenlasten kasvatuksen suhteen odottavat (Troll 1983, 68). Thomas (1990, 169) puhuukin kaksoissidoksesta, jonka useimmat isovanhemmat kohtaavat yrittäessään vastata vanhempien odotuksiin. Vanhemmat toivovat samanaikaisesti, että isovanhemmat tukisivat heitä lasten kasvatustehtävässä, mutta eivät toisaalta halua heidän sekaantuvan kasvattamiseen liikaa. Näin ollen kyse on melkoisesta tasapainoilusta sopivan osallistumisen ja vetäytymisen välillä.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, miten isovanhemmat kokevat isovanhempana olemisen ja millainen merkitys isovanhemmuudella on isovanhempien

elämässä. Lisäksi selvitettiin isovanhempien roolia lastenlasten kasvatuksessa ja otettiin selvää siitä, mitä isovanhemmat itse ajattelevat roolistaan ja omista tehtävistään perheessä. Isovanhemmuutta tarkasteltiin sekä isoäitien että isoisien näkökulmasta. Tutkimusaineisto kerättiin haastattelemalla seitsemää isoäitiä ja viittä isoisää. Aineisto analysoitiin laadullisesti.

Suurin osa tutkimuksista, joihin tässä työssä viitataan, on amerikkalaisia, mutta lähteinä on mahdollisimman tarkkaan pyritty käyttämään myös länsieurooppalaisia ja suomalaisia isovanhemmuustutkimuksia. Koska aihetta on tutkittu Suomessa hyvin vähän, on taustaosassa tästä syystä jouduttu pääosin turvautumaan ulkomaiseen lähdekirjallisuuteen. Tämä on syytä ottaa lukiessa huomioon, koska kulttuurierot luonnollisesti vaikuttavat jonkin verran isovanhemmuuden kokemiseen ja ilmentymiseen. Aivan uusimpiin amerikkalaisiin tutkimuksiin ei tässä työssä juurikaan viitata, mikä johtuu siitä, että amerikkalaisessa isovanhemmuustutkimuksessa vallitsee tällä hetkellä kaksi uutta trendiä, jotka eivät liity tämän tutkimuksen teemoihin: toinen tutkimustrendi juontaa juurensa yhteiskunnallisten ongelmien ja huumeiden käytön lisääntymisestä ja koskee isovanhempien asemaa lastenlasten ensisijaisina huoltajina (ks. esim. Heywood 1999; Landry 1999; Pebley & Rudkin 1999; Roe & Minkler 1998). Toinen tutkimustrendi liittyy puolestaan eliniän pidentymisestä johtuviin tekijöihin ja kiinnostukseen isovanhempien ja aikuisten lastenlasten suhteen selvittämiseen (ks. esim. Mills 1999; Silverstein & Lang 1998).

Isovanhemmuudesta on yleisesti ottaen melko vähän tieteellistä tietoa, vaikka se arkipäivän kokemuksena onkin niin yleinen. Vasta viime aikoina perhetutkimuksessa kiinnostus on kohdistunut kahden sukupolven välisten suhteiden tutkimuksen sijasta laajempaan, useamman sukupolven välisen vuorovaikutuksen tarkasteluun (Tyszkowa 1991, 51; Wilcoxon 1987, 289). Eräs syy isovanhemmuuden tutkimisen laiminlyömiseen voi McCreadyn (1985, 49) mukaan löytyä siitä, että ikääntyminen ja vanhuus on käsitetty kielteiseksi ajaksi elämässä eikä isovanhemmuustutkimusta ole siksi nähty tarpeellisena. Hurme (1988, 3) toteaa, että elämänkaarinäkökulman tuleminen kehityspsykologiaan on kuitenkin lisännyt kiinnostusta vanhempien ikäryhmien tutkimiseen, mukaan luettuna siten myös isovanhemmat.

2 ISOVANHEMMUUS MUUTTUVASSA PERHEESSÄ

2.1 Perheen ja isovanhemmuuden muuttuminen

Modernin isovanhemmuuden ymmärtämiseksi on ensin tarkasteltava niitä muutoksia, joita perheeseen on viimeisten sadan vuoden aikana kohdistunut (Jerrome 1990, 185). Bengtson (1993, 17) toteaa, että viime vuosikymmeninä perheen rakenne ja funktiot ovat huomattavasti monimuotoistuneet verrattuna tilanteeseen 1800-luvulla ja 1900-luvun alkupuoliskolla.

Perheen muutosta voidaan Kolu (1994, 32) mukaan kuvata perherakenteessa tapahtuneiden muutosten avulla. Eräs perherakenteessa tapahtunut muutos on perhekoon pieneneminen, mikä on ollut vallitseva trendi koko 1900-luvun ajan. Perhekoon pienenemiseen on vaikuttanut kaksi tekijää, joista toinen on kolmen sukupolven hajautuminen. Yhä harvempi nykypäivän perhe sisältää useampia kuin kahden sukupolven jäseniä ja isovanhempien asuminen samassa taloudessa lastenlasten kanssa on käynyt yhä harvinaisemmaksi. Tyypilliseksi perheeksi on muodostunut ydinperhe, jossa on vanhemmat ja kaksi lasta. (Kolu 1994, 32.)

Toinen perhekokoa pienentänyt tekijä on ollut lapsiluvun aleneminen. Vaikka lasten lukumäärän ja perhekoon pieneneminen ei ole ollut suoraviivaista, niin pidemmällä aikavälillä aleneva tendenssi näkyy selvästi. 1900-luvun alussa perheen lapsiluku Suomessa oli keskimäärin 5,9 lasta (Kolu 1994, 32), kun se vuonna 1996 oli 1,8 lasta (Tilastokeskus 1996).

Perheen rakenteeseen ja sukupolvien väliseen vuorovaikutukseen ovat suurelta osin vaikuttaneet myös syntyvyyden ja kuolleisuuden laskeminen (Jerrome 1990, 185)

sekä ihmisten eliniän pidentyminen (Bengtson 1993, 15). Aldous (1995, 104) toteaa, että vasta viimeisten viidenkymmenen vuoden aikana merkittävä osa ihmisistä on elänyt riittävän vanhoiksi tullakseen isovanhemmiksi.

Entisaikaan oli hyvin epätavallista, että lapsella oli elossa olevia isovanhempia varhaislapsuuden ohitettuaan ja kolmen sukupolven suhteet olivat sekä harvinaisia (Finch 1989, 59) että varsin lyhytaikaisia (Mitterauer & Sieder 1982, 35). Nykyisin tilanne on aivan toinen, sillä monilla tämän päivän nuorilla on vielä aikuistuttuaankin elossa isovanhempien lisäksi jopa isoisovanhemmat. Näin ollen eliniän pidentyminen on tuottanut kolmen-, neljän- ja jopa viiden sukupolven perheitä ja lisännyt monikertaisia iso- ja isoisovanhemman rooleja sekä myös isovanhemman roolissa vietettyä aikaa. (Giarrusso & Silverstein 1996, 17.)

Sukupolvien välisiin suhteisiin on eliniän pidentymisen lisäksi vaikuttanut teollistuminen. Teollistuminen lisäsi muuttoliikettä ja synnytti urbaaneja keskuksia. Muuttoliikkeen myötä perheet hajosivat, kun niiden jäsenet muuttivat työn perässä ja ajautuivat kauaksi toisistaan. (Hurme 1988, 7.) Jerrome (1990, 185) tuo esille myös viime vuosikymmenten aikana tapahtuneet teknologiset muutokset, jotka ovat muuttaneet työllisyyden rakennetta ja lisänneet naisten työssäkäyntiä. Myös uudet avioliittoon ja avioeroon liittyvät lait ovat vaikuttaneet perheen rakenteeseen lisäten avioeroja ja sitä kautta uusperheiden määrää. (Jerrome 1990, 185.) Uudenlaisen isovanhemmuuden syntyyn vaikuttaviin tekijöihin Hagestad (1987, 419) lisää vielä tyhjän pesän vaiheen yleistymisen sekä varhaisemman eläkkeelle siirtymisen. Myös ikääntyvien lisääntynyt muuttoliike on omalta osaltaan luomassa uutta isovanhemmuutta. Kaikki edellä kuvatut tekijät ovat tuottaneet uusia mahdollisuuksia, mutta myös uusia paineita tämänpäivän isovanhemmille (Giarrusso & Silverstein 1996, 17.)

Yhdysvalloissa isovanhemmuustutkijat ovat viime vuosina kiinnittäneet huomiota siihen, että yhä lisääntyvässä määrin on perheitä, joissa kasvatusvastuu on siirtynyt vanhemmilta isovanhemmille. Vuonna 1995 noin 6% amerikkalaisista lapsista asui isovanhempiensa luona. (Pebley & Rudkin 1999.) Tämä on seurausta erilaisten sosiaalisten ongelmien kuten avioerojen, huumeiden käytön ja teiniraskauksien lisääntymisestä (Pebley & Rudkin 1999), minkä vuoksi yhä suurempi osa vanhemmista on kyvyttömiä tai haluttomia huolehtimaan omista lapsistaan (Pinson-Millburn, Fabian,

Schlossberg & Pyle 1996, 548). Suomessa tilanne ei kuitenkaan ole kärjistynyt näin pitkälle ja isovanhemmat varsin harvoin ovat lastenlastensa ensisijaisia huoltajia.

Kaikista perheeseen kohdistuneista muutoksista johtuen perheen asema ihmisten elämäntilanteissa on kaventunut. Perheen tehtävät ovat supistuneet ja modernin yhteiskunnan kehityksen myötä perhe on menettänyt tehtäviään muille yhteiskunnallisille laitoksille. Myös perheen tarjoamat sosiaaliset suhteet ovat selvästi vähentyneet. (Kolu 1994, 34.) Perhekoon pienenemisen seurauksena perhettä koossapitävien sidosten määrä on vähentynyt voimakkaasti. Perheen subjektiivinen merkitys yksilölle on kuitenkin lisääntynyt ja perheessä korostuvat tunneperäiset vuorovaikutussuhteet. (Kolu 1994, 35.)

2.2 Moderni isovanhemmuus

Yhteiskunnassa ja perheessä tapahtuneet muutokset ovat luonnollisesti vaikuttaneet myös isovanhemmuuteen ja isovanhemman rooleihin, jotka ovat niin ikään joutuneet muutosten tuuliin. Entisaikaan isovanhemman roolit olivat huomattavasti homogeenisempiä (Bengtson 1985, 13) ja muodollisempia kuin nykyisin (Myers & Perrin 1993, 62). Tuolloin isovanhemman ensisijaisena tehtävänä oli toimia perheen neuvonantajana ja perinteensiirtäjänä (Myers & Perrin 1993, 62). Vaikka nämä tehtävät eivät ole menettäneet nykyisinkään merkitystään, täytyy tämän päivän isovanhemman löytää niiden lisäksi myös aktiivisempia toimintatapoja, jotka keskittyvät pelkän olemisen sijasta tekemiseen (Hagestad 1985, 48). Toiminnallisuuden lisäksi isovanhemman roolille luonteenomaista on nykyisin vapaamuotoisuus ja leikkisyys (Myers & Perrin 1993, 62).

Entisaikaan oli tavallista, että vanhemmilla oli vielä omia pieniä lapsia, kun he tulivat isovanhemmiksi (Hagestad 1987, 419). Nykyisin vanhemman ja isovanhemman roolit ovat irtaantuneet toisistaan (Szinovacz 1998, 39) ja aktiivisen vanhemmuuden aika on yleensä ohi silloin, kun ensimmäinen lapsenlapsi syntyy (Hagestad 1987, 419).

Useimmat nykypäivän isovanhemmat eivät sovi enää traditionaaliseen malliin hauraista vanhuksista (Aldous 1995, 104). Nykypäivän isovanhemmat eivät ainoastaan vaikuta ulkonäöltään ja käyttäytymiseltään nuorekkailta, vaan he myös yleensä ovat iältäänkin nuoria. Monet isovanhemmat ovat vielä mukana työelämässä ja usein

korkeastikin koulutettuja. Lisäksi nykyiset isovanhemmat ovat usein vapaa-ajallaankin aktiivisia ja heillä on paljon erilaisia harrastuksia. (Malmberg 1994, 16.) Tämän päivän isovanhemmat ovat myös taloudellisesti riippumattomia lapsistaan, toisin kuin edeltäjänsä. Tähän ovat vaikuttaneet muun muassa parantunut sosiaaliturva ja eläkkeet. (Kornhaber ja Woodward 1985, 125.)

Yhteiskunnan individualisoituminen näkyy Kornhaberin (1985, 165-166) mukaan modernissa isovanhemmuudessa. Kornhaber puhuu isovanhemmista, joille yksilöllisyys ja riippumattomuus ovat tärkeitä arvoja, ja isovanhemmista, jotka elävät materiaalisen, henkilökohtaista mielihyvää korostavan kulutusfilosofian mukaan (Kornhaber 1985, 165-166). Myös Gutmann (1985, 177) näkee moderneissa isovanhemmissa hedonistisia piirteitä ja toteaa, että tämän päivän isovanhemmat voivat nähdä lastenlapset rasittavina ja harmillisina, koska heitä täytyy auttaa, palvella ja hoivata.

Kornhaber ja Woodward kuvaavat teoksessa *Grandparents/ Grandchildren, the Vital Connection* (1985) tarkemmin isovanhemmuuden muuttumista amerikkalaisessa yhteiskunnassa. Teos pohjautuu laajaan amerikkalaiseen tutkimukseen, johon osallistui 300 erilaisessa elämäntilanteessa olevaa isovanhempaa sekä 300 iältään 5-18 -vuotiasta lastenlasta. Isovanhempien tutkimusaineisto kerättiin sekä haastatteleamalla että kyselylomakkeilla. Myös lastenlapsia haastateltiin ja heille annettiin lisäksi piirtämistehtävä, jossa heidän tuli piirtää kuva omista isovanhemmistaan.

Tutkimuksen pohjalta Kornhaber ja Woodward tekivät dramaattisen johtopäätöksen, jonka mukaan isovanhempien ja lastenlasten suhde on nyky-yhteiskunnassa voimakkaasti heikentynyt. Tutkimuksen mukaan vain viisi prosenttia isovanhemmista oli vahvasti sitoutuneita rooliinsa ja heillä oli läheinen suhde lastenlapsiinsa. Samaiset viisi prosenttia oli täysin erkaantunut lastenlapsistaan ja loput 90 prosenttia isovanhemmista koki suhteet lastenlapsiin varsin laimeina. (Kornhaber & Woodward 1985, 52.)

Isovanhempien erkaantuminen lapsenlapsista johtuu Kornhaberin ja Woodwardin mukaan siitä, että isovanhempien ja vanhempien välillä vallitsee uusi, kirjoittamaton sopimus, joka korostaa sekä isovanhempien että vanhempien itsenäisyyttä toisistaan. Sosiaalinen sopimus on seurausta siitä, että nykyiset isovanhemmat ovat kasvattaneet omat lapsensa liian itsenäisiksi ja ovat samalla itsekin erkaantuneet heistä. Uusi

sosiaalinen sopimus edellyttää, että isovanhemmat eivät saa puuttua lastensa eivätkä lastenlastensa elämään muutoin kuin pyydettyä. Isovanhemmat ovat siten menettäneet oikeutensa lastenlapsiin ja heistä on tullut nimellisiä isovanhempia (Kornhaber & Woodward 1985, 92; 124).

Hyvää uudessa tilanteessa on se, että sosiaalinen sopimus antaa isovanhemmille vaihtoehdon toimia perinteistä poikkeavalla tavalla. Se tarjoaa isovanhemmille mahdollisuuden kehittää omaa identiteettiään ja toteuttaa itseään yksilöinä suhteessa yhteiskuntaan perheen sijasta (Kornhaber & Woodward 1985, 98). Sopimuksella on kuitenkin enemmän huonoja seurauksia niin lastenlapsille, vanhemmille kuin isovanhemmillekin. Kornhaber ja Woodward (1985, 206) puhuvat lastenlapsista emotionaalisina uhreina, koska he menettävät mahdollisuuden läheisiin isovanhempisuhteisiin. Myös vanhempien taakka lisääntyy lastenkasvatuksen suhteen, koska isovanhemmat eivät ole heitä tukemassa. Sopimuksesta kärsivät myös isovanhemmat itse tuntiessaan emotionaalista yksinäisyyttä perhesiteiden katoamisen vuoksi.

Vaikka Kornhaber ja Woodward puhuvatkin isovanhemmuuden murtumisesta tämän päivän amerikkalaisessa yhteiskunnassa, voivat tietyt perheeseen kohdistuneet muutokset toimia Suutaman (1986, 1) mukaan lujittavina tekijöinä isovanhempien ja lastenlasten välisessä suhteessa. Suutama toteaa, että on mahdollista, että lasten ja lastenlasten lukumäärän vähetessä sukupolvien väliset siteet lujittuvat entisestään ja olemassa olevista sukulaisuussiteistä tulee entistä tärkeämpiä. Myös Bengtson (1993, 15) arvelee, että tulevaisuudessa lastenlapset voivat olla isovanhemmille emotionaalisesti entistä merkittävämpiä.

Sukupolvien välistä vuorovaikutusta perheessä edistää todennäköisesti myös ikääntyvien koulutustason kohoaminen lähemmäksi heidän lastensa koulutustasoa. Lisäksi yhä useammat vanhuksset ovat pitkään asuneet kaupungissa kuten heidän lapsensakin, joten välimatkat isovanhempien luo ovat monissa perheissä lyhyemmät kuin aiemmin ja yhteydenpito on helpompaa ja tiheämpää. (Suutama 1986, 1.)

2.3 Isovanhempien tehtäviä perheessä

Coleman ja Bond (1990, 1) toteavat, että ikääntyvät koetaan yhteiskunnan taholta useimmiten ongelmana eikä heidän arvoaan perheelle tiedosteta. Myös Hagestad (1987, 18) puhuu ikääntyvistä ihmisistä laajana ja alihyödynnettyinä sosiaalisena resurssina ja korostaa, että ikääntyvillä ihmisillä on enemmän annettavaa nuoremmille kuin halutaan myöntää.

Tinsley ja Parke (1984, 173) määrittelevät isovanhempien tehtäväksi perheessä ennen kaikkea ydinperheen tukemisen. Myös Kivnick (1984, 40) toteaa, että isovanhemmat tukevat perhettä kasvamaan joustavammaksi ja kypsemmäksi. Pitkästäkin välimatkasta huolimatta isovanhemmat voivat toimia merkittävänä auttajana ja tuen antajana perheessä, jos olosuhteet ovat muuten vuorovaikutukselle suotuisat (Tinsley & Parke 1984, 177-178).

Isovanhemmat voivat antaa perheelle turvaa erilaisissa elämänmuutoksissa (Bengtson 1985, 21). Isovanhemmat antavat vanhemmille emotionaalista tukea muun muassa lieventämällä vanhemmaksi tuloon liittyviä pelkoja ja ahdistusta. He voivat myös toimia neuvottelijoina tai puskurina vanhemman ja lapsen välillä ja parantaa siten vanhemman ja lapsen välistä suhdetta konfliktitilanteissa tai muun emotionaalisen kriisin aikana kuten avioerotilanteessa. (Tinsley & Parke 1984, 173-175.) Hagestad (1985, 46) toteaa, että ydinperheistä on tullut perheeseen pienemisen, odotusten muuttumisen ja heikentyneiden sukulaisverkostojen myötä sosioemotionaalisesti jännittyneitä alueita ja isovanhempia tarvitaan sovittelijoiksi ja tulkeiksi vanhempien ja lasten välille.

Pulkkinen (1996) näkee isovanhemmuuden merkityksen ennen kaikkea siinä inhimillisessä pääomassa, mitä he voivat lastenlapsille merkitä. Tämä korostuu etenkin rikkiinäisissä perheissä, missä tukea ja turvaa tarjoava isovanhempi voi olla ratkaisevan tärkeä henkilö paineen alla kehittyvälle lapselle. (Jaakkola 1996, 49.) Isovanhempien roolin ennustetaan tulevan nykyisin yhä tärkeämmäksi, koska yksinäisiä lapsia ja yksinhuoltajia on koko ajan enemmän (Arajärvi 1995, 62).

Isovanhemmat suojelevat perhettään vaikeuksien aikana lähinnä osoittamalla olevansa saatavilla eivätkä välttämättä konkreettisesti puutu perheen asioihin. (Bengtson 1985, 21.) Troll (1983) toteaaakin, että isovanhemmat ovat tärkeitä perheessä, mutta

heidän merkityksensä ei niinkään ole todellisessa vuorovaikutuksessa lasten ja lastenlasten kanssa vaan siinä, että he vahvistavat perheen toimintaa sinänsä. Troll kutsuu isovanhempia perheen “vahtikoiriksi”, joiden tehtävänä on tarkkailla perheen tilannetta sivusta ja astua esiin silloin, kun heidän apuaan tarvitaan. (Troll 1983, 64.)

Isovanhempien tehtäväksi perheessä nähdään myös neuvojen antaminen (Tinsley & Parke 1984, 173) sekä elämäkokemuksen, arvojen ja asenteiden välittäminen (Kalliopuska 1994, 1087). Isovanhemmat siirtävät lastenlapsille tietoa perheen historiasta ja sukulaisista sekä toimivat useimmiten suvun koossapitäjinä. Isovanhempien luona käydessä lastenlapsilla on mahdollisuus tavata kaukaisempiakin sukulaisia, mikä lisää tunnetta yhteenkuulumisesta suvun kanssa. (Tyszkowa 1991, 59.) Isovanhemmat tuovat läsnäolollaan lastenlasten elämään pysyvyyttä ja jatkuvuutta (Tinsley & Parke 1984, 173). He voivat myös toimia tärkeinä lastenlasten sosiaalistajina ja roolimalleina (Tyszkowa 1991, 61).

Kalliopuska (1994, 1087) näkee isovanhempien erääksi tärkeimmäksi tehtäväksi rakkauden, hoivan ja turvan antamisen lastenlapsille. Isovanhemmilla on yleensä aikaa keskusteluille ja läheisyydelle esimerkiksi sadunkerronnan ja leikkien muodossa. Jos lastenlapsilla on ongelmia omien vanhempiensa kanssa ja he eivät halua puhua vanhemmilleen, antaa isovanhempien läsnäolo mahdollisuuden puhua asioista jollekin tutulle ja luotettavalle aikuiselle (Arajärvi 1995, 66). Yhteiset keskusteluhetket isovanhemman kanssa voivat olla nuorille merkityksellisiä myös siksi, ettei kiireisillä vanhemmilla aina ole riittävästi aikaa kuunnella lastensa huolia (Tyszkowa 1991, 59-60).

Williams (1996, 21;23) on tutkimuksessaan todennut, että isoisien osallistuminen lastenlasten kasvatukseen vaikuttaa myönteisesti lasten käyttäytymiseen koulussa. Lapset olivat opettajien arvion mukaan vastuuntuntoisempia, rauhallisempia ja innokkaampia uusille ideoille, kun isoisät osallistuivat heidän hoitoonsa. Isoisien osallistuminen lastenlasten kasvatukseen vaikuttaa positiivisesti myös lastenlasten matemaattiseen ja luonnontieteelliseen osaamiseen.

Isovanhemmat voivat emotionaalisen tuen antamisen lisäksi toimia myös käytännön taitojen opettajina esimerkiksi opastamalla lastenlapsille kodin- ja puutarhanhoitoon liittyviä asioita (Tyszkowa 1991, 61). Lisäksi Tinsley ja Parke (1984, 173) näkevät isovanhemmat tärkeinä hahmoina lastenlapsille siksi, että he voivat toimia

roolimalleina ikääntyvistä ja pystyvät korjaamaan vanhoista ihmisistä esiintyviä vääriä stereotyyppioita.

Pulkkisen (1996) mukaan isovanhemmat ovat nykyään taloudellisesti tärkeitä monessa perheessä, sillä isovanhempien tulotaso on hyvien eläkkeitten ansiosta noussut samalla kun nuorten perheitten ansiotaso on kääntynyt laskuun. (Jaakkola 1996, 49.) Mustosen (1996, 63) tutkimuksen mukaan isovanhempien taloudellinen tuki ei kuitenkaan ole kovin merkittävää, sillä lähes puolet tutkimukseen osallistuneista perheistä ei saanut lainkaan rahallista apua lastenlasten kasvatukseen. Isovanhempien antama taloudellinen tuki ei kuitenkaan välttämättä kohdistu suoraan lastenkasvatukseen, vaan voi olla virkistykseen ja huvin tarjoamista lapsenlapsille (Tinsley & Parke 1984, 175).

Kuten edellä käy ilmi on isovanhemmilla useita tärkeitä tehtäviä perheessä. Kornhaber ja Woodward (1985, 131) kuitenkin toteavat, että koska isovanhempien suhde lastenlapsiin on heikentynyt (vrt. edellinen luku), ovat isovanhempien tehtävätkin nykyisin rapautumassa ja muut yhteiskunnan tahot ovat ottaneet hoitaakseen perinteisesti isovanhemmille kuuluneita tehtäviä. Alla olevassa taulukossa on kuvattu muutamia tärkeimpiä isovanhemmille perinteisesti kuuluvia tehtäviä sekä tahoja, jotka ovat ottaneet hoitaakseen nämä tehtävät.

TAULUKKO 1. Isovanhemman perinteisiä tehtäviä, joita instituutiot korvaavat (Kornhaber & Woodward 1985, 131).

ISOVANHEMMAN TEHTÄVÄ	INSTITUTIONAALINEN KORVIKE
neuvonantaja	opettaja, televisio, kaverit
neuvottelija lapsen ja vanhemman välillä	lasten vertaisryhmät, perheterapeutit
lastenhoitaja	lapsenvahdit, päiväkotit, koulu, televisio
yhteys menneisyyteen ja tulevaisuuteen	televisio, elokuvat, perheen albumit
realistinen esimerkki ikääntyvästä	median luomat stereotyypit

Kornhaber ja Woodward (1985, 131-132) korostavat, etteivät isovanhemman tehtävät ole kadonneet minnekään, mutta "poissaolevien" isovanhempien vuoksi niiden tilalle on tullut korvikkeita. Nämä korvikkeet eivät kuitenkaan ole henkilökohtaisesti, pysyvästi eivätkä emotionaalisesti sitoutuneet lapsenlapsiin kuten isovanhemmat olisivat, mikäli he edelleen hoitaisivat näitä tehtäviä. Kornhaber ja Woodward myöntävät, että nämä korvikkeet olisivat olemassa, vaikka isovanhemmat eivät olisikaan luopuneet tehtävistään, mutta niiden vaikutus lapsiin ei olisi niin voimakas, mikäli isovanhemmat olisivat fyysisesti ja toiminnallisesti läsnä lastenlasten elämässä. (Kornhaber & Woodward 1985, 131-132.)

2.4 Isovanhemmat lastenlasten hoitajina ja kasvattajina

Isovanhempien ja lastenlasten yhteydenpito on suomalaisissa perheissä varsin vilkasta, mistä antaa viitteitä esimerkiksi Mustosen (1996, 61) tutkimus, jonka mukaan suurin osa perheistä tapaa isovanhempia ainakin kerran kuukaudessa ja jopa lähes kolmasosa vähintään kerran viikossa. Isovanhempien rooli lasten hoidossa on kuitenkin usein vain tilapäinen. Haavio-Mannilan (1983) tutkimuksen mukaan 76 prosenttia isoäideistä ja 61 prosenttia isoisistä oli toiminut tilapäisenä lastenvahtina. Vain 14 prosenttia isoäideistä ja viisi prosenttia isoisistä oli hoitanut säännöllisesti kotonaan lastenlastaan. (Haavio-Mannila 1983, 68.)

Sysiharjun (1987) tutkimuksen mukaan noin joka toinen lapsiperheistä kääntyy lapsenvahtia tarvitessaan ensisijaisesti lasten isovanhempien puoleen (Sysiharju 1987, 199). Isovanhemmista yhdeksän prosenttia on ollut vakituisesti lapsenlapsensa päivähoitajana ja jopa 60 prosenttia isovanhemmista on toiminut tilapäisenä lapsenvahtina. Ainoastaan neljännes isovanhemmista ei ole lainkaan osallistunut lapsenlapsensa hoitoon. (Sysiharju 1987, 202.) Myös Mustosen (1996, 63) tutkimuksen mukaan valtaosassa perheistä (86%) ainakin yksi isovanhemmista oli hoitanut lastenlasta tilapäisesti.

Baydarin ja Brooks-Gunnin (1998) tutkimuksen mukaan lähes joka toinen isoäiti hoitaa säännöllisesti lastenlapsiaan. Lastenlapsia säännöllisesti hoitavia isoäitejä on

kahdenlaisia: kotona olevia perheenemäntiä, joiden fyysinen terveys on usein heikohko sekä “nuoria ja sitoutuneita” eli alle 55-vuotiaita, työssäkäyviä ja sosiaalisesti aktiivisia isoäitejä.

Jendrekin (1994, 206) tutkimuksen mukaan säännöllisesti lastenlasten hoitoon osallistuvat isovanhemmat ovat yleensä oma-aloitteisesti tarjoutuneet lastenvahdeiksi. Isovanhemmat haluavat siten auttaa lastenlasten kiireisiä vanhempia tai heillä voi olla omia emotionaalisia tarpeita, joita haluavat lastenlapsia hoitamalla täyttää (Jendrek 1994, 212). Lastenlasten päivähoitoon osallistuvat isovanhemmat ottavat vastuun lasten fyysisestä hoidosta, mutta heillä ei ole laillista vastuuta lapsenlapsista (Jendrek 1994, 207).

Koska suuri osa isovanhemmista hoitaa säännöllisesti lastenlapsiaan tai on muulla tavalla usein tekemisissä lastenlasten kanssa, voidaan Thomasin (1984, 4) mukaan olettaa, että isovanhemmilla on myös merkittävä vaikutus lastenlasten kasvattamisessa. Isovanhemman rooli kasvattajana ei kuitenkaan ole helppo, sillä isovanhemmat eivät välttämättä tiedä, mitä heiltä lastenlasten kasvatuksen suhteen odotetaan (Troll 1983, 68). Thomas (1990, 169) puhuukin kaksoissidoksesta, jonka isovanhemmat useimmiten kohtaavat yrittäessään vastata vanhempien odotuksiin. Vanhemmat samanaikaisesti toivovat, että isovanhemmat tukisivat heitä lasten kasvatustehtävässä, mutta toisaalta he eivät halua isovanhempien sekaantuvan kasvattamiseen liikaa. Mustosen (1996, 63) tutkimuksen mukaan vanhemmista suurin osa (79%) ei halua isovanhempien ottavan kantaa kasvatukseen ja vanhemmuuteen liittyvissä asioissa ja yli puolet vanhemmista totesi, ettei keskustele lainkaan lastenkasvatuksesta isovanhempien kanssa.

Useat isovanhemmat ovat - kenties Thomaksen (1990, 169) kuvaaman kaksoissidoksen kohdattuaan - päätyneet lastenkasvatuksen osalta tyyliin, jota Cherlin ja Furstenberg (1985) kutsuvat passiiviseksi isovanhemmukseksi. Passiiviseen isovanhemmukseen kuuluu avun antaminen vain silloin, kun sitä pyydetään. (Cherlin & Furstenberg 1985, 114-115.) Troll (1983) toteaa, että harvat isovanhemmat haluavatkaan enää palata vanhemmuuteen lastenlasten kanssa. Isovanhemmat kuitenkin seuraavat mitä perheessä tapahtuu ja jos kaikki on hyvin, he katsovat viisaimmaksi pysyä muodollisina ja etäisinä tai hemmottelevina isovanhempina. Tällöin vierailut lastenlasten luona ovat yksi osa isovanhempien elämää, mutta muuten isovanhemmat nauttivat omasta

elämästään. (Troll 1983, 66.) Troll (1983, 67) näkee, että ikääntyville on mielekkäämpää olla ikätovereidensa seurassa kuin lastenlastensa seurassa.

Suomalaisten tutkimusten mukaan isovanhemmat jättävät varsinaisen kasvatusvastuun vanhemmille ja kouluille (Soininvaara 1988, 53; Saarela 1984, 16) ja näkevät omaksi tehtäväkseen lastenlasten kasvattamisessa lähinnä hyvien käytöstopojen opettamisen (Soininvaara 1988, 71). Isovanhempien opaskirjasessa varoitellaankin isovanhempien liiallisesta puuttumisesta lastenlasten kasvattamiseen ja korostetaan, että isovanhempien rooli on sivurooli, mutta tärkeä sellainen (Malmberg 1994, 78). Pulkkinen (1996) korostaa, että isovanhemman tehtävä on jakaa tukea taustalta eikä tunkeutua lapsen maailmaan kilpailemaan vanhemmuudesta oikean isän tai äidin kanssa (Jaakkola 1996, 49). Tärkeintä on se, että lapsenlapset ja vanhemmat tietävät isovanhempien olevan saatavilla silloin, kun heitä tarvitaan (Malmberg 1994, 89).

Amerikkalainen tutkijaryhmä on tutkimuksessaan verrannut isoäitien ja heidän tyttäriensä kasvatustyyliä. Tutkimuksen tulokset olivat siinä mielessä yllättäviä, että ne horjuttavat perinteistä kuvaa hemmottelevista ja lempeistä isoäideistä. Tutkijat totesivat, että isoäidit olivat nuorempaa sukupolvea vähemmän lapsikeskeisiä (Martin, Halverson, Wampler & Hollet-Wright 1991, 202). He myös pitivät lastenlapsia kypsymättömpinä ja asettivat lapsille enemmän käyttäytymissääntöjä kuin äidit. Lisäksi isoäidit osoittivat lastenlapsia kohtaan vähemmän hoivaa ja rankaisivat heitä enemmän kuin äidit. (Martin ym. 1991, 203.)

3 ISOVANHEMMUUS YKSILÖN ELÄMÄNKAARESSA

3.1 Isovanhemmuus elämänvaiheena

Isovanhemmaksi tulo ajoittuu yleensä keski-ikään. Länsimaissa siirtymä isovanhemmuuteen tapahtuu naisilla keskimäärin 50 vuoden iässä ja miehillä muutamaa vuotta myöhemmin. Koska ihmisten elinikä on pidentynyt, isovanhempina ollaan keskimäärin 25 vuotta eli kolmannes eliniästä. (Smith 1991, 1.) Isovanhemmaksi tulon ajankohtaan ei yksilö itse pääse vaikuttamaan ja aina isovanhemmuus ei tule "oikeaan aikaan". Burtonin ja Bengstonin (1985) tutkimuksen mukaan tyytyväisempiä isovanhempia ovat 42-57 -vuotiaina ensimmäisen lapsenlapsen saaneet. Tätä nuoremmat eivät välttämättä koe olevansa vielä valmiita isovanhemman rooliin ja suhteellisen myöhään eli noin 70-vuotiaina isovanhemmaksi tulleet voivat tuntea pettymystä sen vuoksi, että heillä on todennäköisesti melko vähän aikaa ja voimia nauttia lapsenlapsistaan. (Smith 1991, 8.)

Isovanhemmaksi tulo herättää ihmisissä uudelleen kiinnostuksen hoivaamiseen ja aiemmat kokemukset äitiydestä ja isyydestä eletään uudelleen (Kornhaber & Woodward 1985, 52). Isoäidit näkevät lapsenlapsessaan oman äitiyden pienoiskoossa ja muistelevat usein omia synnytyskokemuksiaan. Isoisät eivät voi elää uudelleen synnytykseen liittyviä fyysisiä tuntemuksia, mutta he voivat kokea voimakkaita tunteita, jotka liittyvät suvun laajentumiseen ja jatkumiseen ja sitä kautta myös omaan "kuolemattomuuteen". (Kornhaber & Woodward 1985, 55.)

Ikääntyvän ihmisen - ja siten myös isovanhemman - elämäntilanteeseen liittyy lukuisia muutoksia, jotka edellyttävät häneltä kykyä kohdata uudenlaisia psykososiaalisia

kehityshaasteita. Muutoksia tapahtuu niin sosiaalisessa asemassa, perhe- ja ihmissuhteissa, fyysisessä olemuksessa, terveydentilassa kuin ajan kokemisessakin. Suuria muutoksia ovat muun muassa siirtyminen aktiivisesta työntekijän roolista eläkeläisen rooliin sekä kasvattajan ja vanhemman roolin vaihtuminen isovanhemman rooliin. Se miten ihminen reagoi ja sopeutuu tai on ennalta valmistautunut muutostilanteisiin, on yksilöllistä. Siihen vaikuttavat yksilön psyykkiset, sosiaaliset, terveydelliset ja aineelliset voimavarat sekä hänen aiempi elämänsänsä. (Malassu, Ruth & Saarenheimo 1988, 208, 214.)

Troll (1985) puhuu isovanhemmuudesta sattumanvaraisena roolina. Hän korostaa, ettei isovanhemmuus ole sama asia kuin vanhemmuus vanhemmalla iällä. Eräs merkittävistä eroista vanhemmuuden ja isovanhemmuuden välillä on se, että vanhemmuus muuttaa muita elämänalueita, mutta isovanhemmuuden kohdalla tilanne on päinvastainen eli muut elämäntapahtumat muokkaavat isovanhemmuutta. Lisäksi ihmiset usein päättävät itse koska tulevat vanhemmiksi, mutta isovanhemmaksi tuloon ei voi itse vaikuttaa vaan se on toisista riippuvainen ja siten sattumanvarainen prosessi. (Troll 1985, 135.)

Isovanhemmuuden kokemiseen voivat merkittävästi vaikuttaa erilaiset elämänmuutokset. Eräs tällainen muutos on avioero, jonka määrä on lisääntynyt sekä vanhempien että isovanhempien sukupolvessa. Toinen muutos on leskeys, sillä eliniän pidentymisestä johtuen puolison kuolema koetaan yleensä lastenlasten syntymän jälkeen. (Szinovacz 1998, 39.)

Isovanhemmuutta elämänvaiheena voidaan tarkastella Eriksonin kehitysvaiheteorian pohjalta. Eriksonin (1959/1982) mukaan elämänkaari sisältää kahdeksan kehitysvaihetta ja jokaisessa vaiheessa yksilö kohtaa jonkin psykososiaalisen kriisin. Yksilön elämänkaaren kaksi viimeisintä vaihetta koskettavat ikää, jolloin ollaan isovanhempia.

Keski-ikä kehitystehtävänä on huolenpidon ja käpertymisen välisen konfliktin ratkaiseminen. Mikäli yksilö pystyy ratkaisemaan tämän psykososiaalisen kriisin onnistuneesti, saavuttaa hän elämän perusvoimaksi kyvyn huolehtia muista. Huolenpidolla Erikson tarkoittaa halua toimia seuraavan sukupolven hyväksi, mikä ilmenee tarpeena pitää huolta muista ihmisistä ja luonnosta sekä haluna jättää perinnöksi itsestään jotain hyvää ja hyödyllistä. Kehitysvaiheen epäonnistunut ratkaisu tuottaa itseensä käpertyneen

yksilön, joka huolehtii vain itsestään ja mittaa toimiaan oman henkilökohtaisen hyödyn perusteella. (Kuusinen & Korkiakangas 1992, 109-110.)

Vanhuuden kehitystehtävänä on puolestaan eheytyminen ja epätoivon välisen konfliktin ratkaisu. Eheytyminen ilmenee siten, että ihminen hyväksyy eletyn elämänsä eikä liiaksi kadu tekemiään ratkaisuja. Eheytynyt ihminen on tyytyväinen saavutuksiinsa ja katsoo olleensa itse vastuussa ratkaisuistaan. Epätoivo ilmenee puolestaan tuntemuksina siitä, että elämää on vain vähän jäljellä ja kuolema pelottaa, koska eletyltä elämältä tuntuu puuttuvan merkitys. Konfliktin onnistunut ratkaisu tuottaa loppuelämän kantavaksi voimaksi viisauden. (Kuusinen & Korkiakangas 1992, 110.)

Kivnick (1985, 157-158) korostaa, että isovanhemmuus ja muut ikääntymiseen liittyvät tapahtumat tarjoavat isovanhemmille mahdollisuuden uudistaa aiempaa psykososiaalista tasapainoa. Isovanhemmat kohtaavat uudelleen lastenlasten kanssa vanhemmuuteen liittyviä asioita. Kyseessä on tällöin lähinnä huolenpidon ja käpertymisen välisen ristiriidan ratkaisu sekä myös isovanhemmuuteen epäsuorasti yhteydessä olevia muita jännitteitä kuten identiteetti vs. identiteettisekaannus, pystyvyys vs. alemmuuden tunne sekä autonomia vs. häpeä ja epäily (vrt. Eriksonin teorian aikaisemmat vaiheet). Kivnick (1985, 157-158) toteaa, että isovanhempana olo ja isovanhemmuuteen liittyvät kokemukset kuuluvat eräänä osana ikääntyvän pyrkimykseen kehittää huolenpitoa ja viisautta, jotka edustavat keski-ikä ja vanhuuden psykososiaalisia tavoitteita.

Troll (1985, 145-146) tuo esille, että aikuisiän persoonallisuudesta ilmenee vastakkaisia teorioita. Toiset teorit (kuten Eriksonin teoria) korostavat keski- ja myöhäisikuisuuden olevan lujittumisen, eheytyminen ja vahvistumisen aikaa. Mikäli tämä pitäisi kaikkien ikääntyvien kohdalla paikkaansa, kokisivat kaikki isovanhemmat samanlaisia tunteita ja käyttäytyisivät samalla tavalla isovanhempina kuin ollessaan vanhempia. Osa elämänteoreetikoista kuitenkin näkee, että keski-ikä on merkittävää persoonallisuuden muutoksen aikaa ja muutokset ovat useimmiten yhteydessä sukupuoliroolin mukaiseen käyttäytymiseen. Täten keski-ikässä sekä miehet että naiset palaavat aiempaan, lapsuudessa vallinneeseen androgyyniseen tilaan. (Troll 1985, 146.) Tämä puolestaan selittää sen, että isovanhemmat muuttavat käyttäytymistään ja toimivat isovanhempana eri tavalla kuin vanhempana. Tällöin esimerkiksi uhrautuvasta äidistä voi tulla dominoiva isoäiti tai etäisestä isästä tulla hellä ja läheinen isoisä. (Troll 1985, 145.)

3.2 Monta tapaa olla isovanhempi

Isovanhempana olemiseen ei ole olemassa yhtä ainoaa oikeaa tapaa eikä myöskään ole yhtä isovanhemman roolia, vaan on monia erilaisia tapoja ja tyylejä olla isovanhempi (Giarrusso & Silverstein 1996, 19). Isovanhemmuus nähdään usein roolittomana roolina, koska isovanhemmilta puuttuvat selkeästi kuvatut tehtävät (Troll 1983, 67). Tästä johtuen isovanhemmat voivat kokea epävarmuutta siitä, mikä heidän asemansa perheessä on (Kennedy 1990, 43). Yleisesti ottaen isovanhemmat pystyvät kuitenkin hyvin luomaan itse oman roolinsa ja ottavat roolia rakentaessaan huomioon sekä omat, lastenlasten että lasten vanhempien tarpeet (Myers & Perrin 1993, 63).

Isovanhemmuustyylit eivät ole myöskään pysyviä vaan ne muuttuvat ja elävät koko ajan lastenlasten kasvaessa ja isovanhempien ikääntyessä (Cherlin & Furstenberg 1985, 100). Lastenlasten ollessa pieniä isovanhemmuus on lähinnä lastenhoidossa auttamista ja yhteisistä leikkihetkistä nauttimista. Kun lastenlapset tulevat teini-ikäisiksi vapaa-aikaan suuntautunut tyyli korvautuu vastavuoroisella auttamisella, neuvojen antamisella ja ongelmista keskustelemisellä. (Cherlin & Furstenberg 1985, 116.)

Useat tutkijat ovat luokitelleet isovanhempia erilaisiin isovanhempityyppeihin muun muassa sen perusteella, missä määrin isovanhemmat tuntevat tyytyväisyyttä ja sitoutuneisuutta rooliaan kohtaan sekä miten paljon he osallistuvat lastenlasten hoitamiseen. *Riippumaton/etäinen isovanhempi* kuvaa isovanhemmuuden yhtä ääripäätä. Etäisille isovanhemmille sukupolvien väliset siteet näyttelevät - omasta valinnasta tai olosuhteiden pakosta - vain pientä roolia elämässä. Sukulaiset ja ystävät näkevät tällaiset henkilöt isovanhempina, mutta isovanhemmuus on isovanhemmille itselleen vain symbolista. (Cherlin & Furstenberg 1985, 114.) Etäinen isovanhempi ilmestyy kuvaan lomilla ja tietyissä rituaalitalanteissa kuten jouluna ja syntymäpäivinä. Kontaktit lastenlapsiin ovat yleensä kiireisiä ja satunnaisia. (Neugarten & Weinstein 1964, 203.) Etäisille isovanhemmille perhearvot eivät ole kovin tärkeitä ja he useimmiten asuvat kaukana lastenlapsista (Cherlin & Furstenberg 1985, 114).

Passiiviset isovanhemmat eroavat etäisistä isovanhemmista siten, että he tapaavat lastenlapsiaan säännöllisesti ja suhde lapsenlapsiin on heille tärkeä. Passiiviset

isovanhemmat ovat valmiita tarjoamaan apuaan tarvittaessa, varsinkin mikäli perheessä on kriisi, mutta normaaliolosuhteissa he eivät sekaannu lastenlasten eivätkä lastensa elämään. He myös jättävät kasvatusasioista päättämisen vanhemmille (Cherlin & Furstenberg 1985, 114, 115.) Lähes samanlaista isovanhempityyppiä Neugarten ja Weinstein (1964) kuvaavat puhuessaan *muodollisista isovanhemmista*. Muodolliset isovanhemmat asettavat selkeät rajat vanhemmuuden ja isovanhemmuuden välille. He saattavat joskus hoitaa lastenlapsiaan ja hemmotella heitä ja ovat kiinnostuneita lastenlasten tekemisistä, mutta eivät halua tarjota vanhemmille lastenkasvatusneuvoja. Muutoinkin muodolliset isovanhemmat noudattavat tapaa, jota pitävät oikeana ja määrättyinä tapana olla isovanhempi eivätkä halua tuosta roolista poiketa. (Neugarten & Weinstein 1964, 202.)

Isovanhempien toisen ääripään muodostavat ne isoäidit ja isoisät, jotka ovat usein, lähes päivittäin, yhteydessä lastenlapsiinsa. Osa heistä jopa asuu lastenlasten kanssa samassa taloudessa. Tällaisia isovanhempia Cherlin ja Furstenberg (1985, 115) kutsuvat *vaikutusvaltaisiksi isovanhemmiksi*. Vaikutusvaltaiset isovanhemmat ovat tärkeitä hahmoja lastenlasten jokapäiväisessä elämässä. He ovat useimmiten nuorehkoja ja energisiä ja heidän arvonsa ovat perhesuuntautuneet. Vaikka tähän isovanhempityyppiin kuuluvat isovanhemmat kokevat suhteensa lastenlapsiin palkitsevina, vaatii suhteiden ylläpito kuitenkin paljon ajallista sitoutumista sekä energiaa ja joskus myös taloudellisia uhrauksia. (Cherlin & Furstenberg 1985, 115.)

Lisäksi aiempien tutkimusten pohjalta voidaan luokitella vielä kaksi muuta isovanhempityyppiä, joiden määrittely pohjautuu siihen, mitkä ovat isovanhemman ensisijaiset tehtävät perheessä. Toinen näistä isovanhempityypeistä on *huvin etsijät*. He ovat isovanhempia, joiden suhde lapsenlapsiin on hyvin vapaamuotoinen. Tällaiset isovanhemmat toimivat usein lapsenlapsen leikkikaverina ja he korostavat isovanhemman ja lapsenlapsen molemminpuolista viihtymisen ja tyytyväisyyden merkitystä. Taustalla on piiloinen ajatus vastavuoroisuudesta ja siitä että molemmilla osapuolilla on hauskaa. (Neugarten & Weinstein 1964, 202.) *Perheen viisauden lähde* kuvaa puolestaan autoritaarista mieskeskeistä suhdetta, missä isovanhempi on erityistaitojen jakaja. Auktoriteettilinjat ovat selkeästi erottuvat ja vanhemmat pitävät niitä yllä ja korostavat

alempaa asemaansa, vaikka ovat siitä harmistuneita. (Neugarten & Weinstein 1964, 202-203.) Tällainen isovanhempityyppi lienee kuitenkin jo nykyisin lähestulkoon kadonnut.

3.3 Sukupuolen merkitys isovanhemmuuteen

Isovanhemmuuden tutkimus on useimmiten kohdistettu isoäiteihin tai sitten isovanhemmuutta on tutkittu yleisellä tasolla, jolloin sukupuolten väliset erot eivät ole olleet huomion kohteena. Isoisista on tehty sangen vähän tutkimuksia ja eräs syy siihen on Clavanin (1978) mukaan se, ettei isoisan roolia koeta kovinkaan keskeiseksi työssäkävällä, keski-ikäisellä miehellä. Bengtson (1985) puolestaan toteaa, että erot isoäitien ja isoisien välillä ovat pienempiä nyt kuin joitakin vuosikymmeniä sitten - ehkäpä samalla tavalla kuin erot sukupuolten välillä ovat yleisestikin kaventuneet. (Hurme 1991, 24.)

Smith (1995, 1203) on huolissaan isoisien asemasta ja puhuu nuoresta isoisästä sukupuuttoon kuolevana lajina. Isoisyys on hänen mukaansa vaarassa johtuen useista lastensyntymään liittyvistä trendeistä läntisessä yhteiskunnassa: naiset saavat lapsia myöhemmin kuin koskaan aikaisemmin ihmisen historiassa, monet naiset kasvattavat lapsiaan yksinhuoltajina ja yhä suurempi osa naisista valitsee vapaaehtoisen lapsettomuuden. Mikäli ensisynnyttäjien keski-ikä yhä nousee, on todennäköistä, että seuraavassa sukupolvessa yhä useampi naisista on 60- vuotias ensimmäisen lapsenlapsen syntyessä ja heidän puolisonsa ovat todennäköisesti vielä vanhempia. (Smith 1995, 1203.) Myös Hagestad (1987, 421) toteaa, että viime aikojen sosiaaliset trendit, kuten avioerojen lisääntyvä määrä, heikentävät miesten kykyä ylläpitää sukupolvien välisiä siteitä. Koska naiset elävät keskimäärin miehiä vanhemmaksi, suurin osa naisista ehtii olla miehiä pidempään isovanhempina (Hagestad 1985, 35).

Isoäidit kokevat isovanhemmuudessa tärkeäksi biologisen uusiutumisen mahdollisuuden. Isoisille merkityksellistä puolestaan on, että he voivat päteä lastenlasten saavutuksilla ja saavat mahdollisuuden toimia perheen neuvonantajina ja taloudellisena tukena. (Thomas 1986a, 418.) Smith (1995, 1203) korostaa, että isovanhemmuus antaa isoisille uuden mahdollisuuden nauttia suhteen muodostamisesta pieneen lapseen, sillä

liian usein miehet ovat omien lasten ollessa pieniä niin kiireisiä urallaan ja vapaa-ajalla ettei heillä ole riittävästi aikaa lastensa kanssa olemiseen. Myös Baranowski (1985) toteaa, että osa isoisista kokee isovanhemman roolin erityisen palkitsevana sen vuoksi, että he saavat lastenlasten myötä toisen mahdollisuuden menestyä tunnepitoisessa roolissa, johon he eivät isinä ollessaan ole rohjenneet tarttua tai joka heiltä on tuolloin kielletty (Radin & Oyserman & Benn 1991, 86).

Useissa tutkimuksissa on todettu, että lapsenlapset kokevat suhteen isoäitiin lähes poikkeuksetta läheisemmäksi kuin suhteen isoisään (Creasey & Koblewski 1991; Kennedy 1990; Mustonen 1996; Roberto & Stroes 1992; Tyszkowa 1991). Lastenlasten suhtautuminen äidin puoleisiin isovanhempiin on niinkään myönteisempää kuin suhtautuminen isän puoleisiin isovanhempiin (Tyszkowa 1991, 56). Se, että lapsenlapset kokevat suhteen isoäitiin läheisemmäksi kuin isoisään, johtuu Robertson ja Stroesin (1992, 232) mukaan todennäköisesti siitä, että lastenlapset tapaavat useammin isoäitejä kuin isoisia. Mustosen (1996, 55) tutkimuksen mukaan isoisien ja isoäitien osallistumisessa lastenlasten hoitoon on merkittävä ero. Isoisista vain joka viides oli hoitanut lastenlasta tilapäisesti, mutta isoäideistä sen sijaan yli puolet (60%). Isoäidit antavat myös isoisia enemmän emotionaalista tukea vanhemmille (Tinsley & Parke 1984, 174-175).

Tunne läheisistä suhteista isoäitien ja lastenlasten välillä on molemminpuolinen, sillä isoäidit kokevat suhteen lastenlapsiin paremmiksi ja läheisemmiksi kuin isoisät ja isoäitien on todettu myös olevan isoisia tyytyväisempiä isovanhemmuuteen (Thomas 1984, 6-7; Thomas 1986b, 217; Thomas 1989, 269). Thomas (1986b, 217) toteaa, että isoäitien tyytyväisyys isovanhemman rooliin voi johtua siitä, että he ovat tottuneet omia lapsia hoitaessaan läheisiin aikuinen-lapsi-suhteisiin ja lastenlasten hoitaminen on isoäideistä miellyttävää, koska se on tuttua äitiyden ajoilta ja antaa heille mahdollisuuden päteä tutussa roolissa (Thomas 1986b, 217). Naiset myös muutenkin pitävät pääasiassa huolta sukulaisuussuhteiden ylläpidosta. Hagestad (1985, 42) väittää, että vaikka naiset ovat yhä enenevässä määrin aktiivisia kodin ulkopuolella, he eivät kuitenkaan ole luovuttaneet asemaansa perheen sisäisten asioiden hoitajana.

Koska lasten huoltajuus myönnetään yleensä äidille, äidinpuoleiset isovanhemmat pystyvät tapaamaan avioeron jälkeen useammin lastenlapsia kuin isänpuoleiset isovanhemmat (Myers & Perrin 1993, 64). Isovanhempien rooli korostuu

yksinhuoltajaperheissä ja uusperheissä (Kennedy 1990, 47) ja erityisesti tämä näkyy äidinpuoleisten isoisien suhteessa lapsenlapsiin (Clingempeel, Colyar, Brand & Hetherington 1992, 1404; 1417). Isoisilla on tärkeä rooli yksinhuoltajaperheissä, joissa he voivat olla ainoa läsnäoleva mieshahmo. (Smith 1995, 1203.)

Nussbaum ja Bettini (1994) ovat tutkimuksessaan havainneet isoisien ja isoäitien välittävän lastenlapsille erilaisia elämänarvoja. Tutkimuksessa isovanhempien piti kertoa lastenlapsille jokin tarina. Isoisät kertoivat lastenlapsille tarinoita tai vertauksia, jotka sisälsivät jonkin opetuksen. Isoisät myös korostivat elämän arvokkuutta ja puhuivat lastenlapsille terveysongelmista sekä sairauksista, jotka olivat saaneet heidät pohtimaan uudelleen elämän tarkoitusta. Isoäidit puolestaan korostivat ihmissuhteiden merkitystä ja puhuivat lastenlapsilleen perheen historiasta ja sen kehitysvaiheista. (Nussbaum & Bettini 1994, 74-76.)

3.4 Isovanhemmat ja lastenlapset - molemmat tärkeitä toisilleen

3.4.1 Isovanhemman ja lapsenlapsen suhde

Isovanhempien ja lastenlasten suhde on mielenkiintoinen sekoitus läheisyyttä ja etäisyyttä. Se muistuttaa vanhempi-lapsi-suhdetta, mutta välissä on kuitenkin yksi sukupolvi ja lisäksi osapuolten välinen ikäero on suuri. Isovanhemmat kokevat suhteet lastenlapsiin yleensä tärkeämmäksi ja arvostavat sitä enemmän kuin lastenlasten sukupolvi arvostaa suhdettaan isovanhempiin (Finch 1989, 41-42). Syynä tähän on todennäköisesti se, että ikääntyessä perheen ihmissuhteiden merkitys korostuu. Varsinkin suhteet lastenlapsiin muodostuvat ikääntyvillä entistä tärkeämmiksi, koska muut roolit alkavat pikkuhiljaa vähentyä elämässä ja aikaa jää yhä enemmän isovanhemmudelle omistautumiseen. (Myers & Perrin 1993, 62.) Kuitenkin myös lastenlapset kokevat yleensä suhteet isovanhempiin myönteisinä ja lämpiminä ja konfliktit isovanhempien ja lastenlasten välillä ovat melko harvinaisia (Creasey & Koblewski 1991, 373, 383).

Kalliopuskan (1994, 1087) tutkimuksen mukaan hyvässä isovanhemman ja lapsenlapsen suhteessa on tärkeintä isovanhempien mielestä ennen kaikkea läheisyys,

vastavuoroinen kunnioitus ja kumppanuus sekä tunne empaattisesta huolenpidosta. Isovanhemman ja lapsenlapsen suhde kehittyy ja kypsyy vähitellen jaetun ajan ja läheisen kontaktin myötä. Kornhaber ja Woodward (1985, 56) korostavat, että lapsen varhaiset vuodet ovat emotionaalisesti yhtä ratkaisevia isovanhemmille kuin ne ovat vanhemmillekin läheisen suhteen kehittämisessä. Isovanhempien vaisto toimia isovanhempina on yhtä luonnollinen kuin on vanhempien vaisto toimia vanhempina. Lapsenlapsen syntymä herättää isovanhemmissa sisäisen vaiston hoivaamiseen ja mikäli isovanhemmat eivät voi käyttää tuota vaistoaan lapsen vauvaiässä, he lakkaavat tuntemasta olevansa isovanhempia, vaikka tietävät olevansa isovanhemman roolissa. (Kornhaber & Woodward 1985, 56; 63-64.)

Kornhaberin ja Woodwardin (1985, 69-70) mukaan isovanhemman ja lastenlasten välisen lämpimän ja läheisen suhteen syntymiseksi ja ylläpitämiseksi tarvitaan neljä tekijää. Ensinnäkin tarvitaan riittävästi aikaa yhdessäololle, toiseksi tarvitaan paikka, jossa isovanhempi ja lapsenlapsi voivat rauhassa tavata. Kolmantena tekijänä on isovanhemman sitoutuminen perheeseen, eli isovanhemman täytyy asettaa perhesuhteet seura- ja yhdistyselämän edelle. Neljäs tekijä koskee isovanhemman henkilökohtaista altruismia ja lastenlasten tarpeiden ymmärtämistä. Mikäli nämä kaikki kriteerit täyttyvät, ovat olosuhteet erittäin suotuisat läheisten suhteiden kehittämiselle. (Kornhaber & Woodward 1985, 69-70.)

Isovanhemmilla on todettu olevan hyvin erilaisia suhteita eri lastenlasten kanssa (Cherlin & Furstenberg 1985, 97). Monet isovanhemmat panostavat johonkin lapsenlapsisuhteeseen enemmän kuin toisiin. Tähän on useita syitä: lapsenlapsi saattaa asua muita lähempänä, lapsenlapsen vanhemmat tulevat paremmin toimeen isovanhempien kanssa tai joku lapsenlapsista tarvitsee enemmän apua perheessä olevien ongelmien vuoksi. Suosikkilapsenlapsen valintaan saattavat vaikuttaa myös inhimilliset tekijät, eli joku lastenlapsista tuntuu muita miellyttävämmältä, koska on syntynyt ensimmäiseksi tai viimeiseksi, on seurallisempi ja niin edelleen. Isovanhemmat ovat yleensä tyytyväisiä isovanhemman rooliin silloin, kun heillä on hyvä suhde yhteen tai kahteen lastenlapseseen. He ikään kuin yleistävät suosikkilastenlastaan kohtaan kokemansa tyytyväisyyden koskemaan muitakin lastenlapsia. (Cherlin & Furstenberg 1985, 113.)

3.4.2 Isovanhemman ja lapsenlapsen suhteeseen vaikuttavia tekijöitä

Lastenlasten ikä on eräs merkittävä isovanhemman ja lapsenlapsen suhteeseen vaikuttava tekijä. Isovanhemmat tapaavat lastenlapsia useammin silloin, kun nämä ovat pieniä ja kontaktit harvenevat lastenlasten kasvaessa, jolloin myös suhteen intensiteetti laskee (Tyszkowa 1991, 55). Kuitenkin Hodgsonin (1992, 214) tutkimuksen mukaan suurin osa aikuisistakin lastenlapsista on yhteydessä isovanhempiinsa useita kertoja kuukaudessa ja viikoittain jopa 40%. On kuitenkin todettu, ettei isovanhemmilla ole enää kovin paljon emotionaalista merkitystä nuorille aikuisille (Creasey & Koblewski 1991, 373; 383) eivätkä vanhemmat lapsenlapset koe enää saavansa yhtä paljon tukea isovanhemmilta kuin aiemmin (Creasey & Kaliher 1994, 411). Isovanhemmista tulee usein lastenlasten kasvaessa enemmän vastaanottava kuin antava osapuoli ja osat kääntyvät näin ollen toisin päin (Langer 1990, 101).

Isovanhempien iällä on niinkään vaikutusta lastenlasten ja isovanhempien väliseen kanssakäymiseen siten, että nuoremmat isovanhemmat tapaavat lastenlapsia useammin kuin vanhat isovanhemmat (Roberto & Stroes 1992, 228). Lisäksi nuoremmat isovanhemmat ottavat enemmän vastuuta lastenlasten kurinpidosta ja hoidosta sekä antavat enemmän lastenkasvatusneuvoja kuin vanhemmat isovanhemmat (Thomas 1986a, 417). Vanhemmat isovanhemmat ovat useimmiten erilaisten sairauksien rasittamia ja siten terveydeltään heikommassa kunnossa, minkä vuoksi he eivät enää jaksa viettää samassa määrin aikaa lastenlasten kanssa kuin nuoremmat isovanhemmat (Tinsley & Parke 1984, 178).

Vanhemmat ovat varsin keskeisessä asemassa isovanhemman ja lapsenlapsen suhteen muodostumisessa, sillä heillä on mahdollisuus joko edistää tai estää isovanhemman ja lastenlasten välisen suhteen kehittyminen (Sticker 1991, 47). Vanhemmat luovat puitteet ja tarjoavat emotionaalisen kontekstin isovanhempi-lapsenlapsi-suhteelle (Whitbeck & Hoyt 1993, 1026). Vanhemmat toimivat eräänlaisina portinvartijoina omien lastensa ja isovanhempien välillä. Isovanhemman rooli on ainakin osittain riippuvainen siitä, missä määrin vanhemmat sallivat lapsen olla isovanhempien kanssa. (Tinsley & Parke 1984, 177.) Lasten suhde isovanhempisiin on yleensä hyvä, mikäli vanhempien suhde omaan vanhempiinsa on läheinen (Myers & Perrin 1993, 63).

Vanhempien tapa puhua isovanhemmista muovaa lasten mielikuvia heistä ja vaikuttaa isovanhempi-lastenlapsi -suhteen laatuun. Äidit voivat Kingin ja Elderin (1995, 175) tutkimuksen mukaan vaikuttaa nimenomaan lastenlasten ja äidinpuoleisten isovanhempien suhteeseen ja isät puolestaan lastenlasten ja isänpuoleisten isovanhempien suhteeseen. On todettu, että vanhempien suhde isovanhempiin vaikuttaa lastenlasten ja heidän isovanhempiensa väliseen suhteeseen vielä aikuisiälläkin (Hodgson 1992, 218).

Vanhempien *avioero* tuo muutoksia myös isovanhempien elämään, sillä isovanhempien tapaamiset lastenlasten kanssa voivat tällöin rajoittua tai jopa estyä kokonaan. Mitä enemmän isovanhemmat ovat osallistuneet lastenlasten elämään ennen avioeroa, sitä enemmän he luonnollisesti tuntevat ahdistusta ja tyytymättömyyttä, mikäli eivät pysty enää pitämään yhteyttä lastenlapsiinsa. Avioerotilanteessa korostuu niiden isovanhempien rooli, jonka lapselle huoltajuus siirtyy. Koska lasten äidistä tulee yleensä huoltaja, tarkoittaa se äidinpuoleisten isovanhempien merkityksen korostumista. (Myers & Perrin 1993, 63-64.)

Omat lapsuudenkokemukset isovanhemmista vaikuttavat merkittävästi siihen, miten yksilö kokee oman isovanhemmuuden kaksi sukupolvea myöhemmin. Naisille myönteisillä lapsuudenkokemuksilla on enemmän vaikutusta isovanhemmuuden merkityksen kokemiseen kuin miehillä. (Kivnick 1982, 62.) Kielteiset arviot omasta isovanhemmasta tai vanhemmasta voivat johtaa isovanhempi-lapsenlapsisuhteen aliarvioimiseen tai jopa sen aktiiviseen vastustamiseen (Whitbeck & Hoyt 1993, 1026).

Myös *maantieteellinen etäisyys* on merkittävä lastenlasten ja isovanhempien suhteeseen vaikuttava tekijä. Mitä lähempänä lapsenlapset asuvat isovanhempia, sitä useammin he ovat toisiinsa yhteydessä (Whitbeck & Hoyt 1993, 1029), myös aikuisiällä (Hodgson 1992, 215). Hurmeen (1988, 33) tutkimuksen mukaan isoäitien ja lastenlasten suhteen läheisyys pysyi samana 60 kilometrin välimatkaan saakka, mutta suhteen läheisyys laimeni, kun isovanhempien ja lastenlasten maantieteellinen etäisyys ylitti tuon rajan. Lastenlasten tärkeys isovanhemmille aleni jo 20 kilometrin etäisyyden jälkeen, samoin myös isoäidin tärkeys lastenlapsille. (Hurme 1988, 33.)

Sticker (1991) toteaa, että merkityksellistä isovanhemman ja lapsenlapsen välisen suhteen kannalta on se, kuinka usein *isovanhemmat tapaavat kahden kesken lastenlapsia*. On todettu, että niillä isovanhemmilla, jotka viettävät aikaa kahden kesken

lastenlastensa kanssa, on läheisempi ja palkitsevampi suhde lastenlapsiinsa kuin niillä isovanhemmilla, jotka tapaavat lastenlapsiaan ainoastaan muiden perheenjäsenten läsnäollessa. Syynä tähän voi olla muun muassa se, että kahden kesken on helpompaa puhua luottamuksellisista asioista ja henkilökohtaisista asioista puhuminen puolestaan lujittaa isovanhemman ja lapsenlapsen välistä suhdetta niin kuin muitakin ihmissuhteita. (Sticker 1991, 46-47.) Mustosen (1996) tutkimuksen mukaan lapsenlapsista vajaa 70 prosenttia tapaa isoäitejä yksin ja isoisiä puolestaan 60 prosenttia. Mitä lähempänä isovanhempia lastenlapset asuvat, sitä todennäköisempää on, että he tapaavat isovanhempia ilman vanhempien seuraa. Lastenlapset tapaavat isovanhempia yksin yleensä silloin, kun ovat heidän luonaan hoidossa tai lomalla. (Mustonen 1996, 37; 39.)

Myös *lastenlasten syntymäjärjestyksellä* voi olla vaikutusta lastenlasten ja isovanhempien väliseen suhteeseen. Kennedyn (1992, 95) tutkimuksesta kävi ilmi, että perheen ainokaiset sekä esikoiset kuvasivat suhteen isovanhempiin läheisemmäksi kuin sisarusarjan keskimmäiset tai kuopukset.

3.4.3 Lastenlasten merkitys isovanhemmalle

Isovanhemmat ovat monin tavoin merkityksellisiä lastenlapsille ja koko ydinperheelle, mutta hyötysuhde ei suinkaan ole yksipuolinen, sillä myös lastenlapsilla on tärkeä merkitys isovanhempien elämässä. Yleensä isovanhemmuus on isoäideille ja isoisille myönteinen asia (Suutama 1986, 25). Lastenlapsista pidetään erityisesti silloin, kun nämä ovat vielä pieniä tai korkeintaan kouluikäisiä. Lastenlapset koetaan jopa mukavammaksi kuin omat lapset sen vuoksi, ettei heistä tarvitse ottaa vastuuta. Kielteisesti lapsenlapsiin suhtautuvia ja lapsenlapset huolia aiheuttavina näkeviä on Suutaman (1986, 25) tutkimuksen mukaan vain neljä prosenttia isovanhemmista. Erityisen myönteisenä koetaan vuorovaikutus lastenlasten kanssa ja oman tarpeellisuuden kokeminen, mikä oli varsinkin nuoremmille isovanhemmille tärkeämpää kuin vanhemmille isovanhemmille (Suutama 1986, 27).

Isovanhemmuus ja lastenlapset voivat merkitä isovanhemmalle uutta elämänsisältöä ja -tarkoitusta. Lastenlasten myötä isovanhemmat voivat saada

olemassaololleen uutta merkitystä, mikä lisää elämän mielekkyyden kokemista. (Soininvaara 1988, 69.) Tämä voi myös helpottaa ikääntymisprosessia (Arajärvi 1995, 67). Lapsenlapset antavat isovanhemmille tunteen omasta tarpeellisuudesta ja elämän jatkuvuudesta. Isovanhemmat saavat lastenlapsilta myös rakkautta, ystävyyttä, yhteenkuuluvaisuuden tunnetta, apua sekä mahdollisuuden oppia uudelta sukupolvelta. (Kalliopuska 1994, 1086.) Monille isovanhemmille lastenlasten hemmottelu on tärkein asia isovanhemmuudessa (Kivnick 1982, 61).

Isovanhemmuus antaa ikääntyville mahdollisuuden biologiseen uusiutumiseen (Neugarten & Weinstein 1964, 201) ja lastenlapset voivat tuoda isovanhemmille tunteen omasta kuolemattomuudesta, koska suvun jatkuminen pitkälle tulevaisuuteen on turvattu (Kivnick 1982, 61). Joillekin isovanhemmille isovanhemmuus merkitsee ensisijaisesti mahdollisuutta menestyä uudessa emotionaaliossa roolissa, jonka seurauksena yksilö tuntee itsensä paremmaksi isovanhemmaksi kuin vanhemmaksi. Nimenomaan isoisille isovanhemmuus voi tarjota mahdollisuuden emotionaaliseen täyttymiseen tavalla mitä isyys ei ole tehnyt. (Neugarten & Weinstein 1964, 201.)

Isovanhemmat voivat kokea itsensä tärkeiksi ja arvostetuiksi pystyessään toimimaan lastenlasten turvana ja tukihenkilöinä (Kivnick 1982, 61) tai opettajana. Tällöin korostuu tyytyväisyys siitä, että voi vaikuttaa lapsenlapsen hyvinvointiin antamalla joko taloudellista tukea tai ainutlaatuisia elämäkokemuksia. (Neugarten & Weinstein 1964, 202.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Tutkimustehtävät

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, miten isovanhemmat kokevat isovanhempana olemisen ja millainen merkitys isovanhemmuudella on heidän elämässään. Tarkastelun kohteena ovat sekä isovanhemmaksi tuloon liittyvät kokemukset että isovanhempien tämänhetkiset tuntemukset isovanhemmuudesta ja suhteistaan lastenlapsiin. Tarkoituksena on selvittää, mitkä tekijät ovat isovanhemmuudessa merkityksellisiä ja millaiset asiat koetaan isovanhemmuudessa myönteisinä, millaiset kielteisinä.

Toisena tehtävänä on selvittää isovanhempien roolia lastenlasten kasvatuksessa. Tutkimuksessa tarkastellaan, millaista vastuuta isovanhemmat kokevat lastenlasten kasvattamisesta ja mitkä heidän mielestään kuuluvat isovanhempien tehtäviin lastenlasten kasvattamisessa. Lisäksi selvitetään sitä, millä tavalla isovanhemmat kokevat isovanhemmuuden eroavan vanhemmuudesta.

4.2 Kohdejoukon valinta

Tutkimusaineisto kerättiin teemahaastatteluilla. Aineisto koostui yhteensä 12 isovanhemman haastatteluista. Kriteerit täyttävien haastateltavien löytämiseksi oli käytössä kaksi vaihtoehtoa: etsiä isovanhempia päiväkotien ja koulujen kautta tai ottaa

suoraan yhteyttä isovanhempiin. Päädyin suoriin yhteydenottoihin, koska välikäsien kautta sopivien haastateltavien löytyminen olisi vienyt liikaa aikaa ja se olisi aiheuttanut vaivaa useille ihmisille aina päiväkodin henkilökunnasta lasten vanhempiin.

Kukaan haastatelluista ei ollut minulle etukäteen tuttu. Ensimmäisen haastateltavan yhteystiedot sain eräältä samaan seminaariryhmään kuuluvalta opiskelijalta. Kaksi isoäitiä löysin Työväenopiston eläkeläisten jumpasta ja yhden isoisän kaupunginkirjastosta. Lisäksi yhden haastateltavan löysin opintoihini kuuluvaa harjoittelua suorittaessani ja yhden löysin tuttavani kautta. Loput haastateltavat löytyivät lumipallomenetelmää käyttäen, eli kysyin haastattelemltani isovanhemmilta haastattelun lopussa, olisiko heillä tiedossa tuttaviamme, joita voisin myös käydä haastattelemassa. Ihmisten suhtautuminen haastattelupyyntöihin oli myönteisen uteliasta. Pari isovanhempaa kieltäytyi haastattelusta, kun ”tartuin heitä hihasta” kaupunginkirjastolla ja kysyin suostumusta. Toinen vetosi kiireisiinsä ja toinen sairaalareissuihin ja huonoon kuntoonsa. Pari isovanhempaa olisi tämän lisäksi suostunut haastatteluun, mutta toisella isovanhemmalla oli vain yksi vauvaikäinen lapsenlapsi ja toisella puolestaan kaikki lapsenlapset jo aikuisiässä. He eivät siis lastenlasten iän puolesta sopineet aineistoon.

Tutkimuksen kohdejoukoksi muodostui siten kaksitoista jyvaskyläläistä isovanhempaa. Heistä isoäitejä oli seitsemän ja isoisia viisi. Nuorin isovanhemmista oli 51-vuotias ja vanhin 73-vuotias. Lastenlasten määrä vaihteli yhdestä kahdeksaan, keskiarvon ollessa 4,3 lastenlasta. Isovanhemmista kahdeksan oli naimisissa ja neljä leskiä. Kaikki leskeksi jääneet olivat naisia. Seitsemän isovanhempaa oli eläkkeellä, lisäksi yksi isoisä oli puolieläkkeellä ja toinen isoisä eläkkeelle siirtymisvaiheessa. Työelämässä oli mukana vielä kolme isovanhempaa, heistä naisia oli kaksi ja miehiä yksi.

Lastenlasten ikähaitari oli laaja. Tutkimukseen osallistuneilla isovanhemmilla oli iältään 2-26-vuotiaita lapsenlapsia, mutta kaikilla isovanhemmilla oli kuitenkin vähintään yksi kouluikäinen lastenlapsi, useimmilla montakin. Tämä oli kriteerinä haastateltavien valinnassa, koska tarkoituksena oli, että isovanhemmilla on jo usean vuoden kokemus isovanhempana olosta ja heillä on ollut mahdollisuus pidemmän aikaa osallistua lastenlasten hoitoon ja kasvatukseen. Vaatimuksena oli myös se, etteivät kaikki lapsenlapset saa olla jo aikuisiässä, koska tutkimusten mukaan isovanhemmuus muuttaa luonnettaan lastenlasten aikuistuesssa ja yhteydenpito lapsenlapsiin harvenee (Creasey &

Kaliher 1994; Creasey & Koblewski 1991 & Tyszkowa 1991). Tässä tutkimuksessa haluttiin keskittyä nimenomaan aikaan, jolloin isovanhemmuus todennäköisesti on kaikkein aktiivisinta.

Kaikki haastattelemi isovanhemmat asuivat Jyväskylässä. Lastenlasten maantieteellinen etäisyys isovanhempiin vaihteli jonkin verran, mutta suurimmalla osalla eli seitsemällä isovanhemmalla lapsenlapset asuivat samalla paikkakunnalla. Kahdella isovanhemmalla osa lapsenlapsista asui Jyväskylässä, osa naapurikunnissa ja yhdellä isovanhemmalla yksi lapsenlapsista asui Jyväskylässä ja loput muualla päin Suomea. Vain kahden isoäidin kaikki lastenlapset asuivat usean sadan kilometrin päässä.

Lastenlasten tapaamistiheydessä oli huomattavia eroja isovanhempien kesken ja myös saman isovanhemman tapaamistiheys vaihteli eri lastenlasten välillä. Tapaamistiheyteen vaikutti ennen kaikkea välimatka, sillä kauempana asuvia lapsenlapsia ei luonnollisestikaan pysty näkemään kovin usein. Kaksi isoäitiä, joiden lastenlapset asuivat satojen kilometrien päässä näkivät lastenlapsiaan vain muutaman kerran vuodessa. Kolme isovanhempaa kertoi tapaavansa yhtä lastenlastaan päivittäin, mutta muita lapsenlapsia he kaikki näkivät huomattavasti harvemmin. Keskimäärin isovanhemmat tapasivat lapsenlapsiaan muutaman kerran kuukaudessa.

4.3 Aineiston keruu

4.3.1 Haastattelutilanteet

Aineisto kerättiin siis teemahaastatteluilla. Varsinaisia koehaastatteluja en tehnyt, vaikka ensimmäisen haastattelun oli luonteeltaan tarkoitus olla koehaastattelu. Otin sen kuitenkin mukaan varsinaiseen aineistoon, koska se oli lyhydestään huolimatta (noin ½ tuntia) sisällöllisesti rikas. Haastattelurunko vaikutti ensimmäisessä haastattelussa toimivalta, joten en tehnyt siihen merkittäviä muutoksia, vaan mietin lähinnä kysymysten esitysmuotoa ja jatkoin haastattelujen tekemistä. Tein kymmenen haastattelua huhtitoukokuun vaihteessa 1999. Täydensin aineistoa vielä kahdella haastattelulla myöhemmin, koska isoisien ja isoäitien lukumäärien suhde oli epätasapainossa. Toisen

isoisän haastattelun tein kesäkuussa ja viimeisen marraskuussa 1999. Haastattelut kestivät vajaasta tunnista reiluun tuntiin, ollen keskimäärin tunnin mittaisia.

Hirsjärvi ja Hurme (1982, 61) suosittelevat teemahaastattelupaikaksi kotiympäristöä, koska haastattelupaikan tulisi olla rauhallinen ja haastateltavalle turvallinen, jotta häneen on mahdollista saada hyvä kontakti. Kaikki tekemäni haastattelut tapahtuivat isovanhempien kotona, yhtä poikkeusta lukuun ottamatta. Haastattelin yhtä isoisää hänen työpaikallaan, koska se sopi hänen aikatauluunsa parhaiten.

Grönfors (1985, 111) toteaa, että haastattelun ajankohdan tulisi olla sellainen, että haastateltava voi mahdollisimman hyvin keskittyä pelkästään haastatteluun ilman häiriötekijöitä. Haastatteluajat sovittiin siten, että isovanhemmilla oli mahdollisuus keskittyä tilanteeseen rauhassa. Joitakin haastatteluja tein aamulla, osan päivällä ja pari haastattelua melko myöhään illalla. Haastattelutilanteet olivat rauhallisia eikä niissä esiintynyt juurikaan häiriötekijöitä, paria puhelinsoittoa lukuun ottamatta.

Asioiden käsittelyjärjestys saattoi haastattelutilanteessa vaihdella. Pyrkimyksenäni olikin elää tilanteen mukaan ja käsitellä asioita siinä järjestyksessä kuin ne kulloinkin luontevasti tulivat esille. Annoin haastateltavien puhua omista ajatuksistaan melko vapaasti, mutta pidin kuitenkin huolta siitä, että jokaisessa haastattelussa käytiin läpi samat aihealueet. Syrjäläinen (1995, 86) toteaa, että haastatteluteemat tulee käydä läpi haastateltavan kanssa joustavasti, mutta kurinalaisesti. Hirsjärvi ja Hurme (1982, 86) toteavat, että haastattelija joutuu haastattelutilanteessa joustamaan kysymysten esittämisjärjestyksestä ja teema-alueiden järjestyksestä, koska haastateltava saattaa itse aloittaa keskustelun jostakin myöhemmin aiotusta keskusteluteemasta. Näin kävi myös omilla haastatteluissani, sillä usein isovanhemmat alkoivat oma-aloitteisesti puhua juuri siitä teemasta, mihin oli hetken päästä tarkoituksena siirtyä.

Varsinaiset haastattelut kestivät keskimäärin tunnin, mutta usein haastattelun jälkeen minua pyydettiin jäämään kahville ja epävirallisessa jutustelussa vierähti sen jälkeen pitempikin tovi aikaa. Hirsjärvi ja Hurme (1982, 62) huomauttavat, että teemahaastattelu on usein luonteeltaan niin henkilökohtainen, ettei ole sopivaa lopettaa keskustelua kylmästi ja äkkinäisesti, kun on saavuttanut omat tavoitteensa. Siten haastatteluun varattavaa aikaa pidentää varsinaisen haastattelun jälkeen käytävä vapaamuotoinen keskustelu. Kaksi haastattelua oli tunnelataukseltaan melko voimakkaita.

Niissä isovanhemmat liikuttuivat kyyneliin saakka kertoessaan suhteistaan lastenlapsiinsa. Molemmilla heistä oli kuitenkin lämpimät ja läheiset suhteet lastenlapsiinsa, joten kyse oli onnen ja mukavien muistojen kyyneleistä eikä ikävien asioiden mieleen palautumisesta.

Isovanhemmilla ei ollut vaikeuksia ymmärtää kysymyksiäni yhtä isoäitiä lukuun ottamatta. Kyseessä oli järjestykseltään toinen haastatteluni, joten osasyynä ongelmaan oli todennäköisesti se, etten vielä siinä vaiheessa osannut esittää kysymyksiä riittävän selkeästi. Kyseistä isoäitiä häiritsi myös nauhurin läsnäolo ja hän muutenkin jännitti haastattelutilannetta. Parissa muussa haastattelussa isovanhemmat totesivat, että isovanhempana oleminen on niin luonnollista, ettei siihen liittyviä asioita ole tullut sen kummemmin mietittyä ja sen takia vastaaminen tuntui yhtäkkiä vähän vaikealta. Lisäksi yhdessä haastattelussa oli vaikeaa saada isoäitiä pysymään haastatteluteemassa. Kyseinen isoäiti puhui vuolaasti omista henkilökohtaisista asioistaan, mutta ne eivät kuitenkaan liittyneet isovanhemmuuteen. Hän vaikutti olevan hieman yksinäinen ja tarvitsi kuuntelijaa omille ajatuksilleen.

Eskola ja Suoranta (1998, 62) toteavat, että aineistoa on riittävästi, kun uudet tapaukset eivät tuota enää mitään tutkimusongelman kannalta uutta tietoa. Aineiston kylläntymisen merkkejä oli havaittavissa jo siinä vaiheessa, kun runsas puolet haastatteluista oli tehty. Haastatteluissa alkoi tällöin toistuvasti tulla esille samankaltaisia vastauksia. Jatkoisin kuitenkin aineiston keräämistä, koska halusin saada riittävästi myös isoisien haastatteluja.

4.3.2 Parihaastattelut

Haastattelemistani henkilöistä aviopareja oli yhteensä kolme ja näin ollen tein yksilöhaastattelujen lisäksi myös parihaastatteluja. Parihaastatteluja tein kaikenkaikkiaan kaksi. Kolmannen pariskunnan kohdalla isoisä ei ollut sovittuna haastatteluhetkenä kotona, joten päädyin haastattelemaan ensin isoäitiä ja sovin hänen kanssaan, että tulen vielä myöhemmin haastattelemaan erikseen isoisää.

Parihaastattelu eroaa jossain määrin yksilöhaastattelusta, vaikka se Hedgesin (1985, 71) mukaan onkin lähempänä yksilöhaastattelua kuin varsinaista ryhmähaastattelua. Useamman henkilön yhtäaikaisessa haastattelussa tulee esille monenlaisia ajatuksia ja mielipiteitä, jotka mahdollisesti helpottavat haastateltavia analysoimaan syvällisemmin omia mielipiteitä, käsityksiä ja uskomuksia (Hedges 1985, 73). Grönfors (1985, 109) toteaa, että haastattelutilanne on vapautuneempi, kun useampia henkilöitä on paikalla. Tämän havaitsin myös itse omissa haastatteluissani. Haastateltavat olivat rentoutuneita, kun oma puoliso oli tilanteessa mukana.

Parihaastattelut olivat myös siinä mielessä antoisia, että ne muistuttivat enemmän tavallista keskustelutilannetta kuin tutkimushaastattelua. Grönfors (1985, 109) kuitenkin toteaa, että usean henkilön samanaikainen haastattelu on vaativampaa kuin yhden henkilön haastattelu. Koin parihaastattelut vaativana siinä mielessä, että koko ajan täytyi pitää erityistä huolta siitä, että molemmat haastateltavat vastaavat kaikkiin kysymyksiin.

Grönfors (1985, 109) toteaa, että useamman henkilön yhtäaikaisessa haastattelussa on sekä etunsa että haittansa. Ryhmähaastattelun osanottajat voivat teemasta riippuen toimia yhtä hyvin toistensa tiedon kontrolloijina ja muistin virkistäjinä kuin vastaavasti tiedon tukahduttajinakin. (Grönfors 1985, 109.) Oma arvioni tekemistäni parihaastatteluista on, että puoliset toimivat toistensa muistinvirkistäjinä ja osittain myös tiedon kontrolloijina eli he esimerkiksi korjasivat toistensa tekemiä virheitä, jos kyse oli jostakin tosiasiatiedosta, kuten lastenlasten iästä.

On vaikeaa arvioida, missä määrin puoliset toimivat toistensa tiedon tukahduttajina, eli mitä sellaista parihaastatteluissa jäi sanomatta, joka yksilöhaastatteluissa olisi tullut esille. Molemmat parihaastattelut olivat hyvin avoimia ja niissä tuli esille arkaluontoisiakin asioita ja seikkoja, mitä yksilöhaastatteluissa ei käynyt ilmi. Näin ollen olen vakuuttunut siitä, että parihaastatteluissa isovanhemmat kertoivat haastattelijalle juuri sen, minkä halusivatkin kertoa eikä puolison läsnäolo ollut siinä mielessä estävä tekijä. Arvailujen varaan jää sen sijaan osittain se, missä määrin parihaastattelussa toiseksi vastanneen puheeseen vaikutti ensimmäisenä annettu vastaus ja missä määrin puoliset olivat solidaarisia toistensa vastauksille. Puolisoiden vastaukset olivat kuitenkin joidenkin teemojen osalta niin päinvastaisia, että voidaan päätellä, ettei ainakaan kaikkien teemojen kohdalla tämä myötämielisyys toisten vastauksille pätenyt.

4.4 Aineiston analyysi

Kaikki haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin. Syrjäläinen (1995, 87) suosittelee haastattelujen purkamista mahdollisimman pian itse haastattelutilanteen jälkeen, koska tällöin tietoja voidaan täydentää uusintahaastatteluilla, mikäli niissä havaitaan puutteita. Aloitin siksi aineiston purkamisen haastattelujen tekemisen lomassa. Nauhojen purkuvaiheessa jätin litteroimatta joitakin epäolennaisia asioita, eli tilanteita, joissa isovanhemmat puhuivat teeman ohi. Samoin jätin pois puheessa toistuvia, ylimääräisiä, sisällöllisesti merkityksettömiä sanoja, kuten “niin kuin” ja “tuota niin”. Muutoin litterointi tapahtui sanatarkasti, murreilmaisut säilyttäen.

Aineiston analyysi tapahtui laadullisesti. Syrjäläinen (1995, 89) toteaa, että kvalitatiivinen analyysi alkaa jo kenttätyövaiheessa, mutta lopullinen analyysi edellyttää kuitenkin sitä, että kaikki haastattelut on kirjoitettu puhtaaksi. Myös Grönfors (1985, 145) tuo esille, ettei kvalitatiivisen aineiston käsittelyssä voida tehdä selvää eroa aineiston keruun ja analyysin välillä, sillä analyysia tapahtuu jo aineistoa kerätessä. Aineiston järjestämisen ja sen analysoimisen ero on niin ikään vain näennäinen, sillä aineiston järjestäminen on jo huomattava osa analyysia (Grönfors 1985, 155).

Nauhojen purkamisen jälkeen luin koko aineiston läpi muutaman kerran kokonaisuudessaan. Eskola ja Suoranta (1998, 152) korostavatkin, että on tärkeää tuntea analysoitava aineisto perinpohjaisesti ja lukea aineistoa aluksi useampaan kertaan, jotta se avautuu alustavasti. Ensitutustumisen jälkeen muodostin aineistosta “isovanhempien profiilin”, eli kokosin isovanhempien taustatiedot ja olennaiset mielipiteet yhteen, jolloin sain kuvan siitä, millaisesta joukosta tarkemmin ottaen oli kyse.

Aineistoon tutustumisen jälkeen aloin teemoitella aineistoa haastatteluteemojen mukaisesti eli poimin samaa teemaa käsittelevät vastaukset yhteisten otsikoiden alle. Teemojen muodostamisessa käytin apunani haastattelurunkoa. Lisäksi aineistosta nousi esille haastatteluteemojen ulkopuolisia asioita, joita otin mukaan omien otsikoiden alle. Eskola ja Suoranta (1998, 152) toteavat, että jos aineisto on kerätty teemahaastattelulla, on teemahaastattelurunko aineiston koodaukseen oivallinen apuväline. Tämä siksi, että teemahaastattelun teemat muodostavat jo sinänsä eräänlaisen aineiston jäsenyyksen, josta on helppo lähteä liikkeelle ja siten koko tutkimusaineisto tulee käytyä lävitse. Syrjäläinen

(1995, 89) toteaa, että haastattelurunko antaa tutkijalle useimmiten valmiita luokkia, joiden avulla voidaan aineisto luokitella karkeasti. Karkeiden luokkien tai teemojen hahmotuttua, tutkija aloittaa uuden analyysikierroksen, jonka avulla teemat tarkentuvat osakategorioihin. Tässä vaiheessa tutkija myös alkaa vertailla saamiaan kategorioita ja etsiä asiayhteyksiä sekä mahdollisia ristiriitaisuuksia. (Syrjäläinen 1995, 89.)

Kvalitatiivisen aineiston analysoinnissa yhdistyvät Grönforsin (1985, 145) mukaan analyysi ja synteesi. Analyttisen prosessin avulla kerätty aineisto hajotetaan käsitteellisiksi osiksi ja synteessin avulla näin saadut osat kootaan uudelleen tieteellisiksi johtopäätöksiksi. Dey (1993, 264-265) näkee kvalitatiivisen aineiston analyysin spiraalimaisena prosessina, jossa liikutaan edestakaisin analyysin eri vaiheiden välillä. Kvalitatiivisessa analyysissä on missä tahansa vaiheessa mahdollista palata aikaisempiin vaiheisiin ja lukea uudelleen alkuperäistä aineistoa. Analyysin spiraalisuus syntyy siitä, että analyysi etenee perättäisten syklien kautta kohti korkeampia tasoja tiedon lisääntyessä ja käsitteiden ja niiden välisten yhteyksien selkiytyessä. Myös Eskola ja Suoranta (1998, 152) korostavat, että laadullisessa analyysissä aineiston jäsentäminen ja tulkinta tapahtuvat useassa vaiheessa.

Lantz (1997, 84) korostaa, että aineiston analysoinnissa on muistettava kokonaisuus eikä aineistoa koodatessa dataa tule pilkkoa osiin ja pelkistää sitä liikaa siten, että siitä katoavat moniulotteisuus ja vivahteet. Yritin pitää tämän mielessäni lukemalla välillä haastatteluja kokonaisuutena, jotta en kadottaisi ihmisiä teemojen takaa.

Aineistosta etsin yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia eli vastausten ääripäitä, siinä määrin kuin niitä keräämästäni aineistosta pystyin löytämään. Käsittelin ensin isoäitien ja isoisien vastauksia yhdessä, mutta sen jälkeen aloin etsimään, löytyykö vastauksista eroja sukupuolten välillä. Vaikka haastatteluista kaksi oli parihaastatteluja, analyysivaiheessa käsittelin vastauksia erillisinä. Tämä siksi, että aineistosta oli suhteellisen selkeästi erotettavissa isoäitien ja isoisien vastaukset.

5 TUTKIMUKSEN TULOKSET

5.1 Isovanhemmaksi tulovaihe

Isovanhemmaksi tulo oli tapahtunut isoäideillä keskimäärin 48 vuoden iässä ja isoisillä vuoden nuorempina eli 47 vuoden iässä. Isoäitien ikähaitari isovanhemmaksi tulossa oli laajempi kuin miesten, jotka olivat tulleet isoisiksi suurin piirtein keskiarvon osoittamassa iässä. Isoäideistä nuorin oli ollut vasta 38-vuotias, kun hänen ensimmäinen lapsenlapsensa oli syntynyt. Vanhin isoäiti oli puolestaan ollut ensimmäisen lapsenlapsen synnyttyä 62-vuotias.

Isovanhemmaksi tuloon liittyvät tunnekokemukset. Kaikki isovanhemmat totesivat, että isovanhemmaksi tulo oli ollut heille myönteinen kokemus, vaikka tapahtumaan saattoi liittyä joillakin myös ikäviä asioita. Suhtautuminen ensimmäisen lapsenlapsen syntymään vaihteli intensiteetiltään siten, että toiset isovanhemmat olivat kokeneet sen hyvin voimakkaana ja elämää mullistavana tunnekokemuksena kun taas toisille isovanhemmille tapahtuma ei ollut aiheuttanut suuria tunteenpurkauksia. Ne viisi isovanhempaa, joille isovanhemmaksi tulo oli ollut tunnetasolla hyvin voimakas kokemus, muistelivat tapahtumaa mielellään haastattelutilanteessa.

“Sitähän oli ihan pöpi. Sitä oli kauheen onnellinen, kauheen mielissään oltiin.”
(Irma 53 v., 8 lastenlasta)

“No se oli niin mahtava kokemus, että se mullisti koko elämän. Sitä oli vähän niinkun sekasin - Tuntu, että se oli koko elämä siinä. Kaikki muu oli sivuseikka. Sitä kauheesti jännitti, että onko terve ja kenen näkönen se on -- Ja kun sen näki,

niin sitä ajatteli, että ei kukaan toinen voi olla noin ihana, vaikka järki sano, että tietysti, mutta ei voi olla - meidän mielestä. Se oli jotakin semmoista ihan erikoista.” (Eila 57 v., 2 lastenlasta)

Kaksi isovanhempaa totesi, että ensimmäisen lapsenlapsen syntymä oli ollut heille yhtä merkittävä ja suuri tapahtuma kuin aikoinaan oman perheen perustaminen ja ensimmäisen lapsen syntymä. Sen sijaan ne seitsemän isovanhempaa, joille ensimmäisen lapsenlapsen syntymä ei ollut aiheuttanut suuria tunnekuohuja, olivat kasvaneet isovanhemmukseen pikkuhiljaa. Heille lapsenlapset olivat tulleet tärkeiksi vähitellen, yhdessäolon myötä. Erityisesti isoisiltä isovanhemmouden ensivaiheet olivat päässeet unohtumaan eivätkä he juurikaan muistelleet ensimmäisiä isovanhemmuuskokemuksia haastattelutilanteessa.

“Siitä on jo niin kauan, että ei oo minulla ainakaan mitään semmosta merkittävää asiaa jääny mieleen. – Ei mulla siinä mitään semmosta merkittävää muutosta ollu tai tuntemuksia mitään ihmeellisiä.” (Veikko 57 v., 3 lastenlasta)

“Ei sitä oikein muista enää, siitä on jo kahdeksan vuotta.” (Ensio 56 v., 2 lastenlasta)

Ensimmäisen lapsenlapsen syntymään liittyi useilla isovanhemmilla päällekkäisiä tapahtumia, jonka vuoksi hetki oli piirtynyt erityisen hyvin mieleen. Joillakin tapahtumat olivat myönteisiä, kuten isoäidillä, jonka 70-vuotispäivä oli samana päivänä kuin ensimmäisen lapsenlapsen syntymä. Muutamalla isovanhemmalla tilanteeseen liittyi kipeitä muistoja, kuten isoäidillä, joka oli jäänyt leskeksi pari viikkoa ensimmäisen lapsenlapsen syntymän jälkeen. Eräs isoäiti oli puolestaan ensin ollut pahoillaan siitä, että hänen tyttärensä oli päättänyt hankkia lapsen ilman miestä ja hänellä oli kulunut jonkin aikaa sopeutua ajatukseen siitä, ettei lapsen isä tule mukaan perhekuvioihin. Toinen isoäiti puolestaan kertoi, että hänen tyttärensä ensimmäinen lapsi ei ollut vaikean elämäntilanteen takia toivottu lapsi ja sen takia tieto lapsenlapsen syntymästä oli *“kyllä aikamoinen shokki”* kunnes tilanne selkiytyi. Isovanhemmaksi tulo ei siten ole irrallinen tapahtuma elämässä vaan siihen kietoutuvat kaikki muut elämäntapahtumat. Szinovacz (1998, 39) toteaaakin, että leskeksi jääminen on eräs tavallisimmista elämänmuutoksista,

jonka useimmat tämänpäivän isovanhemmat kokevat isovanhemmaksi tulon jälkeen ja tämän oli kokenut haastatelluista neljä isoäitiä.

Isovanhemmuuden tuomat muutokset elämässä. Isovanhemmaksi tulo oli muuttanut isovanhempien elämää siten, että lapsenlapsi oli alkanut tulla useimmilla etusijalle omissa ajatuksissa. Ensimmäisen lapsenlapsen syntymä oli myös lisännyt isovanhempien kanssakäymistä omien lasten kanssa, koska syntynyttä pienokaista teki mieli käydä usein katsomassa. Myös Kornhaber ja Woodward (1985, 61) toteavat, että lapsenlapsen syntymä saa isovanhemmissa sysäyksen toimintaan ja isovanhemmat haluavat nähdä, kuulla, pitää sylissä ja hoivata lastenlastaan. Ensimmäisen lapsenlapsen syntymän myötä isovanhempien *suhteet omaan lapsiin olivat lähentyneet* ja isovanhemmat kokivat, että ymmärrys heidän ja omien lasten välillä oli kasvanut.

“Nyt kun omalla lapsella on lapsia, niin ihan kuin sen oman lapsen kanssa ois välit tullu paremmaksi, eli se niin kuin ymmärtäs meitä ihan eri tavalla kuin silloin, kun sillä ei vielä ollu niitä lapsia.” (Eila 57 v., 2 lastenlasta)

Eräälle isoisälle ensimmäisen lapsenlapsen syntymä oli aiheuttanut *pysähtymisen*, jonka seurauksena hän oli alkanut miettiä omaa elämänsä ja ikääntymistä.

“Se oli ehkä kun ensimmäinen, niin tunti itensä tarpeettoman vanhaks. Että se tuntu alussa oudolta, kun ruvettiin sanomaan papaksi. Mutta ei minulla mitään semmosta kielteistä oo ollu eikä silleen, että se ois mitenkään pahalta tuntunu, mutta on se jotenkin sitten semmonen outokin asia, että huomaako siinä sitten sen omankin ikääntymisensä, kun lapsellakin alkaa olemaan lapsia.” (Veikko 57 v., 3 lastenlasta)

Isovanhemmaksi tulo oli tuonut mukanaan myös *huolen*. Isovanhemmat kertoivat murehtineensa alussa kovasti sitä, miten vanhemmat pärjäävät vastasyntyneen pienokaisen kanssa.

“Totta kai se oli semmonen tavallaan niinkun mieleinen asia, mutta kun minä olen kova murehtimaan, että kaikki mennee hyvin.” (Alpo 72 v., 8 lastenlasta)

Isovanhemmat totesivat, etteivät he olleet osanneet kuvitella ennen ensimmäisen lapsenlapsen syntymää, miten hienoa isovanhempana oleminen on. Isovanhemmaksi tulo oli siten ollut mukavampaa kuin he olivat osanneet odottaakaan. Vaikka useimmat isovanhemmat olivat nähneet sisarustensa tai tuttaviensa kautta, mitä isovanhempana olo on, oli henkilökohtainen kokemus isovanhemmuudesta kuitenkin yllättänyt tunnereaktioiden voimakkuudella. Omakohtaisen kokemuksen myötä isovanhemmat totesivat ymmärtävänsä paremmin muita isovanhempia ja heidän innostuneita puheita lapsenlapsistaan - puheita, jotka aiemmin olivat tuntuneet vähän naiveilta ja naurettavilta.

“Hieno elämänvaihehan tää on. En mää olis uskonu ja vähän silloin kun vielä ei ollu omia lapsenlapsia, niin vähän naureskeli näille isovanhemmille, kun ne oli niin tosissaan ja ne puheenaiheet meni siihen. Sillon vähän aatteli, että voiko se olla noin, mutta nyt kyllä ihan allekirjoittaa sen, että onhan se tärkeä asia.”
(Sakari 59 v., 2 lastenlasta)

5.2 Isovanhempien tämänhetkiset tunteet isovanhemmuudesta

5.2.1 Isovanhempien suhteet lastenlapsiin

Suhteen läheisyys. Lähes kaikilla isovanhemmillä oli yhteen tai kahteen lapsenlapsen muita läheisemmät suhteet. Suhteen läheisyyteen oli yhteydessä maantieteellinen etäisyys eli lähempänä asuvat lapsenlapset tuntuivat isovanhemmista myös emotionaalisesti läheisemmältä, mikä todennäköisesti johtuu ennen kaikkea tiiviimmästä kanssakäymisestä. Lisäksi ne isovanhemmat, jotka olivat olleet paljon tekemisissä lastenlasten kanssa heti heidän vauvaiästä lähtien, tunsivat suhteet lastenlapsiinsa yhä läheisiksi, vaikka osa lastenlapsista olikin jo aikuisia. Kornhaberin ja Woodwardin (1985) mukaan lastenlasten ensimmäiset ikävuodet ovat erittäin merkityksellisiä läheisten suhteiden kehittymisen kannalta. Ne ovat emotionaalisesti yhtä ratkaisevia isovanhemmille kuin vanhemmillekin. Mikäli isovanhemmat eivät voi olla tekemisissä lastenlastensa kanssa heti alusta alkaen, he lakkaavat tunteesta olevansa isovanhempia. (Kornhaber & Woodward 1985, 56;63-64.)

Sticker (1991, 47) toteaa, että vanhemmat ovat keskeisessä asemassa isovanhemman ja lastenlasten välisen suhteen kehittämisessä, koska heillä on mahdollisuus toimia lastenlasten ja isovanhempien yhteydenpidon edistäjinä tai estäjinä. Vanhempien merkitys isovanhempien ja lastenlasten välisten suhteiden ylläpidossa kävi erityisen hyvin ilmi toisesta parihaastattelusta. Haastattelussa isovanhemmat kertoivat, että heidän välinsä ovat läheiset yhteen lapsenlapsen, pojanpoikaan, mutta suhteet tyttärenpoikiin ovat etäiset ja rajoittuvat satunnaiseen kyläilyyn ja harrastuksiin kyyditsemiseen. Etäiset suhteet johtuvat isovanhempien mukaan siitä, että lasten äiti *“vahtii niitä mustasukkaisesti”* eikä anna lastenlasten tulla yökyläänkään isovanhempien luo. Suhteet tyttären lapsiin eivät olleet koskaan päässeet kehittymään läheisiksi, koska *“sillon kun me oltas oltu innokkaita ottamaan niitä, niin niitä ei annettu meille ja siihen tuli semmonen tietynlainen välimatka. Ei päässy syntymään semmonen tiivis kanssakäyminen.”* Isovanhemmat olivat jo kuitenkin tottuneet siihen, että nämä lapsenlapset olivat etäisempiä eivätkä he enää kärsineet asiasta. *“...jos sanon vähän ilkeesti, niin ne on vähän vieraampia, mitä nuorimmainen. - Ei niihin ole kiintyny sillä tavalla.”*

Vaikka suhteet lastenlapsiin eivät kaikilla isovanhemmilla olleet kaikkiin lastenlapsiin yhtä läheiset, totesivat kaikki isovanhemmat kuitenkin olevansa tyytyväisiä tämänhetkisiin lastenlapsisuhteisiinsa. Joko kyse on onnellisuusmuurista, jota isovanhemmat pitivät haastattelutilanteessa yllä, tai sitten yksikin hyvä ja läheinen suhde lapsenlapsen riittää tuottamaan tyytyväisyyden tunteen isovanhemmuutta kohtaan, kuten Cherlin ja Furstenberg (1985, 113) toteavat.

Muutammat isovanhemmat kertoivat murehtivansa tulevaisuutta ja sitä, miten suhteet lastenlapsiin muuttuvat heidän aikuistuessaan. Isovanhemmat surivat jo etukäteen sitä, että yhteydenpito todennäköisesti pikkuhiljaa harvenee, kun lapsenlapset tulevat teini-ikään ja kavereista tulee heille entistäkin tärkeämpiä.

Suhteen sisältö. Isovanhemmat korostivat, että tärkeimpiä asioita isovanhemman ja lapsenlapsen suhteessa ovat molemminpuolinen luottamus, rehellisyys ja avoimuus.

“Siinä on semmosta avoimmuutta ja sitten ehkä toisistaan pitämistä ja semmosta rehellisyyttä, että voi niinkun kertoa mummollekin, jos on jotain kerrottavaa.” (Signe 70 v., 5 lastenlasta)

“Luottavainen ennen kaikkea, että se lapsi uskaltaa puhua kaikki asiansa ja sitten että isovanhemmat eivät kerro niitä asioita äidille eikä isälle eikä sillä lailla mene niitä pieniä salaisuuksia kertomaan. Lapsi voi kertoa isovanhemmille jotakin semmosta, mistä ei kotona halua tai uskalla tai kehtaa kertoa. Niin se pitää pitää omana tietonaan.” (Raakel 69 v., 4 lastenlasta)

Isovanhemmat painottivat haluavansa olla lastenlapsille ennen kaikkea kavereita - ei auktoriteetteja. He toivoivat, että lastenlapset kokisivat suhteensa heihin tasa-arvoisena ja että he vaikuttaisivat lastenlasten silmissä helposti lähestyttäviltä.

“Että siinä on helppo olla, että siinä ei tarvitse kummankaan vetää mitään roolia, että se lapsi voi olla aito, sen ei tarte kokee mitään auktoriteettipelkoo siinä, vaikka isoisä ja isoäiti todennäköisesti on melkoisia auktoriteetteja.” (Sakari 59 v., 2 lastenlasta)

Eräs isoisä kertoi, että hänen omat isovanhempansa olivat olleet hyvin suorasanaisia ja ankaria ja kaikki lastenlapset olivat pelänneet heitä. Itse hän totesi toimineensa isoisänä tietoisesti täysin päinvastaisella tavalla, koska ei halunnut omien lastenlasten kärsivän samanlaisesta pelosta.

“Enkä minä millään tavalla neuvokkaan, että minä koitan hyvin sovittelevasti, että ei tule semmosia pelkotiloja.” (Alpo 72 v., 8 lastenlasta)

Isovanhemmat kokivat erittäin myönteisenä sen, että lastenlapset osoittivat avoimesti pitävänsä heistä. Ne isovanhemmat, joilla oli erityisen lämmin suhde lapsenlapsiin, totesivat lastenlasten olevan läheisempiä kuin omien lasten.

“Ne on alusta asti tuntunu rakkaammilta.” (Eila 57 v., 2 lastenlasta)

“Tuntuu, että ne on tärkeempiä kuin omat lapset.” (Irma 53 v., 8 lastenlasta)

Kaiken kaikkiaan isovanhempien suhtautuminen lastenlapsiinsa oli hyvin myönteistä ja lämmintä ja isovanhempien suhteet lastenlapsiin olivat kaverilliset. Varsinkin ne isovanhemmat, joilla osa lastenlapsista oli jo aikuistumassa kokivat, että lastenlapsista on tullut vuosien saatossa heille hyviä ystäviä. Isovanhemmat pitivät samanlaisia asioita tärkeinä isovanhemman ja lastenlasten välisessä suhteessa kuin muissakin ihmissuhteissa korostaen avoimuutta ja luottamuksellisuutta.

5.2.2 Lastenlasten merkitys isovanhempien elämässä

Hellyyden kohde. Isovanhempana olossa merkityksellisimmäksi koettiin se, että lastenlapsia kohtaan voi osoittaa hellyyttä, huolenpitoa ja välittämistä. Lastenlapset olivat isovanhemmille siten ennen kaikkea emotionaalisesti tärkeitä. Isovanhemmat kokivat tärkeäksi sen, että myös lastenlapset osoittavat vastavuoroisesti lämpimiä tunteita isovanhempia kohtaan.

“Kyllä se on poikakin sanonu mulle monta kertaa, että kyllä pappa on minun kaikista paras kaveri. Kyllä se niin mukavalta tuntuu, jos on tykätty itekkin. Että ei siinä tarvii tästä juniorista yksipuolisesti tykätä, että kyllä se palkitsee.” (Veikko 57 v., 3 lastenlasta)

“Se justiin, että se välittäminen näkyy, että ei sitä tartte sanoa, se näkyy muutenkin. Ja kun mä aina sanoin tytöille, kun ne oli pienempiä, että kolme halausta täytyy antaa päivässä, niin ne aina laski ja piti huolen, että kolme kertaa tuli halattua: aamulla, keskipäivällä ja illalla. Ja nytkin ne on vielä sellasia sitten kun ne täällä käy, että niin kun ne nytkin täällä oli ja tyttö lähti illalla nukkumaan, niin se tuli tuolla ovella vastaan ja sano, että se viimeinen halaus vielä. Ne muistaa sen vielä. (liikuttuu) (Suoma 70 v., 5 lastenlasta)

Isovanhemmat totesivat, että yhdessäolo lastenlasten kanssa on miellyttävää, koska se ei ole jatkuvaa, vaan tapahtuu silloin, kun isovanhemmat itse haluavat ja jaksavat. Lisäksi isovanhemmat totesivat pitävänsä siitä, että he voivat keskittyä nauttimaan lastenlasten parhaista puolista eikä heidän tarvitse ottaa lastenlapsista suurta hoito- ja kasvatust vastuuta.

“Saa rauhassa rakastaa kun ei tarvitse niin paljoa antaa ohjeita.” (Raakel 69 v., 4 lastenlasta)

“Sitten kun kyllästyy, niin ne saa laittaa kotiinsa. Kun on leikkiny itensä väsyksiin, niin sitten saa sanoa, että nyt sun pitää lähteä kotiin.” (Veikko 57 v., 3 lastenlasta)

Elämänsisältö. Leskeksi jääneet isovanhemmat kertoivat isovanhemmuuden olevan heille tärkeää ennen kaikkea siksi, että lastenlapsista on seuraa eikä olo tunnu yksinäiseltä. Isovanhemmat totesivat nauttivansa lastenlasten kasvun ja kehityksen seuraamisesta ja kokivat, että lastenlasten kautta heidän elämäänsä on tullut lisäväriä ja uutta sisältöä. Tärkeäksi isovanhemmuudessa koettiin myös tunne oman elämän jatkumisesta lastenlasten kautta. Isovanhemmat totesivat yksituumaisesti, että elämästä puuttuisi paljon, jos heillä ei olisi lastenlapsia.

“Ois aika ankeeta, kun ajattelis ettei niitä olis. Olis aika tyhjää.” (Eila 57 v., 2 lastenlasta)

Mahdollisuus korjata vanhempana tehtyjä virheitä. Lastenlapset ovat isovanhemmille myös keino ottaa kiinni menetettyä vanhemmuutta ja lastenlasten kautta isovanhemmat kokivat saavansa mahdollisuuden korjata omien lasten kanssa tehtyjä virheitä. Monet isovanhemmat totesivat, että omien lasten kanssa olisi pitänyt viettää enemmän aikaa ja he yrittivät nyt korjata tilannetta järjestämällä aikaa yhdessäoloon lastenlasten kanssa. Eräs isoisä totesi, että hän oli omien vanhempien kanssa tottunut liikkumaan luonnossa ja kävelemään metsissä, mutta jostakin syystä *“en tiedä mitä tapahtu, mutta me ei tätä perinnettä kyllä siirretty omille lapsille”*. Nyt lastenlasten kanssa tämä isoisä kertoi kulkevänsä usein metsäretkillä luonnossa ja hän tällä tavoin korjasi omien lasten kanssa tehtyä *“virhettä”*, joka oli jäänyt häntä harmittamaan. Lisäksi muutamat isovanhemmat totesivat, etteivät he olleet omasta mielestään osoittaneet riittävästi läheisyyttä ja hellyyttä lapsilleen, mistä johtuen lapsenlapset olivat päässeet kaksinkertaisen hellittelyn kohteeksi.

“Olis pitänyt paljon enemmän omia lapsia pitää sylissä ja halata niitä. Näitä lapsenlapsia taas - se on oikeestaan niitten halaamista vaan.” (Signe 70 v., 5 lastenlasta)

Statuksen nostaminen. Isovanhemmuus koettiin myös keinona nostaa omaa statusta ja arvoa. Isovanhempien silmissä ne ikätoverit, joilla ei ole lapsenlapsia, näyttivät jossakin määrin “vajailta”. Isovanhemmuudessa merkityksellistä on myös se, kuinka paljon lastenlapsia isovanhemmalla kaikenkaikkiaan on. Kahdeksan lapsenlapsen isovanhemmat totesivat, että ne isovanhemmat, joilla on vähemmän lapsenlapsia, ovat heille jopa kateellisia.

“Kaikki on kateellisia, kun ne kysyy multa, että montako lastenlasta on ja mä sanon, että kaheksan. - Voi, kun sulla on *niin* paljon - tulee hyvin happamasti. Saa vähän niin kuin ylpeenä sanoo, että mulla on niin paljon.” (Irma 53 v., 8 lastenlasta)

“Monikkoisovanhemmat” eivät myöskään peittele iloaan suuresta lastenlapsikatraasta vaan tuovat sitä sopivissa käännteissä esille.

“Vähän aina on kerskuttukin välillä työkavereille, kun ei niillä yleensä kellään näin paljoo ole.” (Reino 56 v., 8 lastenlasta)

Lastenlasten tärkeys isovanhemmille ilmeni myös siinä, että isovanhemmat totesivat puhuvansa mielellään lastenlapsista tuttavilleen ja työkavereilleen. Lastenlapsista ei kuitenkaan voi puhua aivan kaikille, nimittäin niille ikätovereille, joilla ei ole itsellä lastenlapsia eikä varsinkaan niille, joilla ei ole edes omia lapsia. Isovanhemmat kokivat, etteivät tällaiset ihmiset ymmärrä, mistä isovanhemmuudessa on kysymys aivan niin kuin hekään eivät itse olleet ymmärtäneet isovanhemmuutta ennen kuin olivat kokeneet sen itse.

“Siinä tulee semmonen raja, että kenelle puhuu. Minä ainakin olen oppinut sen, että en kauheen paljon puhu semmosille, kellä ei ole, ne ei ymmärrä eikä ne tykkää.” (Eila 57 v., 2 lastenlasta)

“Sitten on semmoisiakin tuttuja, joilla ei ole omiakaan lapsia, niin ei semmoisille sitten voi kertoa.” (Irma 53 v., 8 lastenlasta)

Isovanhemmuus ei ollut isovanhemmille itsestään selvä asia, vaan he olivat hyvin tietoisia siitä, etteivät kaikki pääse nauttimaan mummona ja vaarina olemisen iloista ja suruista. Eräs isoäiti kertoi, että hänellä on läheinen nuoruudenystävä, jolla ei ole omia lapsia ja totesi tämän olevan kovin katkera ystävälleen siitä, että hänellä on jo lastenlapsiakin. Tietoisuus siitä, ettei isovanhemmuus ole itsestään selvä asia, nosti tyytyväisyyttä ja arvostusta omaa isovanhemmuutta kohtaan. Isovanhemmat vertasivat omaa elämäänsä niiden ikätoverien elämään, joilla ei ole lastenlapsia ja totesivat vähän säälivänsä heitä.

“Than käy jotenkin sääliks, että ei niitä kaikille anneta.” (Eila 57 v., 2 lastenlasta)

“Monesti aattelee noita, joilla ei ole lastenlapsia, niin kyllä se vähän surkea tilanne on, kun ei ole yhtään.” (Reino 56 v., 8 lastenlasta)

Kaikki isovanhemmat kokivat siten isovanhemmuuden tärkeäksi asiaksi omassa elämässään. Vaikka osalla isovanhemmista lapsenlapset asuivat kaukana, koettiin heidät silti tärkeiksi ja isovanhemmat totesivat lastenlasten olevan usein heidän ajatuksissaan. Pari isovanhempaa totesi saavansa lastenlapsilta niin paljon myönteisiä asioita elämäänsä, että heistä tuntui, etteivät he pysty vastavuoroisesti antamaan yhtä paljon hyvää takaisin lastenlapsille.

5.2.3 Isovanhemmuuden varjopuolia

Vaikka isovanhemmat kokivatkin isovanhemmuuden hyvin myönteisenä ja elämää rikastuttavana asiana, ei isovanhemman rooli ole kuitenkaan täysin ongelmaton. Kielteisiä asioita ei kuitenkaan haastatteluissa tullut kovin helposti isovanhempien mieleen. Kun isovanhemmilta kysyttiin isovanhemmuuden ikävistä puolista, puolet isovanhemmista totesi, ettei mikään ole mummona ja pappana olemisessä kielteistä.

“Ei oo tuota tullu ees mieleenkään.” (Hilkka 72 v., 1 lapsenlapsi)

“Vaikee on kyllä sanoo sitä, että olis kielteistä. Ei ainakaan yhtäkkiä tule mieleen. - Kyllä on puhtaasti myönteinen asia ollu. - Ei oo tullu mieleen missään vaiheessa, että siinä kielteistä olis. Ei oo kyllä yhtään käsitystä, mikä siinä vois kielteistä olla...” (nauria) (Reino 56 v., 8 lastenlasta)

Isovanhempien myönteinen suhtautuminen isovanhemmukseen johtui todennäköisesti siitä, että jokaisella isovanhemmalla oli hyvä suhde ainakin yhteen lastenlapsista. Isovanhemmuus koettiin ehkä siitä syystä niin myönteisenä asiana, että siitä oli vaikea löytää mitään kielteistä - tai sitten ikävimpiä puolia ei haastattelijalle haluttu kertoa. Isovanhemmuuden kielteisistä puolista esille nousi kuitenkin kaksi asiaa: lastenlapsista kannettava huoli ja rajallisen ajan kanssa toimeen tuleminen ja siihen liittyen ajan sovittamisen vaikeus eri sukupolvien kesken.

Huoli lastenlapsista. Viisi isovanhempaa totesi, että ikävintä isovanhemmuudessa on huoli lapsenlapsista. Lisäksi toiset viisi isovanhempaa, jotka eivät suoraan osanneet tai halunneet sanoa mitään ikäviä puolia isovanhemmuudessa, toivat jossakin vaiheessa haastattelua ilmi huolensa lastenlapsista. Näin ollen kymmenen isovanhempaa toi esille isovanhemmuuteen liittyvän huolen ja lastenlapsista murehtimisen. Isovanhemmat kantavat huolta ennen kaikkea lastenlasten terveydestä ja koulumenestyksestä ja yleensäkin elämässä pärjäämisestä.

“Mutta tietysti kyllähän niistä jonkinlainen huolikin on. Kyllä niistä ottaa väkisinkin jonkinmoisen, että mitä kuuluu ja jos on sairautta, niin miten mennee, jos on jotain flunssaa tai ihan vaan tommosta. Se tulee vaan siinä mukana.” (Eila 57 v., 2 lastenlasta)

“Ikävimmältä tuntuu semmonen kun ne on sairaana ne lapsenlapset tai muuten menee huonosti. Niin se on aina semmonen, että on kova suru sydämessä silloin.” (Raakel 69 v., 4 lastenlasta)

“Sitä ei tiedä, mitä tulee ihmisten elämään. Minä oon aina pelänny omien lasten kohalla, että miten ne villiintyy porukoitten mukana. Ihminen sanotaan, vaikka se on kuinka rauhallinen ja arkakin, niin ne menee porukoitten mukana sitten kaikki semmosiin typeriin touhuihin, mihin ei yksin meniskään, niin tämä on mulla ollu niinkun huolenaiheena omien lasten ja samaten nyt näitten lastenlastenkin kanssa.” (Veikko 57 v., 3 lastenlasta)

Isovanhemmilla oli huoli maailman nopeasta muuttumisesta ja vaatimusten kasvamisesta. He totesivat, että iän myötä tulee mietittyä syvällisemmin myös lastenlasten tulevaisuutta ja sitä, millaiset mahdollisuudet lastenlapsilla on selviytyä elämässä. Yleisesti ottaen isovanhempien kantama huoli lastenlapsista ei kuitenkaan ole niin sitova ja jokapäiväinen kuin huoli, jota he olivat kantaneet vanhempina omista lapsista.

“Se ei ehkä niin oo sitova huoli kuitenkaan, ei oo niinku aina näkemässä. Tietysti se on tuolla alitajunnassa se huoli, mutta ei se semmonen huoli oo niin kuin omasta lapsesta on koko ajan. Se on vaan tuolla alitajunnassa, että mitä niille kuuluu, että tää on niinkun helpompi rooli, huomattavastikin helpompi.” (Eila 57 v., 2 lastenlasta)

Isovanhempien kantama huoli lapsenlapsista on useimmiten aivan turhaa ja liioiteltua, minkä isovanhemmat itsekin tiedostivat. Muutamat heistä totesivatkin, että on parempi etteivät lapset edes kerro kaikista ongelmista ja vastoinkäymisistä, etteivät he murehtisi niistä suotta liikaa.

“Ja sitten mä oon sanonu kyllä kaikille, että jos teillä vastoinkäymisiä tulee ja muuta niin älkää jättäkö mua ulkopuolelle, että kertokaa, jos jotain tulee. Ja sit joskus itekseni kyllä ajattelen, että jos nyt jotain vähän sattuu, niin ei siinä nyt niin väliä, vaikka ne ei sitä mulle kertoiskaan, kun mä tiiän itteni, että mä sit huolehdin siitä.” (Suoma 70 v., 5 lastenlasta)

“Kun ne tietää mun luonteen, niin ei ne kaikkia asioita kerrokaan, kun ne tietää, että minä jään niitä murehtimaan sitten. Mutta sitten aina mutkien kautta saan tietää.” (Alpo 72 v., 8 lastenlasta)

Kiire. Toinen kielteisenä koettu asia oli kiire ja sen seurauksena liian vähäinen aika, joka isovanhemmilla jää lastenlapsille. Kolme isovanhempaa kävi vielä töissä ja heidän kohdallaan toistui sama ongelma, jonka he olivat kohdanneet jo omien lasten kanssa, eli miten saada järjestettyä riittävästi aikaa lastenlapsille. Eräs isoisä totesi tuntevansa syyllisyyttä siitä, ettei hän pysty viettämään riittävän paljon aikaa lastenlastensa kanssa.

“Aivan samalla tavalla, kun omien lasten ollessa pieniä, miettii, että onko riittävästi aikaa niille. Niin nyt tietysti ajattelee, että vois olla enemmän niille

isovanhempiana aikaa. -- että vois enemmän täyttää sitä aikuisen tarvetta.”
(Sakari 59 v., 2 lastenlasta)

Isovanhempien ajasta ovat lastenlasten lisäksi ottamassa osansa myös isovanhempien omat ikääntyneet vanhemmat. Kaksi isoäitiä totesi, että heidän on tasapainoiltava lastenlasten hoitamisen ja oman äidin hoitamisen välillä. Eliniän pidentymisen myötä ei ole mitenkään harvinaista, että isovanhemmilla ovat vielä omatkin vanhemmat elossa. Useasta sukupolvesta huolehtiminen voi viedä niin paljon isovanhempien aikaa, ettei sitä enää riitä ystäville ja harrastuksille.

“Kyllä ne nuo tuttavat on meillä aika vähiin jääny, kun me pyöritään näitten lasten kanssa. Että joko ne tulee meille tai me mennään sinne, niin ei sitä ole aikaa sitten enää, kun välillä käy omaakin äitiä kattomassa.” (Irma 53 v., 8 lastenlasta)

5.3 Isovanhemmat perheessä

5.3.1 Isovanhempien sitoutuneisuus ydinperheeseen

Isovanhempien sitoutuneisuus ydinperheeseen vaihteli kiinteistä yhteyksistä väljempiin. Toisen ääripään muodostivat *perhekeskeiset isovanhemmat*. Perhekeskeiset isovanhemmat olivat tiiviissä kanssakäymisessä yhteen tai useampaan lastensa perheeseen ja he olivat asettaneet elämässään perhearvot etusijalle. Perhekeskeisiä isovanhempia oli haastatelluista yhteensä viisi. Toisessa ääripäässä olivat *harrastuskeskeiset isovanhemmat*. Heitä oli yhteensä kolme ja kaikki olivat isoäitejä. Harrastuskeskeisillä isovanhemmilla omat menot menivät perheen ja lastenlasten edelle. Kahdella harrastuskeskeisellä isoäidillä lastenlapset asuivat usean sadan kilometrin päässä, joten he eivät käytännön syistä pystyneet osallistumaan juurikaan ydinperheen elämään. Loput neljä isovanhempaa eivät selkeästi kuuluneet kumpaankaan ryhmään, vaan heidän käyttäytymisessään oli havaittavissa piirteitä molemmista ääripäistä.

5.3.1.1 Harrastuskeskeiset isovanhemmat

Kodin ulkopuolelle ja harrastuksiin suuntautuneet isovanhemmat halusivat tietoisesti pitää pientä välimatkaa lastensa perheisiin eivätkä he tunteneet olevansa osa ydinperhettä.

“Kyllä mä tiedän, että mä oon heiän äiti ja isoäiti, mutta en mä millään tavalla tunne, että siihen (perheeseen) pitäis niinkun kuuluakaan.” (Suoma 70 v., 5 lastenlasta)

Harrastuskeskeiset isovanhemmat olivat sitä mieltä, ettei minkään sukupolven - ei vanhempien, isovanhempien eikä lastenlasten - tule sitoa liikaa toisiaan. He korostivat erityisesti isovanhempien oikeutta ja tarvetta omaan elämään. Harrastuskeskeisille isovanhemmille omista menoista oli tullut entistä tärkeämpiä lastenlasten kasvettua kouluikäisiksi. Lastenlasten ollessa vauva- ja leikki-iässä olivat harrastuskeskeisetkin isovanhemmat jonkin verran osallistuneet heidän hoitamiseensa.

“No harrastukset on tärkeitä, tommoset niinkun jumpat ja merimatkat ja kaikki, että ne on niinkun aina etusijalla sitten ja tuota eihän sitä nyt niinkun nykyin enää ole niin tärkeitä, kun ne oli pienempiä ne lapset. Sillon täyty se joku muu meno peruakin sitten. (Signe 70 v., 5 lastenlasta)

Harrastuskeskeiset isovanhemmat varoivat puuttumasta lastensa ja lastenlastensa asioihin ja he edellyttivät tässä myös vastavuoroisuutta siten, etteivät lapsetkaan puutu heidän asioihinsa.

“Mä en puutu niitten asioihin ellei ne pyydä eikä he puutu minun asioihin täällä. Jokkainen eletään omassa rauhassa.” (Suoma 70 v., 5 lastenlasta)

“Enpä paljon puutu lasten elämään.” (Signe 70 v., 5 lastenlasta)

Harrastuskeskeiset isovanhemmat tiedostivat, että isovanhempien liiallinen puuttuminen lasten perheen asioihin voi olla haitaksi heidän suhteilleen lasten ja lastenlasten kanssa ja tätä he halusivat tietoisesti välttää vetäytymällä syrjemmälle ydinperheestä.

“Kyllä isovanhemmatkin voi olla riesa. Sitä mä oon itelleni koittanu hokee, että mä en olis riesa ja kyllä nää mun tytöt väittää sitä, että enempikin vois olla, että se on hyvä, että mä en ole ollu liikaa.” (Suoma 70 v., 5 lastenlasta)

Harrastuskeskeiset isovanhemmat olivat täyttäneet elämänsä erilaisilla vapaa-ajan menoilla ja harrastuksilla sekä ihmissuhteilla, jotka kohdistuivat lähinnä ikätovereihin. Kuitenkin myös heille oli tärkeää, että lasten perheissä asiat olivat kunnossa ja lastenlapset voivat hyvin.

5.3.1.2 Perhekeskeiset isovanhemmat

Perhekeskeiset isovanhemmat kokivat aivan päinvastaisella tavalla ydinperheeseen kuulumisen kuin harrastuskeskeiset isovanhemmat. Perhekeskeiset isovanhemmat tunsivat olevansa osa lastensa perheitä eivätkä he tehneet eroa ydinperheen ja suurperheen välille.

“Kyllähän sitä sillä lailla kokee, että samaa perhettä sitä on, omat lapset ja niitten lapset. Ja sillä laillahan se pitäs ollakin.” (Reino 56 v., 8 lastenlasta)

Perhekeskeiset isovanhemmat kuvasivat lapsuuden kokemuksiaan siitä, miten heidän omat isovanhempansa olivat asuneet samassa talossa tai pihapiirissä heidän perheensä kanssa. Heistä tämä käytäntö oli ollut toimiva ja hyvä ja he olivat kokeneet sen turvallisena. Eräs isoisa totesikin, että hän toivoisi voivansa tarjota lastenlapsilleen samanlaisen mahdollisuuden yhdessä asumiseen, mutta se ei käytännössä ollut mahdollista. Kotiin ja perheeseen suuntautuneet isovanhemmat näkivät lastenlapsia usein ja olivat valmiita auttamaan heitä paljon. Heille perheen yhtenäisyys ja perhearvot olivat tärkeitä.

“Mä autan kaikella lailla. Otan hoitoon, jos tarttee ja meen apuun. Mä oon sanonukin, että kun mä pääsisin eläkkeelle, niin mä rupeisin hoitamaan niitä koko ajan. Mä tykkään niitten kanssa touhuta.” (Irma 53 v., 8 lastenlasta)

Perhekeskeisillä isovanhemmilla ei juurikaan ollut kodin ulkopuolisia harrastuksia, sillä heidän harrastuksensa oli lastenlasten hoitaminen ja perheestä huolehtiminen ja he myös nauttivat siitä. Perhesuuntautuneilla isovanhemmilla huvittelu tapahtui lastenlasten kautta. He totesivat käyvänsä mielellään lastenlasten kanssa tivoleissa ja eläintarhoissa ja pääsivät siten itsekin samalla liikkumaan kodin ulkopuolelle.

5.3.2 Isovanhempien rooli kasvattajana

Isovanhemmista enemmistö eli kahdeksan isovanhempaa osallistui säännöllisesti lastenlasten hoitamiseen. Heistä puolet hoiti yhtä tai useampaa lastenlasta pari kertaa viikossa tai useammin ja toinen puoli hieman harvemmin eli pari kertaa kuukaudessa. Yksi isoisä oli parin vuoden ajan hoitanut lastenlastaan päivittäin, mutta nyt tämä oli mennyt kouluun eikä hoitaminen enää ollut kokopäiväistä, mutta tiheää kuitenkin. Neljä isovanhempaa hoiti nykyisin lastenlapsiaan satunnaisesti. Heistä kaksi oli aiemmin hoitanut lastenlapsia tiiviisti, muttei lastenlasten kasvettua enää osallistunut heidän hoitamiseensa. Toiset kaksi isovanhempaa totesi osallistuneensa aina lastenlasten hoitoon pelkästään satunnaisesti.

5.3.2.1 Kasvatusvastuun kokeminen

Isovanhemmat kokivat kasvattajan roolinsa tärkeäksi ja suhtautuivat siihen vakavasti. Samalla he kuitenkin painottivat voimakkaasti, että heidän kasvatukseen osallistumisessa on kyse vain sivuroolista. Isovanhemmat korostivat pääasiallisen kasvatusvastuun kuuluvan lasten omille vanhemmille. He katsoivat tehneensä oman osuutensa kasvattaessaan omat lapsensa ja totesivat, että nyt on heidän lastensa vuoro hoitaa puolestaan omat lapsensa.

“Kyllä se kasvatusvastuu on enemmän minun mielestä vanhemmilla. Se on kuitenkin heidän kotinsa ja heidän lapsensa ja he kasvattaa ja ohjaa siihen

suuntaan mihin haluaa. Ei siinä voi hirveesti minun mielestä siihen kasvatustapaan puuttua.” (Raakel 69 v., 4 lastenlasta)

“Määkin oon sitä mieltä, että ne saa itte niinkun huolehtia siitä. Ne saa ite huolehtia sen kasvattamisen, parempi seurata sivusta, että ei sillä lailla puutu.” (Ensio 56 v., 2 lastenlasta)

Pari isovanhempaa näki roolinsa kasvattajana olevan lähinnä lastenlasten hemmottelija ja hyvän mielen tuoja eivätkä nämä isovanhemmat suhtautuneet kasvatustehtäväänsä kovin vakavasti.

“No en mä niin kauheen suurta sillai ota niistä sitä kasvatustapausta. Kyllä minä olen antanu vanhempien melkein sen tehä, että enempi lellin sitten ja romutan ne kaikki...” (Irma 53 v., 8 lastenlasta)

Kasvatustapausta isovanhemmat totesivat ottavansa vain silloin, kun lapsenlapset ovat itsellä hoidossa.

“En mä mielestäni voi ottaa vastuuta siitä arjesta, muuta kun silloin tietysti, kun me lupaudutaan hoitamaan heitä, niin silloinhan vastuu on tietysti meillä. Mutta ei siitä tule mitään, jos minä rupean ajattelemaan, että mun pitäis elää heidän perheen elämää. Että siitä tulee vaan ehkä turha rasite siihen suhteeseen, jos sitä rupee syyllistämään itteänsä.” (Sakari 59 v., 2 lastenlasta)

Isovanhemmat totesivat, että eivät halua ottaa kasvatustapausta lastenlapsista silloin, kun asiat ovat lasten perheissä kunnossa. He kuitenkin kokivat vastuunsa lastenlapsista siinä mielessä suureksi, että osoittivat olevansa valmiita huolehtimaan lastenlapsista, mikäli vanhemmat eivät jostakin syystä siihen enää pystyisi esimerkiksi sairauden tai kuoleman takia. Nimenomaan isoisät toivat esille valmiutensa tarpeen tullen huolehtia koko perheestä.

“Kyllä mulla on ollu ainakin semmonen ajatus, että jos jotain sattus, niin ilman muuta täytyy sitten huolehtia lastenlapsistakin. Kyllähän se on isovanhemmillakin vastuunkantamista siitä, että ne selviää siihen ikään, että ite pärjää. Sehän se on tärkeintä.” (Reino 56 v., 8 lastenlasta)

Isovanhemmat olivat tehneet siten tietoisin valinnan siitä, etteivät ota normaalioloissa lastenlapsista juurikaan kasvatusvastuuta. Ongelmien ilmaantuessa he kuitenkin ovat valmiita auttamaan enemmän ja toimivat näin ollen turvallisena taustatukena ydinperheelle.

5.3.2.2 Isovanhempien tehtävät lastenlasten kasvatuksessa

Isovanhemmat näkivät omaksi tehtäväkseen lastenlasten kasvatuksessa ennen kaikkea lastenlasten kasvun seuraamisen ja vanhempien kasvatustyön tukemisen. Näin ollen isovanhemmat kokivat kasvatuksellisen roolinsa olevan ensisijaisesti ”taustatukiryhmänä” ja henkisenä turvana toimiminen. Useimmat isovanhemmat löysivät lastenlasten kasvatustyöstä kuitenkin pienen harkinnan jälkeen myös muita itselleen sopivia tehtäviä. Isovanhemmat totesivat, että heidän ja vanhempien välillä vallitseva työnjako kasvatuksen suhteen tapahtuu siten, että vanhemmat toimivat lasten pääasiallisena kasvattajina ja arkisten ohjeiden antajina kun taas isovanhemmat panostavat enemmän kuunteluun, hemmotteluun ja turvallisuuden tunteen synnyttämiseen.

Turvallisuuden tunteen luominen. Isovanhemmat kokivat tuovansa läsnäolollaan lastenlapsille ”hyvän olon ja turvallisuuden tunnetta”. Eräs isoäiti totesi olevansa huolissaan siitä, ettei tämän päivän lapsilla ole riittävästi aikuisia kontakteja. Hän näkikin isovanhempien erääksi tärkeimmäksi tehtäväksi olla läsnäolevana aikuisena kasvaville lapsille.

”Lapset tarviis minun mielestä enemmän semmosia aikuisia kontakteja, kun vaan vanhemmat. Tietysti voihan se olla jokin muukin, eihän sen tarvii olla mikään isovanhempi, joka sille lapselle antaa turvallisuutta, mutta kun ei ole oikein ketään, niin se olis oikein tarpeellista, että olis kaikilla ne mummot ja papat siinä lähellä.” (Raakel 69 v., 4 lastenlasta)

Lisäksi isovanhemmat ovat ”turva hädässä” myös vanhemmille eli jos vanhemmille tulee pulmatilanteita ja kysyttävää, voivat he ottaa isovanhempiin yhteyttä. Näin ollen

isovanhemmat kokivat olevansa tarpeellisia turvallisuuden tuojia kahdelle sukupolvelle - sekä lastenlapsille että omille lapsilleen.

Kuunteleminen. Turvallisuuden tunteen synnyttämiseen liittyy läheisesti kuunteleminen. Eläkkeellä olevat isovanhemmat totesivat, että heillä on enemmän aikaa olla lastenlasten kanssa ja kuunnella heidän murheitaan kuin mitä työkiireitten kanssa kamppailevilla vanhemmilla on.

“Kyllä vanhemmalla ihmisellä on semmosta elämäkokemusta ja viisautta, mitä se voi antaa lapselle monessa asiassa ja vanhemmilla on kiirettä ja muuta töittensä kanssa, että ei ne ehdi tämmösiin asioihin oikein puuttumaankaan ja jää huomaamatta monia asioita.” (Elsi 51 v., 3 lastenlasta)

Elämäntaitojen opettaminen. Isovanhemmat näkivät omaksi kasvatustehtäväkseen myös lastenlasten ohjaamisen kunnollisiin elämäntapoihin ja rehellisyyteen. He kertoivat varoittavansa lapsenlapsia esimerkiksi tupakan, alkoholin ja huumeiden käytön vaaroista sekä opettavansa luonnon arvostamista. Elämäntaitojen ja sosiaalisten taitojen opettamisessa isovanhemmat luottivat oman myönteisen esimerkin voimaan.

“Että voi osoittaa omalla käyttäytymisellään tärkeitä asioita elämässä. Että osoittaa tiettyä vastuuntuntoa ja toisen huomioon ottamista omassa elämässä niin se varmaan on paras.” (Sakari 59 v., 2 lastenlasta)

“Jotainhan sitä voi aina semmosta ohjeellista sanoa ja antaa neuvoja ja sääntöjä, miten pitäs elellä ettei tule vaikeuksia.” (Reino 56 v., 8 lastenlasta)

Isovanhempien puheissa korostui toive siitä, että lastenlapsista kasvaisi “kunnon kansalaisia” ja he halusivat omalla esimerkillään vaikuttaa myönteisesti lastenlasten käyttäytymiseen ja elämäntapoihin.

Perinteen siirtäminen. Lisäksi isovanhemmat näkivät oman roolinsa perinteen siirtäjinä eli he katsoivat velvollisuudekseen välittää lastenlapsille tietoa omista sukujuurista ja kertoa

heille sellaista perimätietoa, jonka ovat aikanaan saaneet omilta vanhemmiltaan ja isovanhemmiltaan.

Taloudellinen tukeminen. Osa isovanhemmista totesi auttavansa lastensa perheitä tukemalla heitä rahallisesti niissä rajoissa, mitä oma taloudellinen tilanne sallii. Isovanhemmat ilmaisivat halunsa auttaa lapsiaan ja lastenlapsiaan enemmänkin, mikäli se olisi käytännössä mahdollista. Auttamisintoa lisäsi se, että oli itse aikoinaan saanut omilta vanhemmiltaan apua, kun omat lapset olivat olleet pieniä.

“Kun itekkin on saanu, niin totta kai sitä pyrkii itekkin antamaan omille lastenlapsilleen ihan vastaavasti” (Reino 56 v., 8 lastenlasta)

Hemmottelu ja huvin järjestäminen. Käytännön avun antamisen lisäksi isovanhemmat kokivat roolinsa olevan pienten toiveiden toteuttajia ja hemmottelijoita.

“Kyllähän me semmosia namumummoja ja -pappoja ollaan -- karkkileiriks tätä on sanottu kun ne tänne tulee ja kaikenlaista mukavaa on siinä sitten.” (Reino 56 v., 8 lastenlasta)

Isovanhemmat haluavat tuottaa mukavia elämyksiä lastenlapsille ja järjestää heille arjen vastapainoksi erilaista viihteellistä ohjelmaa ja mahdollisuuksia rentoutumiseen. Isovanhemmat kertoivat vievänsä lastenlapsia esimerkiksi maalle mökkeilemään, ottavansa heitä mukaan sekä kotimaan- että ulkomaanmatkoille ja käyttävänsä huvipuistoissa ja elokuvissa.

Yhdessäoloa lastenlasten kanssa isovanhemmat kuvasivat hyvin toiminnalliseksi. Talvisin isovanhemmat viettävät aikaa lastenlasten kanssa kaupungissa ja kesäisin useimmiten maalla. Kaupungissa lastenlasten kanssa käydään esimerkiksi kävelyllä, pyöräretkillä, uimahallissa, vaateostoksilla ja ulkona syömässä. Maalla puolestaan marjastetaan ja sienestetään, kalastetaan ja hoidetaan kasvimaata. Isovanhemmat kertoivat myös osallistuvansa lastenlasten peleihin ja leikkeihin ja lukevansa heille satukirjoja.

Kaikenkaikkiaan isovanhemmat kokivat kasvattajan rooliinsa kuuluvan sekä vastuullisia että viihteellisiä tehtäviä. Vaikka isovanhemmat totesivatkin välttävänsä

kasvatusvastuuta, heidän käyttäytymisensä kuitenkin osoittaa vastuuntuntoa ja huolenkantamista lastenlasten kasvusta ja kehityksestä.

5.3.2.3 Isovanhempien suhtautuminen lastenlasten kasvattamiseen

Kasvatuksessa isovanhemmat totesivat pyrkivänsä välttämään ristiriitaa oman ja lasten vanhempien kasvatustyylin ja -menetelmien välillä. Isovanhemmat kertoivat noudattavansa vanhempien suosimaa linjaa lastenkasvatuksessa ja kunnioittavansa vanhempien mielipiteitä, vaikka eivät olleetkaan kaikista asioista kasvatuksen suhteen samaa mieltä vanhempien kanssa.

“Että koittaa vähän ottaa selvää siitä, mitä vanhemmat haluaa ja tukea sitä kantaa, mitä ne vanhemmat ovat ajatellu kasvatuksen suhteen. Se minun mielestä ois niinku enemmänkin sopiva rooli. - Että ei omin päin minusta isovanhempien ole tarpeen.” (Raakel 69 v., 4 lastenlasta)

Isovanhemmat totesivat niinkään, ettei ole hyvä, jos he puuttuvat liikaa kasvattamiseen ja yrittävät ottaa vanhempien paikan kasvattajina. Isovanhemmat voisivat sen sijaan toimia heidän mielestään ennen kaikkea muistuttajina eli ottaa sellaisia asioita uudestaan esille, mistä vanhemmat ovat jo aiemmin lapsilleen puhuneet.

“Ettei mene isän ja äidin tilalle liiaksi neuvomaan, että kylläpäähän siinä sivustakattojana on ja tietysti siinä näitesti voi jostain asiasta neuvoo, jos joku vanhempien neuvo ei ole menny perille, niin sitä vielä voi ottaa asian esille, mutta hyvin kevyesti tai pehmoesti.” (Reino 72 v., 8 lastenlasta)

Kuten aiemmin kävi ilmi, isovanhemmat eivät olleet yksimielisiä kaikista kasvatusmenettelyistä vanhempien kanssa. Isovanhempien mielestä vanhempien toiminta oli joiltakin osin liian jyrkkää. Itse he olivat oppineet iän myötä joustavammiksi ja

sallivimmiksi ja luottivat siihen, että omalla hyvällä esimerkillä on kaikkein myönteisin voima - ei niinkään tiukoilla säännöillä.

“Se on niinkun sanottu, että omat vanhemmat ovat ehkä vähän turhankin ankaria. Sitä ite on jotenkin semmonen neuvottelevampi ja antaa niinkun aikaa että ei tarvii, vaikka ei niikun heti tee jotain asiaa, mutta kun tekee ja on vähän niikun tekevinään, niin se riittää. Vanhemmat on semmosia liian jyrkkiä, että pitää joku asia tehdä heti, mutta meidän kanssa voi vääntää ja venytellä vähän.” (Veikko 57 v., 3 lastenlasta)

“Vanhemmat sekkaantuvat vähän liikaa lasten asioihin. Vangihtevat tavallaan.” (Alpo 72 v., 8 lastenlasta)

Isovanhemmat kokivat, että vanhemmat puuttuvat jossain määrin liikaa lastensa elämään. Eräs isoisä totesi liiallisen lasten asioihin sekaantumisen ilmenevän hänen lastensa perheissä muun muassa siten, että vanhemmat tekevät liikaa päätöksiä lastensa koulutusvalinnoista. Toinen isoisä puolestaan totesi lasten isän kurittavan lapsiaan liikaa. Isovanhemmat itse arvioivat oman kasvatustyylinsä olevan hyvin sovittelevan ja lempeän ja he totesivat, etteivät tahdo antaa lastenlapsille jyrkkiä neuvoja tai käskyjä.

5.3.2.4 Kasvatuksesta keskusteleminen isovanhempien ja vanhempien kesken

Suurin osa isovanhemmista eli seitsemän isovanhempaa totesi keskustelelevansa usein vanhempien kanssa lastenlasten kasvattamisesta. Kolme isovanhempaa puolestaan totesi puhuvansa kasvatustapasioista vain pyydettyä eli silloin jos vanhemmilta tulee aloite, mutta muutoin he eivät ota kasvatustapasioita puheeksi. Vain kaksi isovanhempaa kertoi, ettei juurikaan puhu kasvatustapasioista vanhempien kanssa.

Ne isovanhemat, jotka kertoivat puhuvansa vanhempien kanssa kasvatuksesta, totesivat aiheiden liittyvän lähinnä lastenlasten koulunkäyntiin ja käyttäytymiseen. Yleensä puheet liittyvät hyvin läheisesti arkipäivän asioihin, kuten pukeutumiseen, syömiseen ja lääkärireissuihin. Isovanhemmat kertoivat myös antavansa jonkin verran vanhemmille käytännön neuvoja lasten- ja kodinhoitoon liittyen.

Kasvatusneuvojen antaminen. Vaikka isovanhemmat puhuivatkin kasvatuksesta jokseenkin paljon vanhempien kanssa, he suhtautuivat kuitenkin hyvin varovasti kasvatusohjeiden antamiseen. Vain kaksi isovanhempaa totesi, että heidän lapsensa kysyvät heiltä oma-aloitteisesti kasvatusneuvoja. Yleinen suhtautuminen kasvatusneuvojen antamiseen oli, että isovanhemmat haluaisivat niitä jonkin verran antaa, mutta epäilivät sitä, etteivät vanhemmat oikein pidä siitä, että heidän kasvatustyöhönsä puututaan. Isovanhemmat pelkäsivät ennen kaikkea, että neuvojen antaminen pilaisi välit omiin lapsiin.

“Siinä tulee tosiaan hyvin pian, että menee oman lapsen ja itensä välit, kun tulee neuvomaan.” (Alpo 72 v., 8 lastenlasta)

“... että jos ne välit menee sitten, että jos ei sitä tarviis ajatella, niin ehkä jotakin tulis semmosta sanottua, mitä ne ei itte huomaa. - Jotenkin mulla on semmonen aavistus, että ei ne kyllä hirveesti tykkäis. Ei siitä oo ollu mainintaa, mutta mulla on semmonen tunne, että ehkä ne ei siitä tykkäis, jos sitä liikaa. (Eila 57 v., 2 lastenlasta)

Eräs isoäiti totesi, ettei hän ole koskaan erityisemmin puuttunut lastensa elämään eikä tarjonnut kasvatusneuvoja. Käytäntö olikin osoittautunut viisaaksi ratkaisuksi suhteiden ylläpidon kannalta.

“Ehkä mulla onkin sen takia niin hyvät välit heidän kanssaan, että mä en koskaan ole puuttunut heidän elämäänsä, en liikaa neuvonu enkä hössöttäny.” (Suoma 70 v., 5 lastenlasta)

Isovanhemmat olivat haluttomia antamaan vanhemmille kasvatusneuvoja myös siksi, että he luottivat yhteiskunnan valvontaan ja neuvoloiden toimintaan kasvatusasioissa. Lisäksi yksi isoäiti totesi olevansa niin vanhanaikainen, että arveli, ettei hänen neuvoistaan varmaankaan olisi enää hyötyä nyky-yhteiskunnassa. Osa isovanhemmista oli jossain vaiheessa antanut neuvoja, mutta ne olivat kaikuneet kuuroille korville, joten usko niiden antamiseen oli loppunut.

“Eipä ne taida nykyajan vanhemmat meidän neuvoista paljon välittää, tuntuu ainakin.” (Veikko 57 v., 3 lastenlasta)

Isovanhempien puheesta heijastui tasa-arvoinen suhtautuminen niin lastenlapsiin kuin heidän omiinkin lapsiinsa. Eräs isoisa totesi, että hänen mielestään on paljon parempi keskustella ja pohtia asioita yhdessä kuin antaa ylhäältä päin ohjeita ja nojata iän tuomaan arvovaltaan.

“Kyllä se on sillä lailla muuttunu se, että sitä kuulutaan siihen samaan veneeseen. Ne on joskus viisaampia nuo nuoremmat kuin vanhemmat, että parempi kun pähkäilee yhdessä niitä asioita, että ei sitä aina ole niin eellä, voi olla paremminkin jälessä joskus monissakin asioissa. Kyllä kai se on sillä lailla muuttunu, että semmonen tasa-arvoisuus paremmin on siinäkin tapahtunu, että ei oo semmosta arvoasteikkoo siinä hommassa niin kuin ennen.” (Reino 56 v., 8 lastenlasta)

Isovanhempien ja vanhempien käymät keskustelut kasvatuksesta ovat siten lähinnä tilanteita, joissa isovanhemmilla on mahdollisuus tuoda esille omia mielipiteitään ja uusia näkökulmia johonkin asiaan. Isovanhemmat eivät kuitenkaan edes oletta, että nuorempi sukupolvi ottaisi vastaan heidän mielipiteensä sellaisinaan, mutta he haluavat kuitenkin tuoda esille vaihtoehtoisia toimintatapoja, joita vanhemmat voivat halutessaan ottaa käyttöön.

Yhteenvetoa isovanhempien roolista perheessä: Kaikki isovanhemmat kokivat itsensä tärkeiksi ydinperheessä. Isovanhemmat kertoivat osallistuvansa monin eri tavoin lastenlasten kasvatukseen, mutta he eivät kuitenkaan halua ottaa lastenlapsista suurta kasvatusvastuuta. Vaikka isovanhemmat jakautuivatkin kahteen ryhmään siinä, missä määrin he kokivat kuuluvansa ydinperheeseen ja osallistuvansa perheen toimintaan (vrt. perhekeskeiset/harrastuskeskeiset isovanhemmat), ei näiden kahden ryhmän välillä ollut suurta eroa siinä, miten he suhtautuivat lastenlasten kasvattamiseen ja isovanhemman rooliin kasvatusasioissa. Perhekeskeiset isovanhemmat osallistuivat kuitenkin käytännön hoito- ja kasvatustyöhön harrastuskeskeisiä isovanhempia enemmän. Lisäksi perhekeskeiset isovanhemmat keskustelivat jonkin verran enemmän vanhempien kanssa lastenlasten kasvatuksesta. Näin ollen perhekeskeisten isovanhempien osallistuminen ydinperheen elämään on harrastuskeskeisiä isovanhempia aktiivisempaa.

5.4 Isovanhemmuuden ja vanhemmuuden eroja

Isovanhemmat totesivat, että isovanhempana oleminen on täysin erilaista vanhemmuuteen verrattuna. Isovanhemman rooli poikkeaa niin paljon vanhemman roolista, että *“ei siitä oikeestaan voi puhuakaan samana päivänä”*. Isovanhemmat totesivat, että merkittävin ero isovanhemmuuden ja vanhemmuuden välillä on se, että vanhemmuus on jokapäiväinen, sitova rooli. Omista lapsista on huolehdittava aina ja useimmat vanhemmat joutuvat tasapainottelemaan työssäkäynnin ja lastenhoidon välillä. Vanhemmat joutuvat kohtaamaan lasten huonot hetket ja *“arkimaanantait”*, kun taas isovanhemmuus on *“enemmän sunnuntaita”*.

“Kun lapsillakin tulee niitä känkäränkkäpäiviä ja kaikenlaisia, niin ne joutuu sen koko ajan suodattamaan kaikki. - Useimmilla on se työelämä siinä ja sitten on niitten lasten kanssa jakettava tehä toinen työpäivä eikä riitäkkään tavallinen kahdeksan tuntia, että sitä on kolomessa tuurissa tehtävä, että siinä on se 20 tuntia oltava koko ajan määrättyssä iässä.” (Reino 56 v., 8 lastenlasta)

Isovanhemmat voivat olla lastenlasten kanssa tekemisissä silloin, kun itse haluavat ja jaksavat heidän kanssaan olla. Isovanhemmuuteen liittyy siten tietynlainen vapaaehtoisuus, minkä isovanhemmat kokivat hyvin myönteisenä.

“Isovanhemmat voi ottaa ja olla niitten lasten kanssa silloin kun se meitä miellyttää, että se ei ole pakollista.” (Alpo 72 v., 8 lastenlasta)

“Kun ei tarvii olla aina niin ei väsy. Kun nyt saa olla vaan vapaa-aikana, silloin kun haluaa ja silloin kun ei halua, niin - se on helppoo ja se on kivaa. Vastuuta on kuitenkin, mutta sitä ei ole liikaa.” (Eila 57 v., 2 lastenlasta)

Isovanhemmat totesivat, ettei vanhempana ollessa lasten kehityksen seuraamiseen ja lasten kasvattamiseen ollut juurikaan tullut paneuduttua - ainakin siltä tuntui nyt jälkeen päin asiaa muistellessa. Lastenlasten syntymän myötä isovanhemmat olivat sen sijaan alkaneet seurata lasten kasvua huomattavasti enemmän.

“Tuntuu, että nyt ymmärtää paremmin kun on nuo lastenlapset, nyt ruppee niinkun perehtymään.” (Irma 53 v., 8 lastenlasta)

“Omien lasten kanssa, niin ei sitä lasten kehittymistä ja kasvamista sillä tavalla seurannu, siinä oli kaikki oma tohotus päällimmäisenä. Tätä on kerinny seuraamaan ja muistaa hirveen hyvin kaikki tuon kävelemisen oppimisen ja millä tavalla alko liikkumaan ensin ja kaikki asiat paljon paremmin kuin oman lapsen kohdalla.” (Veikko 57 v., 3 lastenlasta)

Syyksi siihen, että lastenlasten kasvun ja kehityksen seuraamiseen tulee paneuduttua nykyisin paremmin kuin omien lasten ollessa pieniä, isovanhemmat totesivat lisääntyneen ajan. Vanhempana ollessa työssäkäynti oli vienyt niin paljon aikaa ja voimia, ettei sitä ollut riittänyt enää tarpeeksi omille lapsille. Kiinnostavaa on kuitenkin se, että myös työssäkäyvät isovanhemmat totesivat seuraavansa lastenlasten kehittymistä enemmän kuin aikaisemmin, vaikka heillä ei ollut nyt käytettävissä sen enempää aikaa kuin aikaisemminkaan. Yksi selitys tähän voi löytyä siitä, että isovanhempien ajankäytössä on tapahtunut muutos siinä mielessä, että nuorena he olivat tarvinneet enemmän aikaa itselle, mutta nyt olivat valmiimpia jakamaan sen lastenlasten kanssa.

“Nuorena on niin itsekäs, sitä ajattelee enempi niitä omia asioitaan. Nyt suhtautuu niinkun eri lailla, enemmän osaa arvostaa, on siinä myös sitä, iän myötä tuomaa. Että sitä nuorena hössötti noita omia hössötyksiään, se lapsi oli niinkun sivuasias. Ei siihen niinkun silleen erikoisesti antautunu. On siinä suuri ero.” (Eila 57 v., 2 lastenlasta)

“Niin ja sitten se, että nyt on, en tiiä onko itellä menot vähentyneet ja harrastukset, mutta nyt on niinkun aikaa, aikaa enemmän ja sit sitä nuorempana oliko se aika olevinaan niin arvokasta ja tarpeellista itelle, että sitä ei lapsille riittäny sillä tavalla. (Veikko 57 v., 3 lastenlasta)

Isovanhemmat totesivat elävänsä nykyisin lastenlasten ehdoilla, kun taas vanhempana ollessa omat tarpeet olivat usein menneet lasten tarpeiden edelle.

“Ennenvanhaan kun ite halus mennä kattomaan autonäyttelyä, niin piti mennä sinne. Nyt kun Mikko sanoo, että haluaa mennä puistoon, myö lähetään

kahestaan sinne puistoon ja ollaan ja katellaan siellä.” (Veikko 57 v., 3 lastenlasta)

Iän myötä isovanhempien kasvatustyyli oli muuttunut vapaammaksi ja rennommaksi. Isovanhemmat totesivat, etteivät he enää ota tiukkaa kasvattajan roolia vaan tilalle on tullut hauska yhdessäolo.

“No ehkä mä leikin enempi. Oon tullu itekkin lapsellisemmaksi. Sitä hulluttellee.” (Irma 53 v., 8 lastenlasta)

Isovanhemmat kertoivat antavansa lastenlapsille paljon enemmän päätösvaltaa kuin olivat aikoinaan antaneet omille lapsille. Hyvä esimerkki tästä on erään isoäidin toteamus syömisestä: *“Omat lapset söi sitä mitä laitettiin, lapsenlapselle laitetaan sitä, mitä se haluaa syödä.”*

Ristiriitatilanteista isovanhemmat yrittävät selvittää neuvottelemalla *“eikä siinä tule semmosta komentomentaliteettia”*, mikä helposti oli omien lasten kanssa syntynyt. Isovanhemmat totesivat, ettei lasten komentaminen auta kasvatuksessa ja liiallisena se tuntuu pahalta.

“Nyt ihan sääliittää, kun lapsenlapsia komennetaan joskus vähän liikaakin. Niin jotenkin se tuntuu, että ei saisi niin tehdä, että on jollakin muulla -.” (Signe 70 v., 5 lastenlasta)

Kasvatuskeinona isovanhemmat suosivat keskustelua ja puhumista.

“Puhumallahan minäkin, puhumalla lapset pyörryksiin. - Ei se semmonen komentelu aina auta, sitä täytyy vaan muuten narrata vähäsen. Täytyy olla vähän juoni.” (Signe 70 v., 5 lastenlasta)

Isovanhemmat arvelivat, että koska lastenlapsia näkee sen verran harvemmin ja lyhyemmän aikaa kerrallaan ei vähäistä aikaa halua käyttää kieltoihin ja komenteluun. Kieltoja ja käskyjä ei isovanhemman ja lapsenlapsen välillä tarvita myöskään sen vuoksi

niin paljoo, koska isovanhempien *“ei tarte niin kauheesti niille sitä elämistä opettaa”*. Lisäksi etäisyydellä on myönteinen vaikutus isovanhempien suhtautumiseen lastenlapsiin.

“Että ei sitä oikein osaa arvata sitä, että miten se menis sitten, jos joutuis ihan täysin hoitamaan, että ois koko ajan tässä perheessä. -- Tää on niinkun tää etäisyys lapsenlapsiin, että sitä myönteisemmin suhtautuu, kun mitä jos ois tässä paikan päällä.” (Reino 56 v., 8 lastenlasta)

“Kun niitä näkee harvemmin, kun niitä ei nää aina, niin kyllä niitä niin kuin hellemin käsittelee kuin omaansa.” (Eila 57 v., 2 lastenlasta)

Isovanhempien kypsempi suhtautuminen lastenlasten hoitoon ja kasvattamiseen johtuu myös iästä. Eräs isoäiti totesi, että *“sitä on kasvanu itekkin. Sitä kun vanhenee ja viisastuu, sitä osaa eri lailla ottaa sen.”* Kyse on siten myös iän myötä tapahtuvasta henkisestä kasvusta.

“Kyllä siihen suhtautuu silleen aikuisemmin, että osaa ottaa ne kiukuttelutkin vähän toisella tavalla, että päästää läpi sormien niitä asioita, mitä silloin, kun oli nuori ja oli ite osaavinaan hoitaa niitä lapsia, niin ajatteli, että kyllä täytyy toimia tässä tilanteessa näin ja sitten oli niitä tyhmiä sääntöjä, joita nyt voi vähän ohittaa.” (Elsi 51 v., 3 lastenlasta)

Isovanhemmat kokivat siis nykyisen roolinsa täysin erilaiseksi, kun vertasivat sitä aikaisempaan, aktiiviseen vanhemman rooliin ja muutos oli ollut ennen kaikkea myönteinen ja vapauttava. Muutosta oli tapahtunut sekä lapsista kannettavan vastuun että lasten kanssa vietetyn ajan määrässä kuin myös omassa suhtautumisessa lapsiin ja lastenkasvatukseen. Isovanhemmat olivat huomanneet itsessään tapahtuneen henkistä kasvua ja heidän suhtautumisensa lapsiin ja kasvatukseen oli muuttunut ymmärtäväisemmäksi ja pitkäjännitteisemmäksi. Pienempi vastuu kasvatuksesta mahdollistaa isovanhemmille lastenlasten parhaista puolista nauttimisen.

5.5 Isoäitiyden ja isoisyden eroja

Isoäitien ja isoisien vastaukset haastatteluteemoihin olivat kautta linjan hyvin samankaltaisia eikä niissä ilmennyt mitään suuria eroja. Tämä voi johtua haastateltavien pienestä määrästä, jolloin erot eivät tulleet riittävän hyvin esille tai sitten siitä, että isovanhemmuus on sekä isoäideille että isoisille samankaltainen kokemus, jossa sukupuoli ei ole niin määrittävä tekijä kuin esimerkiksi persoonallisuus. Muutaman teeman osalta pieniä eroja oli kuitenkin havaittavissa.

Ensimmäisen lapsenlapsen syntymään ja isovanhemmaksi tuloon isoäidit olivat suhtautuneet yleisesti ottaen emotionaalisesti voimakkaammin kuin isoisät. Monet isoäidit kuvailivat haastattelutilanteessa isoäidiksi tuloa mahtavana ja hienona tunnekokemuksena. Isoisistä vain yksi totesi ensimmäisen lapsenlapsen syntymän olleen voimakas tunnekokemus. Muilta isoisiltä tapahtuma oli jossain määrin unohtunut, vaikka lapsenlapset tänä päivänä olivatkin heille rakkaita ja tärkeitä.

Isoäitien suhtautuminen isovanhemmuuteen oli jossain määrin rennompaa kuin isoisien. Isoäidit totesivat nauttivansa lastenlasten hellittelystä ja hemmottelusta ja he korostivat tuntevansa erityistä nautintoa siitä, ettei heidän tarvitse ottaa lastenlapsista hoito- ja kasvatusvastuuta. Isoisät sen sijaan painottivat sitä, että tunsivat olevansa viime kädessä vastuussa lastenlapsista, mikäli lasten vanhemmat eivät jostakin syystä pystyisi heistä huolehtimaan.

“Tuntuu, että on vastuussa myöskin tästä uudesta ihmisestä, osaltaan isovanhempana. Että jos sitten perheelle sattuu jotain tai lapsen vanhemmille, niin täytyy olla valmis kantamaan vastuu siitä lapsesta.” (Sakari 59 v., 2 lastenlasta)

Isoisät korostivat myös sitä, ettei heillä ollut vanhempana ollut riittävästi aikaa paneutua lastenkasvatukseen ja he halusivat ottaa nyt vahingon takaisin ja viettää enemmän aikaa isoisinä lastenlasten kanssa.

“Kyllä niihin lastenlapsiin niinkun paneutuu paremmin, että joutaakin tietysti paneutumaan, että kun aattelee niinkun sullon, kun omia oli, että kyllä se

erilaista se suhtautuminen oli eikä niihin kerinnyt sillä lailla kun työelämässä koko ajan oli, niin meilläkin jäi, täytyy kyllä myöntää, että aika paljon vaimolle jäi. Se oli kotona aika pitkään, kun oli pieniä nuo lapset, niin ne jäi aika paljon kyllä vaimon hoieltavaks, että en mä kyllä kerenny sillä lailla ja sekin kun ne oli tyttöjä kaikki, niin sekin oli kanssa, että sitä luottaa enempi naisväkeen niitten kasvatustyössä, että ei sitä tullu hirveesti silloin. Mutta nyt kyllä seuraa enempi noitten lastenlasten kohalla taas sitä niitten kehittymistä ja muuta.” (Reino 56 v., 8 lastenlasta)

Vaikka isoisät totesivatkin viettävänsä nyt enemmän aikaa lastenlasten kanssa kuin aikoinaan omien lasten kanssa, on lastenlasten hoitoon osallistumisessa kuitenkin kaikesta huolimatta olemassa edelleenkin samansuuntainen ero isoäitien ja isoisien välillä kuin se oli ollut heidän ollessaan vanhempia. Isoisät totesivat haastatteluissa yhtä lukuun ottamatta, että heidän vaimonsa kantavat käytännössä suuremman vastuun lastenlasten hoitamisesta ja he itse toimivat enemmän taustatukena. Näin ollen suurempi kokonaisvastuu on edelleen isoäitien harteilla, vaikka isoisät osallistuvatkin lastenlasten hoitoon aktiivisemmin.

Isovanhemmuus vaikuttaa olevan isoäideille näkyvämpi rooli kuin isoisille ja he tuovat sitä isoisia enemmän esille myös ikätoverien keskuudessa. Eräs isoisä totesikin, että kyllä isoisät puhuvat tuttaviansa kanssa lastenlapsista, mutta paljon vähemmän kuin isoäidit. Myös haastattelutilanteissa isoäitien oli yleensä isoisia helpompaa puhua isovanhemmuudesta.

5.6 Tapausesimerkit

Isovanhemmat ovat kaikki hyvin erilaisia ihmisiä niin kuin vanhemmatkin. Isovanhemmuuden kokemiseen ja isovanhempana toimimiseen vaikuttavat muun muassa ulkoisista olosuhteisista, persoonallisuudesta ja sukupuolesta johtuvat tekijät. Seuraavien kahden tapausesimerkin kautta käy ilmi kaksi erilaista tarinaa isovanhemmuudesta - toinen isoäidin ja toinen isoisän näkökulmasta. Niissä sekoittuvat perinteiset käsitykset

isoäitiydestä ja isoisyydestä siten, että isoisä on enemmän osallistuva isovanhempi kuin isoäiti. Tapausesimerkeissä tulee esille haastattelemieni isovanhempien ääripäät. Isoäiti on kuvaus isovanhempityypistä, joka ehkä saattaa tulevaisuudessa olla yleistymään päin isoäitien keskuudessa. Hän edustaa kaupungissa asuvaa, harrastuskeskeistä, menevää isoäitiä, jonka maantieteellinen etäisyys lapsenlapsen on suuri. Isoisä puolestaan edustaa modernia isoisätyyppiä, jonka osuus saattaa niin ikään olla mahdollisesti lisääntymässä isoisien keskuudessa sitä mukaa kuin isät osallistuvat entistä enemmän lastenhoitoon. Esimerkin isoisä on lastenlasten hoitoon aktiivisesti osallistuva, perhesuuntautunut, ”pehmoisoisä”.

5.6.1 Hilikka 72 v. 1 lapsenlapsi, ”etäisoäiti”

Hilikka on 72-vuotias yhden lapsenlapsen isoäiti. Hän on jäänyt leskeksi joitakin vuosia sitten. Eläkkeellä Hilikka on ollut vuodesta -85 lähtien eli viisitoista vuotta. Hän oli ollut ammatiltaan suunnitteleva rakennusmestari ja pitänyt työstään hyvin paljon. Työ oli ollut vaativaa, koska hän oli joutunut taistelemaan omasta asemastaan miesten maailmassa. Hilikka on erittäin aktiivinen eläkeläinen ja hänellä on paljon harrastuksia. Hän käy ikääntyvien yliopistossa, terveys- ja itsehoitoseminaarissa, voimistelee, lenkkeilee, opiskelee englannin kieltä ja harrastaa öljyvärimaalausta. Hän kuuluu siten harrastussuuntautuneisiin isovanhempiin (vrt. luku 5.3.1.1)

”Enhän minä ole koti-ihminen, en missään nimessä... no tietysti välttämättömästi. Melkein voi sanoa, että silloin, kun minulla oli perhekin, niin minun piti päästä välillä... Mä kävin kansalaisopiston taidepiireissä.”

Hilkan ainoa lapsenlapsi, 10- vuotias tyttärentytär asuu Turussa. Välimatka lapsenlapsen on näin ollen pitkä ja yhteydenpito tapahtuu pääasiassa puhelimitse. Hilikka tapaa lastenlastaan muutaman kerran vuodessa joko hänen tai lapsenlapsen kotona. Isovanhemmuus on Hilikalle hänen omien sanojensa mukaan ”*kertakaikkiaan mukavaa*” ja hän koki suhteensa lapsenlapsen läheiseksi. Hän kuitenkin totesi olevansa tyytyväinen

siihen, että hänellä on vain yksi lapsenlapsi eikä kaivannut heitä enempää, koska ei kokenut itseään kovin perhekeskeiseksi.

“Mukava se on, mutta en minä sano, että jos niitä hirveesti, että jos niitä liuta olis, niin oisko se yhtä mukava, mut ainakin näin kun yks on.”

Hilkka totesi, ettei puutu tyttärensä perheen elämään eikä isovanhemman rooli ole hänelle kovinkaan keskeinen asia elämässä.

“No kyllä tietysti jonkinmoinen rooli on, kun minua pidetään ajan tasalla ja minä taas tietysti sinne päin. Mutta en minä nyt, kun minulla on kaikkea muutakin ajateltavaa ja touhuamista, mutta se on tietysti tärkeää, että heillä on hyvin.”

Hilkka ei myös juuri puhu tyttärensä kanssa kasvatusasioista ja hän korosti, ettei anna tyttärelleen enää minkäänlaisia kasvatusneuvoja.

“Vähemmän puhutaan. Meillä on muutakin keskustelemista, minä olen huomannu. Me niin kuin näistä maailman asioista puhutaan ja taiteesta. - Kasvatusneuvojen antaminen ei tässä minun tapauksessa tule kuuloonkaan. Tyttäreni on hyvin vahva. Kyllä hän ottaa huomioon minun sanomiset, mutta minä olen sen verran viisastunut... Alkuun olin ehkä tarjoomassa ohjeita ja tämmöistä, mutta nyt ei tule kuuloonkaan. Enkä minä tuota oo - tietysti onhan sitä aina jotain, mutta ei mitään sellasta määräävää. - Ei minulla ole kanttia mennä antamaan omalle tyttärelle mitään ohjeita, ei.”

Taide ja muut harrastukset ovat Hilkalle ensisijainen asia elämässä ja isovanhemmuus tulee vasta niiden jälkeen. Haastattelun perusteella Hilkka ei täytä kunnolla yhtäkään Kornhaberin ja Woodwardin (1985, 69-70) läheiselle isovanhempi-lapsenlapsi suhteelle asettamaa kriteeriä (vrt. luku 3.4.1): Hilkka tapaa lastenlastaan muutaman kerran vuodessa, joten he eivät ajallisesti ole paljon tekemisissä. Lisäksi Hilkka on voimakkaasti sitoutunut harrastuksiinsa eikä hän siten ole perhesuuntautunut. Hän ei vaikuttanut myöskään kovinkaan altruistiselta ja lapsenlapsen tarpeet huomioivalta, minkä hän myös

itsekin totesi. Hilikka puhui haastattelussa paljon ja vaikutti olevan dominoiva myös lapsenlapsen kanssa käytävissä keskusteluissa.

“Isovanhempana pitäis muistaa, että kuuntelee, mitä lapsenlapsi tahtoo sanoa...
Mutta kyllä hän minulle sanoo, että sinä et kuuntele...”

Kaikenkaikkiaan Hilikka kuitenkin totesi nauttivansa isovanhemman roolistaan. Hänen elämänsä ja persoonallisuuteensa “etäisovanhemmuus” sopii hyvin ja hän kertoi olevansa tyytyväinen tämänhetkiseen tilanteeseensa isoäitinä. *“Me ollaan pärjätty minun mielestä hyvin”* hän kommentoi arvioidessaan suhteen toimivuutta lapsenlapsensa.

5.6.2 Veikko 57 v. 3 lastenlasta, osallistuva “lähi-isoisä”

Veikko on naimisissa oleva 57-vuotias kolmen lapsenlapsen isoisä. Hän on ollut työttömyyseläkkeellä muutaman vuoden. Veikon kaikki lastenlapset asuvat Jyväskylässä eli välimatka lastenlapsiin on pieni. Veikon suhteet kahteen vanhempaan lapsenlapseen, 11- ja 13-vuotiaisiin tyttärenpoikiin, ovat hänen oman arvionsa mukaan melko etäiset. Veikko näkee heitä keskimäärin kerran kuukaudessa, juhlapyhien aikaan hieman useammin. Sen sijaan nuorin lapsenlapsista, 7- vuotias Mikko, on Veikon silmäterä ja heidän suhteensa on erittäin läheinen. Veikko on hoitanut Mikkoa päivittäin kahden vuoden ajan Mikon ollessa kolmen-viiden vuoden ikäinen. Mikon vanhemmat ovat ravintola-alalla ja usein yötyöissä ja he ovat tästä syystä tarvinneet usein lastenhoitoapua. Veikolla on puolestaan ollut aikaa hoitaa lapsenlastaan, koska hän on neljä vuotta sitten jäänyt pois työelämästä. Myös Veikon vaimo osallistuu Mikon hoitamiseen, muttei samassa määrin kuin Veikko, koska hän käy vielä töissä.

Haastattelun perusteella Veikko täyttää kaikki Kornhaberin ja Woodwardin (1985, 69-70) läheiselle isovanhempi-lastenlapsisuhteelle asettamat kriteerit: Hän on käyttänyt hyvin paljon aikaa Mikon hoitamiseen ja yhdessäoloon Mikon kanssa. Veikolla on myös mahdollisuus olla Mikon kanssa kahden kesken ja he viettävät aikaa pääasiassa

Veikon kotona. Veikko on perhesuuntautunut isoisä (vrt. luku 5.3.1.2) eikä hänellä ole juurikaan kodin ulkopuolisia harrastuksia. Lisäksi Veikko vaikutti hyvin altruistiselta persoonalta - isoisältä, joka asettaa lapsenlapsen tarpeet omien tarpeiden edelle. Olosuhteet ovat näin ollen olleet suotuisat läheisen suhteen kehittymiselle ja Veikko totesikin olevansa tilanteeseen oikein tyytyväinen.

“Kyllä meillä on minun mielestä oikein okei-suhde. Että mä melkein sanoisin, että voisko parempaa ollakaan.”

Veikko on ottanut suuren vastuun Mikon hoitamisesta ja kasvattamisesta ja hän on aina valmis auttamaan, mikäli Mikko on avun tarpeessa.

“Onpa aamu, ilta tai yö, niin minulla on aikaa ja kännykät on aina auki. Se saa soida ihan milloin tahansa, niin minä lähdän auttamaan, jos tarvii. - - Mikon kohdalla me ollaan oltu vanhemmille kuin taivaan lahja. Aina on saanu tuoda, ei tarvii kun puhelimella soittaa, että myö ollaan töissä, Mikko voiko tulla, miten pitkään voi olla. Minä kerrankin, kun Mikon äiti kysyi, että miten pitkään Mikko voi olla, niin minä sanoin, että rippikouluikään, että sitten neuvotellaan uudestaan.”

Veikko koki, että Mikon kautta hän oli saanut uuden mahdollisuuden vanhemmuuteen. Kun omat lapset olivat olleet pieniä, ei hänellä ollut juurikaan riittänyt aikaa töitten ja omien menojen takia lasten kanssa puuhailuun. Nyt hän Mikkoa hoitamalla oli ottanut vahinkoa takaisin. Lastenkasvatuksen suhteen Veikko totesi olevansa nyt isovanhempana paljon joustavampi ja pitkäjännitteisempi kuin oli omien lasten kohdalla ollut. Veikko pohti, että joustettua tulee ehkä vähän liikaakin ja mietti että *“onko se ees oikeenkaan”*. Hän tuli kuitenkin asiaa mietittyään siihen tulokseen, että tietyistä perusrajoista pidetään myös lapsenlapsen kohdalla kiinni ja arveli, ettei pieni hemmottelu varmaankaan ole vahingollista: *“en minä tiiä, onko se tuolle pojalle pahasta, jos siitä tykkää pikkusen...”*

Isoisän ja pojanpojan harvinaisen läheisistä väleistä kertoo seuraava tarina, joka oli tapahtunut Mikon ollessa viisivuotias.

On, minulla on semmoinen, jossa on, voi sanoa ihan syvällinenkin, joka on pistänyt minut ajattelemaan. Tuli semmoinen vahinko kaks vuotta sitten, että juniori putosi järveen ja siinä oli metri vettä. Ja se pääs sieltä ihan kun ihmeen kaupalla rannalle. Niin minä sanoin sitten sille, että kyllä oli kuule hyvä juttu, ettet sinne hukkunu, että kyllä olis valtava vahinko tapahtunu. Niin hän sano sitten, että oli siinä pappa sinunkin etu. Minä sanoin, että no, miten niin minun etu? No sillä lailla tietenkin, että jos *minä* oisin hukkunu ja *kuollu* sinne järveen, niin ei ois auttanu muu kuin *sinunkin* kuolla tai ainakin tappaa ittes. Minä sanoin, että miten niin minun? Niin se sano, että en kai minä nyt semmoseen kuolemaan yksin uskalla lähtee. - Niin minä mietin vähän aikaa ja aattelin, että perhana, kyllä minä oisin joutanu sen kaveriks... Se on niin outo reissu, että eihän sinne laps yksinään uskalla lähtee. Oisinhan minä voinu lähtee kaveriks...
- Niin minusta se oli aika... aika suuri luottamus papalle, että kun sinnekin ois mukaan kelvannu. (Veikko 57 v., 3 lastenlasta)

Veikko koki isovanhempansa olon hyvin palkitsevana, koska tiesi olevansa tärkeä ihminen Mikolle. Isovanhemmuus ja lapsenlapsen hyvinvoinnista huolehtiminen oli Veikolle haastatteluhetkellä kaikkein tärkein asia elämässä. Veikko totesikin isovanhempansa olostaan, että *“välillä tuntuu, että siinä olis koko elämä.”*

6 POHDINTA

6.1 Tutkimuksen päätulosten arviointia

Tutkimuksessa tarkasteltiin sitä, miten isovanhemmat kokevat isovanhempana olemisen ja millainen merkitys isovanhemmuudella on isoäitien ja isoisien elämässä. Lisäksi selvitettiin isovanhempien roolia lastenlasten kasvatuksessa ja sitä, millaista vastuuta isovanhemmat tuntevat lastenlasten kasvattamisesta. Tutkimuksessa tarkasteltiin myös, miten isovanhemmat kokevat isovanhemmuuden eroavan vanhemmuudesta.

Kaikki isovanhemmat olivat kokeneet siirtymisen isovanhemman rooliin helppona ja isovanhemmaksi tulo oli ollut myönteinen ja osalla jo pidempäänkin odotettu tapahtuma elämässä. Ensimmäisen lapsenlapsen syntymä oli ollut monille isovanhemmille voimakas tunnekokemus ja isovanhemmat olivat kokeneet Kornhaberin ja Woodwardin (1985, 55) tutkimien isovanhempien lailla suhteensa omiin lapsiin lähentyneen ensimmäisen lapsenlapsen syntymän myötä.

Isovanhempien osallistuminen lastenlasten hoitoon vaihteli suuresti. Toiset isovanhemmat osallistuivat hoitotyöhön paljonkin, toiset olosuhteiden tai oman harkinnan seurauksena vähemmän. Lastenlasten kasvatukseen osallistumisesta kaikilla isovanhemmilla oli selkeä näkemys: isovanhemman tehtävänä on taustatukena toimiminen ja varsinainen kasvatusvastuu kuuluu lasten vanhemmille. Tulokset tukevat näin ollen aiempia tutkimustuloksia isovanhempien asemasta perheessä (Soininvaara 1988; Saarela 1984; Tinsley & Parke 1984; Troll 1983) sekä isovanhempien opaskirjassessa kuvattua "ihanneisovanhemman" roolia (Malmberg 1994), jonka mukaan

isovanhemman tulee olla taustalla vaikuttava turvallinen tukihahmo. Aineiston isovanhemmat totesivat ottavansa kasvatusvastuuta vain silloin, kun lastenlapset ovat itsellä hoidossa. Isovanhemman tehtäviksi lastenlasten kasvatuksessa he näkivät Kalliopuskan (1994) ja Tyszkowan (1991) tutkimien isovanhempien lailla ennen kaikkea turvallisuuden tunteen luomisen ja hellyyden osoittamisen lastenlapsille.

Vaikka isovanhemmat keskustelevatkin vanhempien kanssa melko paljon lastenkasvatuksesta, kasvatusneuvojen antamiseen he suhtautuivat varauksellisesti. Isovanhemmat pelkäsivät neuvojen ja ohjeiden antamista, koska arvelivat suhteiden omiin lapsiin kärsivän liiallisen kasvatukseen sekaantumisen vuoksi ja osalla isovanhemmista oli tästä omakohtaisia kokemuksiakin. Isovanhempien suhtautumisessa omiin lapsiin ja lastenlapsiin on selkeästi havaittavissa samoja piirteitä kuin mitä Kornhaber ja Woodward (1985) havaitsivat amerikkalaisissa isovanhemmissa. Kornhaberin ja Woodwardin (1985) havaintojen mukaan tämän päivän isovanhemmat ovat kasvattaneet omat lapsensa niin itsenäiseksi, että heidän on vaikea puuttua lastensa elämään aikuisiällä. Aineiston isovanhempien puheesta heijastui samankaltaisia tuntemuksia. Toisaalta isovanhempien puheesta kävi ilmi myös toive omasta itsenäisyydestä eli he edellyttivät, etteivät omat lapset vastavuoroisesti puutu myöskään heidän asioihinsa. Näin ollen molemmissa sukupolvissa - sekä isovanhempien että vanhempien - on havaittavissa individualistisia ja omaa vapautta korostavia piirteitä. Kornhaberin ja Woodwardin (1985) termein voidaankin puhua sosiaalisesta sopimuksesta, joka vallitsee isovanhempien ja heidän lastensa välillä. Viitteitä tästä antoivat harrastuskeskeiset isovanhemmat (vrt. luku 5.3.1.1), jotka olivat tehneet selvän eron ydinperheen ja itsensä välille ja välttivät puuttumista lastensa ja lastenlastensa asioihin muutoin kuin pyydettyä.

Mutta olisiko isovanhempien kuitenkin syytä osallistua lastenkasvatukseen nykyistä enemmän? Pari isovanhempaa toi esille huolensa siitä, ettei tämänpäivän lapsilla ja nuorilla ole lähellä riittävästi läsnäolevia aikuisia, joihin nuoret voivat turvautua ja kokivat tässä mielessä itsensä tärkeiksi henkilöiksi lastenlasten elämässä. Myös sanomalehtien palstoilla (mm. Keski-suomalainen 3.1.2000) on viime aikoina käyty keskustelua isovanhempien roolista kasvatustyössä ja peräänkuulutettu vahvempaa isovanhemmuutta. On väitetty, että vastuullisen ja vahvan isovanhemmuuden puute näkyy osaltaan lasten pahoinvoinnissa tänä päivänä.

Isovanhemmuuden merkitystä isovanhemmalle itselleen, lastenlapsille ja heidän vanhemmilleen tulisi kenties korostaa yleisessä keskustelussa nykyistä enemmän. Kaikki isovanhemmat eivät nimittäin välttämättä tiedosta sitä, millainen merkitys heidän läsnäolollaan on lastenlapsille ja missä määrin he voivat myönteisellä tavalla tukea vanhempia heidän vaativassa kasvatustyössään. Toisaalta vanhemmatkaan eivät välttämättä tiedosta sitä, millainen merkitys isovanhemmilla on heidän lastensa kasvussa ja mitä lastenlapset puolestaan merkitsevät omien ikääntyvien vanhempien kapeutuvassa elämänpiirissä.

Eräänä yhdistävänä lenkinä sukupolvien välillä voisivat toimia neuvolat. Neuvoiloissa voitaisiin jakaa "isovanhempien opaskirjasia", joita vanhemmat voisivat viedä luettavaksi isovanhemmille. Lisäksi vanhempia voitaisiin muistuttaa isovanhemmuuden merkityksestä, jotta he ymmärtäisivät aktiivisesti edesauttaa ja helpottaa isovanhempien ja lastenlasten yhdessäoloa ja kanssakäymistä.

Isovanhemmuuden ja vanhemmuuden eroista ei ole olemassa juurikaan tutkimustietoa. Tässä tutkimuksessa isovanhemmat totesivat, että isovanhemman rooli eroaa täysin vanhemman roolista. Kaikki isovanhemmat sukupuolesta riippumatta olivat asiasta yksimielisiä. Isovanhemman rooli koettiin paljon myönteisempänä kuin vanhemman rooli aikoinaan. Isovanhemmuuteen suhtauduttiin kypsemmin kuin vanhemmuuteen ja suhtautuminen lastenlapsiin olin niin ikään muuttunut joustavammaksi ja ymmärtäväisemmäksi. Isovanhemmat totesivat tulleen lapsikeskeisemmiksi ja sen ajan, jonka he viettävät lastenlasten kanssa, he totesivat elävänsä täysin lastenlasten ehdoilla. Isovanhempien kurinpitomenetelmät olivat myös muuttuneet lempeämmiksi ja he suosivat ristiriitatilanteissa puhumista ja neuvottelemista. Isovanhempien oma arvio muutoksesta, joka oli tapahtunut vanhemmuuden ja isovanhemmuuden välillä, on täysin päinvastainen verrattuna amerikkalaisen tutkijaryhmän tulokseen isoäitien ja heidän tyttäriensä kasvatustyyleistä. Amerikkalaiset tutkijat totesivat isoäitien kasvatustyylin olevan paljon ankaramman ja aikuiskeskeisemmän kuin heidän tyttäriensä (Martin, Halverson, Wampler & Hollet-Wright 1991, 202-203), mutta aineiston isovanhemmat totesivat vanhemmista, että he kurittavat lapsiaan toisinaan liikaakin ja korostivat sen sijaan omaa lapsikeskeistä ajattelutapaansa kasvatuksessa.

Aineiston isovanhemmat totesivat, että vasta nyt isovanhempana he osaavat suhtautua lapsiin "oikealla" tavalla ja kokivat olevansa tällä hetkellä paljon valmiimpia lastenhoitoon ja kasvatustyöhön kuin mitä he olivat tunteneet ollessaan itse vanhempia. Valmiimpi tunne vanhemmuuteen johtuu osittain luonnollisesti siitä, että vanhemmuus on jo kerran koettu ja lastenhoito on jo tuttua ja silloisista virheistä on otettu opiksi. Mutta toisaalta isovanhempien kokemukset antavat aiheutta kysymykseen siitä, olisiko ihmisen biologisessa ja psyykkisessä kehityksessä mahdollisesti hienoinen ristiriita eli henkinen kypsyminen vanhemmuuteen tapahtuu ehkä monilla vasta sen jälkeen, kun aktiivinen vanhemmuus on jo ohi.

Isoäitien ja isoisien kokemukset isovanhemmudesta eivät eronneet juurikaan toisistaan. Isoäidit tosin korostivat enemmän lastenlasten merkitystä hellyyden ja hoivan kohteina, kun taas isoisät painottivat vastuun kokemista lastenlapsista. Isoisät toivat isoäitejä enemmän esille sitä, etteivät he vanhempana ollessaan olleet ehtineet perehtyä omien lasten kasvattamiseen ja kasvun seuraamiseen kunnolla, mutta isoisinä he paneutuivat lastenlapsiin erityisellä huolella. Tämä tukee Smithin (1995, 1203) näkemystä siitä, että isovanhemmuus antaa isoisille uuden mahdollisuuden nauttia suhteen muodostamisesta pieneen lapseen - mahdollisuuden, jota he eivät omien lasten ollessa pieniä ole käyttäneet, koska ovat olleet liian kiireisiä urallaan ja vapaa-ajalla. (Smith 1995, 1203.)

Isoäidit puolestaan korostivat, että he nauttivat lastenlasten hoitamisesta, koska heidän ei tarvitse ottaa lastenlapsista kasvatustavasta vaan he voivat keskittyä pelkästään rakkauden ja hellyyden osoittamiseen. Isoisien ja isoäitien käyttäytymisessä heijastuu todennäköisesti se, että tämänpäivän isoäidit ovat äitinä ollessaan joutuneet pääasiassa vastaamaan lastenhoidosta. Koska päävastuu lastenkasvatuksesta on ollut naisten harteilla, he isoäiteinä haluavat nauttia yhdessäolosta lastenlasten kanssa vailla arkista vastuuta ja huolta. Isoäitien, mutta myös isoisien, käyttäytymisessä on nähtävissä siten tietoinen valinta siitä, että isovanhempana nautitaan mahdollisuuksien mukaan vain lastenlasten parhaista puolista.

Isovanhemmat kokivat isovanhemmuuden merkittävänä asiana elämässä. Aiemmissä tutkimuksissa (Kalliopuska 1994, Soininvaara 1988, Suutama 1986) on todettu, että isovanhemmat kokevat isovanhemmuudessa tärkeäksi ennen kaikkea sen, että

lastenlapset tuovat elämänsisältöä ja tunteen oman elämän jatkuvuudesta. Lisäksi lastenlasten kasvun ja kehityksen seuraaminen ja vuorovaikutus on koettu tärkeäksi asiaksi isovanhemmuudessa. Myös aineiston isovanhemmat toivat esille edellä mainittuja asioita. Isovanhemmat kokivat myös, että lastenlasten kautta he saavat mahdollisuuden korjata vanhempana tehtyjä virheitä. Isovanhemmuus tarjoaa näin ollen uuden tilaisuuden toimia kasvattajan roolissa ja se antaa myös molemmille sukupuolille mahdollisuuden kompensoida vanhemmuuden puutteita. Lisäksi isovanhemmuus koettiin keinona nostaa omaa statusta ja arvoa muiden ikätoverien silmissä.

Kielteisinä asioina isovanhemmuudessa aineiston isovanhemmat kokivat lastenlapsista kannettavan huolen, joka joidenkin isovanhempien kohdalla oli aiheettakin kasvanut liian suureksi ja haittasi isovanhemmuudesta nauttimista. Yleisesti ottaen isovanhemmat kuitenkin totesivat, ettei huoli lastenlapsista ole niin suuri ja sitova kuin huoli omista lapsista oli ollut. Toinen isovanhemmuuden kielteinen puoli oli syyllisyyden tunne siitä, ettei lastenlapsille ole riittävästi aikaa. Kyseessä on siis samanlainen tunne, josta isovanhemmat olivat kärsineet jo vanhempina ollessaan.

Vaikka isovanhemmuuden kielteisistä puolista nousikin haastatteluissa esille kaksi edellämainittua seikkaa, oli isovanhempien vaikea tuoda esille mitään negatiivisia asioita isovanhemmuudesta. Voi olla, että isovanhemmuus todella on niin myönteinen rooli, ettei siihen sisälly juurikaan kielteisiä asioita. Myös se, että kaikilla isovanhemmilla oli läheinen suhde ainakin yhteen lastenlapsista vaikutti siihen, että isovanhemmat kokivat isovanhemmuuden myönteisenä. Mikäli isovanhemmilla oli etäinen suhde osaan lastenlapsista, he haastattelussa viittasivat yleensä niihin lastenlapsiin, joihin suhde oli hyvä ja ikään kuin unohtivat heikommat lastenlapsisuhteet.

6.2 Tutkimuksen arviointia ja jatkotutkimushaasteita

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimustulosten uskottavuus ja luotettavuus riippuu Pattonin (1990, 461; 491) mukaan kolmesta tekijästä: täsmällisistä ja tarkoista aineistokeruu- ja analyysimenetelmistä, tutkijan itsensä uskottavuudesta, luotettavuudesta ja kyvystä

tutkimuksen suorittamiseen sekä laajemmasta peruskäsityksestä ja uskosta siihen, että laadullisen tutkimuksen keinoin voidaan saada tieteellistä tietoa.

Aineistonkeruumenetelmänä teemahaastattelu sopi aiheen tutkimiseen hyvin, koska tavoitteena oli saada tietoa isovanhempien kokemuksista ja tuntemuksista. Haastattelut sujuivat oman arvioni mukaan hyvin ja isovanhemmat olivat motivoituneita ja osallistuiivat niihin mielellään. Parilla isovanhemmalla esiintyi tosin jonkin verran vaikeuksia vastata haastattelukysymyksiin. He totesivat isovanhemmuuden olevan niin tutun ja arkipäiväisen asian, ettei sitä ole tullut sen kummemmin mietittyä. Kysymysten vaikeus liittyi näin ollen siihen, ettei isovanhemmuuteen liittyviä asioita aina pohdita tai ajatella tietoisesti. Lisäksi isovanhemmat erosivat toisistaan siinä, miten hyvin he pystyivät ilmaisemaan itseään ja ajatuksiaan sanallisesti. Toiset isovanhemmat olivat verbaalisempia kuin toiset. Pyrin helpottamaan kysymyksiä esittämällä tarkentavia lisäkysymyksiä ja esitin saman kysymyksen useampaan kertaan muotoilemalla kysymyksiä toisin sanoin. Hirsjärvi (1982, 129) toteaaakin, että tarpeeksi useat kysymykset ja riittävät lisäkysymykset vaikuttavat haastattelun sisältövalidiuteen.

Grönforsin (1982, 138) mukaan nauhuri vaikuttaa tutkittavien käyttäytymiseen haastattelutilanteessa ja jonkin verran saadun tiedon laatuun ja siten myös tutkimuksen luotettavuuteen. Nauhurin läsnäolo häiritsi jonkin verran lähes kaikkia haastateltavia haastattelun alussa, mutta useimmat unohtivat sen haastattelun edetessä. Tosin kahden isovanhemman kohdalla oli havaittavissa, että he vierastivat nauhuria koko ajan, vaikka asiaa kysyttäessä totesivatkin, että se saa olla päällä. He kuitenkin vapautuivat kunnolla vasta kun suljin nauhurin haastattelun lopussa.

Hirsjärvi (1997, 202) toteaa, että haastattelun luotettavuutta saattaa heikentää se, että haastattelussa on taipumus antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia. Myös Grönfors (1985, 174) tuo esille, että aineiston ulkoiseen validiteettiin vaikuttaa se, ovatko haastateltavat antaneet totuudenmukaista tietoa. Voi olla, että osa haastattelemistani isovanhemmista antoi hieman liian myönteisen kuvan omasta isovanhemmuudestaan. Sosiaalisen suotavuuden vaikutusta on kuitenkin mahdotonta täysin estää. Pyrin kuitenkin luomaan haastatteluissa mahdollisimman rennon ja luottamusta herättävän ilmapiirin, jotta isovanhemmat vastaisivat mahdollisimman pitkälti omien ajatustensa mukaisesti.

Toisaalta on myös mahdollista, että isovanhemmuuden myönteisten kokemusten korostamisessa on kyse jossain määrin myyttisen isovanhemmuuskuvan ylläpitämisestä. Isovanhemmat ehkä kokevat, että isovanhemmuuteen tulee kuulua vain myönteisiä piirteitä eikä siihen saa liittyä kielteisiä tuntemuksia, joista puolestaan vanhemmuuden kohdalla on alettu viime vuosina puhua. Isovanhemman onnellista muotokuvaa luovat muun muassa kotimaiset isovanhemmuutta käsittelevät opaskirjaset, joissa tuodaan esille pelkästään isovanhemmuuden - ja etenkin isoäitiyden - parhaita puolia (Malmberg 1994; Arajärvi 1995). Lisäksi naistenlehtien tapa käsitellä isovanhemmuutta on useimmiten yksinkertaistava ja niissä tarjotaan kuvaa onnellisista ja lastenlapsista nauttivista isoäideistä ja -isistä. Myös yleisissä keskusteluissa isovanhemmuudesta tuodaan esille useimmiten vain isovanhempana olemisen hyviä puolia. Siten on mahdollista, etteivät isovanhemmat edes tiedosta isovanhemmuudessa olevan mitään ikäviä puolia ja vastauksista tuli tästä syystä niin myönteisesti virittyneitä.

Eräs tekijä, joka on myös ehkä saattanut vaikuttaa haastattelujen sisältöön, on haastattelijan ja haastateltavien suuri ikäero. Vaikka isovanhemmat puhuivatkin nuorelle haastattelijalle avoimesti ajatuksistaan ja kokemuksistaan, on mahdotonta tietää, miten he olisivat suhtautuneet haastatteluun, mikäli haastattelijana olisi toiminut henkilö, joka olisi ollut heidän ikätoverinsa ja lisäksi itsekin isovanhempi, eli jos kyseessä olisi ollut samaa kokemusmaailmaa edustava henkilö. Toisaalta voi olla myös etu, että haastattelija edusti aivan eri ikäpolvea, mistä johtuen haastatteluihin tuli erilainen näkökulma. Patton (1990, 476) korostaa, että tutkijan on säilytettävä tutkimusta tehdessään neutraalisuus ja puolueettomuus ja voinkin todeta tässä tutkimuksessa tutkijan neutraalin roolin korostuneen edellä mainitusta tekijästä johtuen, mikä parantaa myös tutkimuksen luotettavuutta. Ikäerosta huolimatta löysimme isovanhempien kanssa yleensä hyvin pian yhteisen sävelen ja haastateltavat avautuivat kertomaan asioistaan myös tema-alueiden ulkopuolelta.

Hirsjärven (1991, 128) mukaan haastattelututkimuksessa luotettavuutta tulee tarkastella siten, että se koskee koko tutkimusprosessia eli siten myös aineiston analyysivaihetta. Aineiston analyysivaiheessa tutkimuksen luotettavuuteen pyrin vaikuttamaan siten, että purin nauhat sanatarkasti. Lisäksi kävin aineistoa useaan kertaan läpi. Tuloksia analysoidessa huomasin, että olisin voinut haastatteluja tehdessä saada

syvällisempää tietoa isovanhempien ajatuksista esittämällä enemmän lisäkysymyksiä, mikä jäi vähän harmittamaan.

Aineiston isovanhemmat olivat siinä suhteessa homogeenisiä, että he kaikki olivat tyytyväisiä lastenlapsisuhteisiinsa, vaikka heidän suhteensa lastenlapsiin olivatkin emotionaaliselta läheisyydeltään vaihtelevia. Tutkimuksen tulokset ovatkin yleistettävissä koskemaan niitä isovanhempia, jotka suhtautuvat isovanhemmuuteen myönteisesti ja joilla on ainakin yksi tyydyttävä lapsenlapsisuhde. Jatkossa olisi kuitenkin ehkä hedelmällistä tutkia sitä, miten sellaiset isovanhemmat kokevat isovanhemmuuden, joiden kaikki lastenlapsisuhteet ovat etäiset. Tosin tällaisten isovanhempien löytäminen ja suostuttelu haastatteluun voi olla vaikeaa.

Tässä tutkimuksessa ei käynyt ilmi, että kenelläkään isovanhemmalla olisi ollut vanhempien avioerosta johtuvia yhteydenpito-ongelmia lastenlasten kanssa. Avioerojen lisääntyvästä määrästä johtuen on kuitenkin olemassa iso joukko isovanhempia, joiden yhteydet lastenlapsiin ovat jopa täysin katkenneet uuden elämäntilanteen vuoksi. Niinpä uutena näkökulmana isovanhemmuuteen voisi olla isovanhemmuuden tutkiminen avioero- ja uusperheissä.

Lisäksi voitaisiin tutkia sitä, miten sellaiset ikääntyvät kokevat tilanteensa, joilla ei ole lastenlapsia eikä ehkä omia lapsiakaan. Aineiston isovanhemmat näkivät tällaisten ikätoverien tilanteen ongelmallisena ja kokivat, että heidän elämänsä on jossain määrin vajaata. Mutta miten lastenlapsettomat ikääntyvät itse asian näkevät? Onko lapsenlapsettomuus heille kipeä asia ja kärsivätkö he siitä?

Kaikenkaikkiaan isovanhemmuus on aihe, jonka tutkimuksen soisi lisääntyvän tulevaisuudessa. Olisi myös toivottavaa, että isovanhemmuudesta puhuttaisiin enemmän julkisessa keskustelussa ja tuotaisiin siten esille isovanhempien merkittävää roolia perheen henkisenä voimavarana ja taustatukena. Tätä kautta isovanhempien, ja samalla ikääntyvien ihmisten, arvostus yhteiskunnassamme lisääntyisi. Lastenlasten emotionaalista merkitystä isovanhemmille ei voi myöskään olla korostamatta liikaa - onhan isovanhemmuus rooli, jossa on kyse ennen kaikkea tunteista.

LÄHTEET

- Aldous, J. 1995. New views of grandparents in intergenerational context. *Journal of Family Issues* 16 (1), 104-117.
- Arajärvi, T. 1995. *Hyvä isovanhemmuus*. Porvoo: WSOY.
- Baydar, N. & Brooks-Gunn, J. 1998. Profiles of grandmothers who help care for their grandchildren in the United States. *Family Relations* 47 (4), 385-400.
- Bengtson, V. L. 1985. Diversity and symbolism in grandparental roles. Teoksessa V.L. Bengtson ja J. F. Robertson (toim.) *Grandparenthood*. Beverly Hills: SAGE, 11-25.
- Bengtson, V. L. 1993. Is the "contract across generations" changing? Effects of populations aging on obligations and expectations across age groups. Teoksessa V. L. Bengtson ja W. A. Achenbaum (toim.) *The changing contract across generations*. New York: Aldine de Gruyter, 3-23.
- Budini, G. F. & Musatti, T. 1999. Grandmothers' involvement in grandchildren's care: attitudes, feelings and emotions. *Family Relations* 48 (1), 35-45. (internet-lähde)
- Cherlin, A. & Furstenberg, F. F. 1985. Styles and strategies of grandparenting. Teoksessa V.L. Bengtson ja J. F. Robertson (toim.) *Grandparenthood*. Beverly Hills: SAGE, 97-116.
- Clingempeel, W. G., Colyar, J. J., Brand, E. & Hetherington, E. M. 1992. Children's relationships with maternal grandparents: A longitudinal study of family structure and pubertal status effects. *Child Development* 63, 1404-1422.
- Coleman, P. & Bond, J. 1990. Ageing in the twentieth century. Teoksessa J. Bond ja P. Coleman (toim.) *Ageing in society. An introduction to social gerontology*. London: SAGE, 1-16.
- Creasey, G. L. & Kaliher, G. 1994. Age differences in grandchildren's perceptions of relations with grandparents. *Journal of Adolescence* 17, 411- 426.

- Creasey, G. L. & Koblewski, P. J. 1991. Adolescent grandchildren's relationships with maternal and paternal grandmothers and grandfathers. *Journal of Adolescence* 14, 373- 387.
- Dey, I. 1993. *Qualitative data analysis. A user-friendly guide for social scientists*. London: Routledge.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Finch, J. 1989. *Family obligations and social change*. Cambridge: Polity Press.
- Fingerman, K. L. 1998. The good, the bad, and the worrisome: Emotional in grandparents' experiences with individual grandchildren. *Family Relations* 47 (4), 403-415. (viitattu 18.1.1999). Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa.com):
>URL:<http://ehostvgw9.epnet.com/ehost1...n&site=ehost>>.
- Giarrusso, R. & Silverstein, M. 1996. Family complexity and the grandparent role. *Generations* 20 (1), 17-26.
- Grönfors, M. 1985. *Kvalitatiiviset kenttätömenetelmät*. 2. painos. Juva: WSOY.
- Gutmann, D. L. 1985. Deculturation and the American grandparent. Teoksessa V.L. Bengtson ja J. F. Robertson (toim.) *Grandparenthood*. Beverly Hills: SAGE, 173-181.
- Haavio-Mannila, E. 1983. Caregiving in the Welfare State. *Acta Sociologica. Journal of the Scandinavian Sociological Association* 26 (1), 61-82.
- Hagestad, G. O. 1985. Continuity and connectedness. Teoksessa V.L. Bengtson ja J. F. Robertson (toim.) *Grandparenthood*. Beverly Hills: SAGE, 31- 48.
- Hagestad, G. O. 1987. Able elderly in the family context: changes, chances and challenges. *The Gerontologist* 27 (4), 417-422.
- Hedges, A. 1985. Group Interviewing. Teoksessa R. Walker (toim.) *Applied Qualitative Research*. Brookfield: Gower, 71-91.
- Heywood, E. 1999. Custodial grandparents and their grandchildren. *Family Journal* 7 (4), 367-373. (viitattu 6.4.2000). Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa.com):
>URL:<http://ostvgw14.epnet.com/ehost...return=nsite=ehost>>.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 1982. *Teemahaastattelu*. 2. painos. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. *Tutki ja kirjoita*. Tampere: Kirjayhtymä Oy.

- Hodgson, L. G. 1992. Adult grandchildren and their grandparents: the enduring bond. *International Journal of Aging and Human Development* 34 (3), 209-225.
- Hurme, H. 1988. Child, mother and grandmother: intergenerational interaction in Finnish families. *Jyväskylä studies in education, psychology and research* 64.
- Hurme, H. 1991. Dimensions of the grandparent role in Finland. Teoksessa P.K Smith (toim.) *The Psychology of grandparenthood. An international perspective.* London: Routledge, 19-31.
- Jaakkola, H. 1996. Isovanhempien rooli korostunut perheissä. *Lapsen maailma* 55 (3), 48-49.
- Jendrek, M. P. 1994. Grandparents who parent their grandchildren: circumstances and decisions. *The Gerontologist* 34 (2), 206-216.
- Kalliopuska, M. 1994. Relations of retired people and their grandchildren. *Psychological Reports* (75), 1083-1088.
- Kennedy, G. E. 1990. College students' expectations of grandparent and grandchild role behaviors. *The Gerontologist* 30 (1), 43-48.
- Kennedy, G. E. 1992. Quality in grandparent/grandchild relationships. *International Journal of Aging and Human Development* 35 (2), 83-98.
- King, V. & Elder, G. H. Jr. 1995. American children view their grandparents: linked lives across three rural generations. *Journal of Marriage and the Family* 57, 165-178.
- Kivnick, H. Q. 1982. Grandparenthood: An overview of meaning and mental health. *The Gerontologist* 22 (1), 59-66.
- Kivnick, H. Q. 1985. Grandparenting and mental health. Meaning, behavior and satisfaction. Teoksessa V.L. Bengtson ja J. F. Robertson (toim.) *Grandparenthood.* Beverly Hills: SAGE, 151-158.
- Kolu, T. 1994. Keskustelua perheen merkityksen muutoksista ja teollistumisesta. Teoksessa P. Linna (toim.) *Perhe.* Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitoksen julkaisusarja C, nro 6, 31-36.
- Kornhaber, A. 1985. Grandparenthood and the "new social contract". Teoksessa V.L. Bengtson ja J. F. Robertson (toim.) *Grandparenthood.* Beverly Hills: SAGE, 159-171.

- Kornhaber, A. & Woodward, K. L. 1985. *Grandparents/Grandchildren - The Vital Connection*. New Brunswick: Transaction Books.
- Kuusinen, J. & Korkiakangas, M. 1992. Ihmisen kehitys elämänkaaren näkökulmasta. Teoksessa J. Kuusinen (toim.) *Kasvatuspsykologia*. Juva: WSOY, 87-124.
- Landry, L. 1999. Research into action: Recommended intervention strategies for grandparent caregivers. *Family Relations* 48 (4), 381-390. (viitattu 6.4.2000). Saatavilla [www-muodossa: >URL:http://ostvgw14.epnet.com/ehost...return=nsite=ehost<](http://www.muodossa.com/URL:http://ostvgw14.epnet.com/ehost...return=nsite=ehost).
- Langer, N. 1990. Grandparents and adult grandchildren: what do they do for one another? *International Journal of Aging and Human Development* 31 (2), 101-110.
- Malassu, P-L.; Ruth, J-E. & Saarenheimo, M. 1988. Vanhuus kehitysvaiheena. Teoksessa P. Niemelä ja J-E. Ruth. *Ihmisen elämänkaari*. Keuruu: Otava, 207-222.
- Malmberg, R. 1994. *Isoäidin onnea*. Jyväskylä: Gummerus.
- Martin, P.; Halverson, C. F.; Wampler, K. S. & Hollet-Wright, N. 1991. Intergenerational differences in parenting styles and goals. *International Journal of Behavioral Development* 14 (2), 195-207.
- Mills, T. L. 1999. When grandchildren grow up: Role transition and family solidarity among baby boomer grandchildren and their grandparents. *Journal of Aging Studies* 13 (2), 219- 240. (viitattu 5.4.2000) Saatavilla [www-muodossa: >URL:http://ostvgw12.epnet.com/ehost...return=nsite=ehost<](http://www.muodossa.com/URL:http://ostvgw12.epnet.com/ehost...return=nsite=ehost).
- Mitterauer, M. & Sieder, R. 1982. *The European family. Patriarchy to partnership from the Middle Ages to the present*. Oxford: Basil Blackwell.
- Mustonen, K. 1996. *Isovanhempien kasvatuksellinen merkitys*. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Myers, J. E. & Perrin, N. 1993. Grandparents affected by parental divorce: A population at risk? *Journal of Counseling & Development* 72, 62-66.
- Neugarten, B.L. & Weinstein, K. K. 1964. The changing American grandparent. *Journal of Marriage and the Family* 26, 199-204.
- Nussbaum, J. F. & Bettini, L. M. 1994. Shared stories of grandparent-grandchild relationship. *International Journal of Aging and Development* 39 (1) 67-80.

- Patton, M. Q. 1990. *Qualitative evaluation and research methods*. 2. painos. Newbury Park: Sage.
- Pebley, A. & Rudkin, L. L. 1999. Grandparents caring for grandchildren. *Journal of Family Issues* 20 (2), 218-230. (viitattu 27.11.1999). Saatavilla [www-muodossa.com](http://www.muodossa.com): >URL:<http://ehostvgw9.epnet.com/ehost1...n&site=ehost><.
- Pinson-Millburn, N. M.; Fabian, E. S.; Schlossberg, N. K. & Pyle, M. 1996. Grandparents raising grandchildren. *Journal of Counseling & Development* 74 (6), 548-554.
- Radin, N., Oyserman, D. & Benn, R. 1991. Grandfathers, teen mothers and children under two. Teoksessa P.K. Smith (toim.) *The Psychology of grandparenthood. An international perspective*. London: Routledge, 85-99.
- Roberto, K. A. & Stroes, J. 1992. Grandchildren and grandparents: Roles, influences and relationships. *International Journal of Aging and Human Development* 34 (3), 227-239
- Roe, K. M. & Minkler, M. 1998. Grandparents raising grandchildren: challenges and responses. *Generations* 22 (4), 25-32. (viitattu 6.4.2000). Saatavilla [www-muodossa.com](http://www.muodossa.com): >URL:<http://ostvgw14.epnet.com/ehost...return=nsite=ehost><.
- Saarela, M. 1984. *Isovanhemmuus työikäisten ja eläkeikäisten isoisien kokemuksena*. Tampereen yliopisto. Psykologian laitoksen pro gradu -tutkielma.
- Silverstein, M. & Lang, J. D. 1998. Trajectories of grandparents' perceived solidarity with adult grandchildren: a growth curve analysis over 23 years. *Journal of Marriage and the Family* 60 (4), 921-923. (viitattu 6.4.2000). Saatavilla [www-muodossa.com](http://www.muodossa.com): >URL:<http://ostvgw14.epnet.com/ehost...return=nsite=ehost><.
- Smith, P. K. 1991. Introduction: the study of grandparenthood. Teoksessa P.K. Smith (toim.) *The psychology of grandparenthood. An international perspective*. London: Routledge, 1- 16.
- Smith, T. 1995. Grandfathers threatened with extinction. *British Medical Journal* 310 (5/6), 1203-1204. (viitattu 18.1.1999). Saatavilla [www-muodossa.com](http://www.muodossa.com): <URL:<http://www.epnet.com/cgi-bin/epwt...2/reccount>>.
- Soininvaara, T. 1988. *Isovanhemmuus isovanhemman näkökulmasta*. Oulun yliopisto. Käyttäytymistieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.

- Somary, K. & Stricker, G. 1998. Becoming a grandparent: A longitudinal study of expectations and early experiences as a function of sex and lineage. *The Gerontologist* 38 (1), 53-61. (viitattu 2.3.1999). Saatavilla www-muodossa: >URL:<http://ehostvgw9.epnet.com/ehost1...n&site=ehost>>.
- Sticker, E. J. 1991. The importance of grandparenthood during the life cycle in Germany. Teoksessa P.K. Smith (toim.) *The psychology of grandparenthood. An international perspective*. London: Routledge, 32-49.
- Strom, R. & Strom, S. 1990. Raising expectations for grandparents: a three generational study. *International Journal of Aging and Human Development* 31 (3), 161-167.
- Suutama, T. 1986. Elämänvoimaa sukupolvien yhteistyöstä: tutkimus kahden, kolmen ja neljän sukupolven välisestä vuorovaikutuksesta. Mannerheimin lastensuojeluliiton lapsiraportti A 49. Helsinki.
- Szinovacz, M. E. 1998. Grandparents today: A Demographic profile. *The Gerontologist* 38 (1), 37-52. (viitattu 18.1.1999). Saatavilla www-muodossa: >URL:<http://ehostvgw9.epnet.com/ehost1...n&site=ehost>>.
- Syrjäläinen, E. 1995. Etnografinen opetuksen tutkimus: kouluetnografia. Teoksessa L. Syrjälä, S. Ahonen, E. Syrjäläinen ja S. Saari. *Laadullisen tutkimuksen työtapoja*. Rauma: Kirjapaino West Point, 67-112.
- Sysiharju, A-L. 1987. Nykykaupunkilaisen elämäntapaa kodin jäsenenä: eri vaiheita elävien työkäisten naisten ja miesten kokemuksia, vuorovaikutus sukupolvien välillä sekä nykyisen kodin vertailuja lapsuuskotiin - edustavasta survey-aineistosta tehdyn jatkoanalyysin valossa. Helsingin yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 49.
- Thomas, J. L. 1984. Sex differences in satisfaction and perceived responsibilities of grandparents. Paper presented at the Annual Scientific Meeting of the Gerontological Society of America, San Antonio IX November 1984. ED 254792.
- Thomas, J. L. 1986a. Age and sex differences in perceptions of grandparenting. *Journal of Gerontology* 41 (3), 417-423.
- Thomas, J. L. 1986b. Gender differences in satisfaction with grandparenting. *Psychology and Aging* 1 (3), 215-219.

- Thomas, J. L. 1989. Gender and perceptions of grandparenthood. *International Journal of Aging and Human Development* 29 (4), 269-282.
- Thomas, J.L. 1990. The grandparent role: a double bind. *International Journal of Aging and Human Development* 31 (3), 169-177.
- Tilastokeskus. 1996. Perheet 1996. Väestö 1997:11. Helsinki: Edita.
- Tinsley, B. R. & Parke, R. D. 1984. Grandparents as support and socialization agents. Teoksessa M. Lewis (toim.) *Beyond the Dyad*. New York: Plenum Press, 161-194.
- Troll, L. E. 1983. Grandparents: The family watchdogs. Teoksessa T.H. Brubaker (toim.) *Relationships in later life*. Beverly Hills: SAGE, 63-74.
- Troll, L. E. 1985. The contingencies of grandparenting. Teoksessa V.L. Bengtson ja J. F. Robertson (toim.) *Grandparenthood*. Beverly Hills: SAGE, 135-149.
- Tyszkowa, M. 1991. The role of grandparents in the development of grandchildren as perceived by adolescents and young adults in Poland. *The psychology of grandparenthood. An international perspective*. London: Routledge, 50-67.
- Whitbeck, L. B. & Hoyt, D. R. 1993. Family relationship history, contemporary parent-grandparent relationship quality and the grandparent-grandchild relationship. *Journal of Marriage & the Family* 55 (4), 1025-1040.
- Williams, E. 1996. Grandfather involvement in childrearing and the school performance of Ojibwa children. ED 399067.

LIITE

HAASTATTELUTEEMAT:

Taustatietoja

- nykyinen elämäntilanne
- ikä
- lastenlasten lukumäärä ja ikä sekä maantieteellinen etäisyys
- yhteydenpito lastenlapsiin

Isovanhemmaksi tulovaihe

- ensimmäisen lapsenlapsen syntymään liittyvät tunteet ja ajatukset
- mahdolliset muutokset, joita isovanhemmaksi tulo oli aiheuttanut
  - *omassa käyttäytymisessä
  - * elämässä yleensä
- isovanhemman rooliin sopeutuminen

Tämänhetkiset isovanhemmuuskokemukset

- isovanhemmuuden kokeminen tänäpäivänä
- isovanhemmuuden merkitys elämässä
- isovanhemmuuden parhaat puolet
- isovanhemmuuden ikävimmät puolet
- suhde lapsenlapsiin

Isovanhemman rooli perheessä

- oma rooli lasten perheissä
- isovanhemman tehtävät perheessä

Lastenlasten kasvatukseen osallistuminen

- lastenlasten hoitoon osallistuminen
- yhteinen toiminta lastenlasten kanssa
- elämänohjeiden ja neuvojen antaminen lastenlapsille
- vastuun kokeminen lastenlasten kasvattamisesta
- isovanhemman tehtävät lastenlasten kasvatuksessa
- lastenkasvatuksesta keskusteleminen vanhempien kanssa
- kasvatuseuvojen antaminen vanhemmille
- isovanhemmuuden ja vanhemmuuden erot